

PARISUHDEVÄKIVALTAAN KOKENEEN NAISEN KOHTAAMINEN JA AVUN TARJOAMINEN SOSIAALI- JA TERVEYSALALLA

Jani Merjeslampi

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden

ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen

tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

MERJESLAMPI, JANI: Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kohtaaminen ja avun tarjoaminen sosiaali- ja terveysalalla

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma 96 sivua + 1 liite
Ohjaaja: Marianne Notko
Kevät 2021

Tutkielman aiheena on, miten sosiaali- ja terveysalalla kohdataan ja autetaan parisuhdeväkivaltaa kokenutta naista. Parisuhdeväkivalta aiheuttaa uhreille suurta kärsimystä ja yhteiskunnalle menetyksiä pahoinvoinnin ja kustannusten muodossa. Ilmiön laajuutta ja vakavuutta ei aina ymmärretä, vaikka viime vuosina tilanne onkin mennyt parempaan suuntaan. Työntekijöiden osaaminen ja keinot auttaa uhria eivät läheskään aina tue uhrin toipumista. Uhrit kärsivät usein huonosta itsetunnosta ja riippuvuudesta väkivallan tekijää kohtaan.

Tutkimusaineisto on kerätty EPRAS-hankkeen yhteydessä. EPRAS eli Enhancing Professional Skills and Raising Awareness on Domestic Violence, Violence against Women and Shelter Services on Jyväskylän yliopiston, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Poliisiammattikorkeakoulun yhteishanke. Tutkielman aineisto koostuu kolmesta fokusryhmähaastattelusta. Tutkimus on toteutettu laadullisten menetelmien keinoin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tutkimuksen tuloksena selvisi, että auttajien saama peruskoulutus väkivaltatyöstä on vähäinen. Joissakin organisaatioissa koulutusta on voinut saada työn ohessa lisää. Koulutuksen ja työnohjauksen määrää tulisi lisätä auttajien tukemiseksi. Usein tukea on tarjolla vain työkavereilta. Väkivaltatyötä tekeville on haastavinta kohdata vakavaa ja uusiutuvaa väkivaltaa. Se aiheuttaa auttajissa väsymystä ja turhautumista. Monet parisuhdeväkivallan uhrit tarvitsevat monenlaista sosiaalista, henkistä ja aineellista tukea. Irtautuminen väkivallan tekijästä on usein vaikeaa.

Moniammatillinen yhteistyö on tärkeä tekijä parisuhdeväkivallan uhrin auttamisessa. Auttajat toivovat esteiden poistumista ja lisää mahdollisuuksia yhteistyöhön. Esteet liittyvät työn lyhytjännitteisyyteen, työntekijöiden vaihtuvuuteen, asenteisiin ja osaamattomuuteen. Moniammatillisella yhteistyöllä uhria on saatu tuettua siten, että työntekijät ovat voineet keskittyä omaan erityisosaamiseensa. Pääallekkäinen työ on myös vähentynyt. Erityisen tehokkaana pidetään MARAK:ia, joka on uusiutuvan väkivallan katkaisemiseksi tarkoitettu monien alojen asiantuntijaverkosto.

Avainsanat: Parisuhdeväkivalta, väkivallasta toipuminen, auttamisen haasteet, uhrien tukeminen, moniammatillinen yhteistyö, MARAK, sosiaali- ja terveysala.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	4
2. PARISUHDEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ.....	9
2.1 Mitä parisuhdeväkivalta on?.....	9
2.2 Fyysinen väkivalta.....	10
2.3 Henkinen väkivalta.....	11
2.4 Seksuaalinen väkivalta.....	11
2.5 Hengellinen väkivalta.....	13
2.6 Parisuhdeväkivallan yhteiskunnallinen ulottuvuus.....	16
3. PARISUHDEVÄKIVALLASTA IRTI PÄÄSEMISEN HAASTEITA JA AUTTAMISKEINOJA.....	21
3.1 Miksi väkivallasta ei ilmoiteta viranomaisille?.....	21
3.2 Väkivaltaiseen suhteeseen jäämisen syitä.....	23
3.3 Erilaisia organisaatioita ja toimintamalleja.....	25
3.4 Mikä auttaisi parisuhdeväkivallan uhria?.....	30
3.5 Moniammatillinen yhteistyö ja MARAK.....	34
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	37
4.1 Aineisto.....	37
4.2 Analyysimenetelmät.....	40
4.3 Eettiset kysymykset.....	43
5. TULOKSET.....	46
5.1 Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan käsitteitä.....	46
5.2 Millaisia haasteita ilmenee parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen auttamisessa.....	48
5.2.1 Uhri hakee apua väärän palvelun piiristä.....	48
5.2.2 Toistuva väkivalta.....	50
5.2.3 Työntekijöiden vaihtuvuus, resurssipula ja osaamisen puute.....	53
5.2.4 Moniammatillisen yhteistyön haasteet ja esteet.....	57
5.3. Miten parisuhdeväkivallan uhria voitaisiin parhaiten auttaa?.....	61
5.3.1 Sosiaalinen ja henkinen tuki sekä apu käytännön asioissa.....	62
5.3.2 Auttajien saama tuki koulutuksen, ohjauksen ja työkavereiden kautta.....	66
5.3.3 Parisuhdeväkivallasta puhuminen.....	72

5.4. Moniammatillinen yhteistyö tukemassa väkivallan katkaisua ja uhrin toipumista.....	73
5.4.1 Oikeanlaisten palveluiden löytäminen ja uhrin kuunteleminen.....	73
5.4.2 Auttajien erityisosaamisen hyödyntäminen.....	75
5.4.3 MARAK uusiutuvan väkivallan katkaisijana.....	76
6. LOPUKSI.....	79
6.1 Yhteenveto.....	79
6.2 Pohdinta.....	83
LÄHTEET.....	89
LIITTEET.....	97

1. JOHDANTO

Parisuhdeväkivalta on yksi suurimmista yhteiskunnallisista sosiaalisista ongelmista laajuutensa tähden. Se poikkeaa monista muista rikoksista sen tähden, että tapahtumapaikkana on usein koti ja tekijänä oma kumppani, jonka kanssa jakaa kodin. Kyse ei ole ohimenevästä ilmiöstä vaan pahimmillaan vuosikausia tai vuosikymmeniä kestävästä olotilasta. (Husso 2003, 13.) Siitä huolimatta parisuhdeväkivaltaa on Suomessa totuttu pitämään yksityisasiana, joka hoidetaan kodin seinien sisäpuolella (Kotanen 2018, 1438). Yksityisyyden piiriin kuuluvasta asiasta on vaikeaa puhua viranomaisille, mikä hankaloittaa auttajien mahdollisuuksia tunnistaa väkivaltaa ja tukea uhria (Paavilainen & Pösö 2003, 18).

Tässä tutkielmassa tarkastelen miesten naisiin kohdistamaa parisuhdeväkivaltaa, joka on tutkimusten mukaan lähisuhdeväkivallan yleisin muoto (Keskinen 2005, 84). Tilastokeskuksen (2015) mukaan vuonna 2015 tuli viranomaisten tietoon yhteensä 5300 tapausta. Näistä nainen oli uhri noin 80 prosentissa avio- ja avopuolisoiden sekä entisten avio- ja avopuolisoiden välisessä väkivallassa. Parisuhdeväkivalta voidaan määrittellä avioliiton, seurustelun tai avoliiton kautta suhteessa toisiinsa olevien ihmisten harjoittamaksi väkivallaksi (Ronkainen 2017, 32). WHO:n (2005) kansainvälisen tutkimuksen mukaan naiselle suurimpia riskejä joutua väkivaltaisen käytöksen kohteeksi on muodostaa parisuhde. Tilanne on siltä osin hyvin erilainen kuin miehillä, joilla suurin todennäköisyys joutua väkivallan uhriksi ei tule läheisten ihmisten taholta. (WHO 2005, 109.) Sen vuoksi tässä parisuhdeväkivaltaa käsittelevässä tutkielmassa keskitytään asetelmaan, jossa väkivallan tekijänä on mies ja uhrina nainen.

Kiinnostukseni aihetta kohtaan heräsi työskennellessäni aikuissosiaalityön työntekijänä. Kohtasin asiakkainani monia parisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia. Yhteistä näille naisille oli kokemus siitä, että oli hankalaa saada sellaista tukea, josta olisi todellista apua. Monet heistä olivat kokeneet, että työntekijät sosiaali- ja terveysalalla eivät ymmärrä, millaista apua parisuhdeväkivallan uhri tarvitsee. Nämä parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset olivat usein tulleet ohjatuiksi mielenterveyspalveluiden pariin. Heidän mukaansa mielenterveyspalveluiden työntekijöillä ei kuitenkaan ollut osaamista väkivallan uhrin

kohtaamiseen. Usein ratkaisuksi oli tarjottu lyhyttä keskustelutuokiota sekä uni- ja mielialalääkkeitä.

Osa asiakkaista oli puolestaan löytänyt asiantuntevaa tukea, mutta kohdannut toisenlaisen ongelman: palvelu oli liian kallista heidän taloudelleen. Asiakkaiden mukaan parasta tukea sai turvakodista. Työntekijät olivat suhtautuneet empaattisesti ja ymmärtäväisesti uhrien kokemuksiin. Varsinainen turvakodissa olemisen jakso oli asiakkaille maksuton, koska tätä toimintaa tuettiin valtion varoista. Asiakkaat ja turvakodin työntekijät olivat kuitenkin harmissaan siitä, että turvakodin tarjoama terapia oli maksullista. Osalla parisuhdeväkivallan uhreista se esti hoidon jatkumisen, koska kunnan tekemän linjauksen mukaan asiakkaille tarjottiin toimeentulotukena viisi ilmaista terapiakäyntiä turvakotiin. Tämän jälkeen asiakkaiden oli kyettävä itse maksamaan käynneistä, mikäli halusivat jatkaa palvelun piirissä.

Suurimmalle osalle asiakkaista se tarkoitti terapiakäyntien loppumista, koska omaa varallisuutta ei ollut kulujen maksamiseen. Erään asiakkaan kohdalla turvakodista soitettiin - ja suorastaan anottiin, että voisiko kunta myöntää lisää käyntejä asiakkaalle. Turvakodin työntekijän mukaan uhri oli juuri alkanut luottamaan työntekijöiden kykyyn auttaa toipumisprosessissa. Kunnan linjaus oli kuitenkin ehdoton, että käyntejä ei myönnetä lisää. Tätä perusteltiin asiakkaiden tasapuolisella kohtelulla, mikä sinänsä on ymmärrettävää ja lainmukaista, mutta johti siihen, että kyseinen asiakas joutui taloudellisten syiden takia lopettamaan käynnit hyväksi kokemassaan palvelussa.

Väkivaltatyötä tekevien ammattilaisten kyky tukea parisuhdeväkivallan uhreja on liian usein vajavaista. Syynä siihen on muun muassa vähäinen koulutus parisuhdeväkivallasta, joka näkyy ymmärryksen puutteena ilmiötä kohtaan sekä osaamattomuutena tukea uhria. Myös asenteet ja näkemykset vaikuttavat siihen, millaista kohtelua uhri saa auttajilta. (Notko & Husso 2019b, 86.) Sosiaali- ja terveysalan työntekijöillä on erilaisia positioita ja näkemyksiä parisuhdeväkivallan parissa tehtävään työhön liittyen, mistä johtuen toimintatavoilla saattaa olla negatiivinen vaikutus uhrin tilanteeseen. Moniammatillisella yhteistyöllä saadaan täydennettyä toisten ammattilaisten tekemää työtä ja laajennettua tietämystä. Yhden työntekijän mahdollisuudet auttaa ovat melko rajalliset verrattuna siihen, että monen alan ammattilaiset yhdistävät osaamisensa. (Nikupeteri & Laitinen

2017, 35.) Tässä tutkielmassa tarkastellaan nimenomaan ammattilaisten näkökulmaa, johon aineisto tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden.

Parisuhdeväkivallan tutkimuksen kentällä pro gradu sijoittuu löyhästi toisen aallon feminismiin. Suvi Keskinen (2005) kuvailee sen olevan 1970 -luvun lopulla ja 1980 -luvulla kehittynyt suuntaus, jonka mukaan väkivalta syntyy sosiaalisten prosessien tuloksena. Feministiselle väkivaltatutkimukselle tyypillistä on, että väkivaltaa käsitellään pohtimalla seksuaalisuuden ja sukupuolen poliittisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Verrattuna esimerkiksi sukupuolineutraaliin väkivallantutkimukseen korostaa toisen aallon feminismi miesten väkivaltaista toimintaa osana sukupuolistuneita ja seksualisoituneita rakenteita. (Keskinen 2005, 53–55.)

Tutkielmassa tarkastellaan parisuhdeväkivaltaa samankaltaisen taustaoletuksen kautta. Lähtökohtana on, että väkivallan taustalla vaikuttaa sukupuolistuneita käsityksiä ja valtarakenteita. Lähtökohta eroaa perinteisestä suomalaisesta väkivaltatyöstä siinä, että väkivaltaista käyttäytymistä ei tarkastella parisuhteen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkielman taustalla ei kuitenkaan ole vahvoja teoreettisia oletuksia, vaan aineisto on saanut ohjata oleellisten kysymysten äärelle. Sen vuoksi edellisessä kappaleessa käytetään sanaa ”löyhästi.”

Aiempaa tutkimustietoa on hyödynnetty tämän tutkielman teon yhteydessä. Niistä merkittävimmät ovat Suvi Keskinen (2005) väitöskirja *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat* sekä Marita Husson (2003) väitöskirja *Parisuhdeväkivalta - lyötyjen aika ja tila*. Näiden lisäksi useista artikkeleista on poimittu viittauksia J. Niemen, H. Kainulaisen ja P. Honkatukian (2017) toimittamasta teoksesta *Sukupuolistunut väkivalta - oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Käytössä on myös EPRAS -hankkeesta valmistunut Elisa Niklanderin, Marianne Notkon ja Marita Husson (2019a) toimittama arviointiraportti.

Tämän pro gradun tutkimuskysymyksiä ovat:

- Millaisia haasteita on parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen auttamisessa?
- Miten parisuhdeväkivallan uhria voitaisiin parhaiten auttaa?
- Mitä merkitystä moniammatillisella yhteistyöllä on uhrin auttamisessa?

Tutkielman tutkimusaineistona ovat EPRAS-hankkeesta kerätyt fokusryhmähaastattelut. Haastateltavat toimivat työntekijöinä sosiaali- ja terveysalalla kohdaten työssään naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa. Siten heillä on runsaasti tietoa väkivaltaa kokeneen uhrin auttamisesta. EPRAS-hankkeen pohjalta on tehty tämän lisäksi myös muita pro gradu - tutkielmia (esim. Laitila 2020; Leinonen 2019; Pekkarinen 2020; Vauhkonen 2020) lähisuhde- tai parisuhdeväkivaltaan liittyen. Niistä saadut tulokset ovat olleet käytettävissä tähän tutkielmaan samoin kuin muut hankkeesta valmistuneet raportit (esim. Fagerlund ym. 2020; Notko ym. 2021; Piippo ym. 2021).

Tutkielman aineistossa ja tutkimuskirjallisuudessa puhutaan toisinaan perheväkivallasta ja lähisuhdeväkivallasta silloinkin, kun niillä viitataan parisuhteessa tapahtuvaan väkivaltaan. Samasta ilmiöstä puhuu Suvi Keskinen (2005) väitöskirjassaan. Perheneuvolasta tehdyn tutkimuksen mukaan käsite ”parisuhdeväkivalta” sivuuttaa lapsen aseman, minkä vuoksi työntekijät käyttävät käsitettä ”perheväkivalta” korostaakseen lasten ja perheen näkökulmaa. (Keskinen 2005, 155–156).

Fokuryhmähaastatteluissa haastattelijat käyttävät lähisuhdeväkivallan käsitettä, joka on käsitteenä laajempi kuin parisuhdeväkivalta - ja nykyään myös enemmän käytetty muoto. Koska tämän tutkielman mielenkiinnon kohteena on parisuhteessa miesten naisiin kohdistama väkivalta, käytetään käsitettä parisuhdeväkivalta silloinkin, kun aineistossa tai kirjallisuudessa puhutaan lähisuhdeväkivallasta tai perheväkivallasta, mikäli sillä kuitenkin tarkoitetaan parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa. Analyysin ulkopuolelle on rajattu muut väkivallan ilmiöt kuin parisuhdeväkivalta sekä muut parisuhdeväkivallan muodot kuin miesten naisiin kohdistama väkivalta.

Tutkimus on toteutettu laadullisia menetelmiä käyttäen. Aineiston analysointi on tehty aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Se on valittu tämän tutkielman metodiksi, koska sen avulla löydetään aineistoa läpikäymällä tutkimuskysymysten kannalta oleellisia seikkoja. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmillä on aineiston tarjoamia yksityiskohtia voitu liittää suurempiin kokonaisuuksiin.

Tutkielman aluksi esitellään parisuhdeväkivaltaa ilmiönä, sen eri muotoja ja yhteiskunnallista ulottuvuutta. Sen jälkeen tarkastellaan uhrin väkivallasta irtautumiseen liittyvää problematiikkaa sekä erilaisia auttajaorganisaatioita auttamismahdollisuuksineen.

Tämän jälkeen perehdytään aineistoon, analyysimenetelmiin sekä eettisiin kysymyksiin. Sen jälkeen luvussa viisi esitellään tutkielman tuloksia, jonka jälkeen tehdään vielä yhteenveto sekä pohditaan tulosten merkitystä.

2. PARISUHDEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ

2.1 Mitä parisuhdesuhdeväkivalta on?

Tässä kappaleessa tutustutaan parisuhdeväkivaltaan ilmiönä pohtien sen erilaisia esiintymismuotoja sekä yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tietopaketti määrittelee parisuhdeväkivallan voivan olla fyysistä, seksuaalista, taloudellista, henkistä, uskonnollista ja kulttuurista (THL 2015b). Parisuhdeväkivaltaa on kaikki se toiminta, joka aiheuttaa fyysistä, seksuaalista tai psyykkistä vahinkoa toiselle tai molemmille suhteen osapuolista (WHO 2005, 109).

Kyselytutkimusten mukaan parisuhdeväkivalta aiheuttaa vammoja noin puolille uhreista. Vakavia väkivallan muotoja kuten aseiden käyttöä, sillä uhkailua, kuristamista tai pään hakkaamista ei esiinny kovin usein. Yleisempää on kiinnipitäminen, liikkumisen estäminen, läimäyttely ja väkivallalla uhkailu. Väkivallan monien eri muotojen takia yksipuolinen kuva perhettä terrorisoivasta hakkaavasta juoposta voi olla harhaan johtava. (Piispa 2008, 106.) Parisuhteessa tapahtuva väkivalta ei myöskään ole vain alempien yhteiskuntaluokkien ongelma, vaan sitä esiintyy kaikissa yhteiskuntaluokissa (THL 2015b).

Parisuhdeväkivalta heikentää uhrin turvallisuuden tunnetta. Se murtaa kotia henkisenä, fyysisenä ja sosiaalisena tilana vaikuttaen arjen käytäntöihin. Väkivallasta puhuttaessa onkin tärkeää huomioida myös henkinen väkivalta, joka voi olla yhtä vahingoittavaa kuin fyysinenkin. (Nousiainen 2015, 85.)

Kyselyaineistot ja turvakodeista kerätyt haastattelut tuottavat joskus yleistettyjä kuvia parisuhdeväkivallasta. Niillä on oma tärkeä paikkansa, mutta niiden ongelmana on se, että ne usein yksinkertaistavat ilmiötä ja kategorisoivat naisia, jotka ovat joutuneet väkivallan uhriksi. Yksinkertaistaminen peittää näkyvistä suhteiden eroavaisuuksia, puolisoitten luonteenpiirteitä sekä kulttuurisen kontekstin. Osa väkivallan uhreista ei kykene tunnistamaan itseään yleistetyistä kuvauksista. Minna Piispan (2008, 107–108) mukaan väkivallan tutkimuksen pitäisi tarkastella eroja naisten kokemuksissa ja tilanteissa samoin

kuin uhrien ja tekijöiden välisiä eroja sekä tutkia, kuinka nämä erot ovat yhteydessä erilaisiin tapoihin selviytyä väkivallasta. (Piispa 2008, 107–108.)

2.2 Fyysinen väkivalta

Fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan väkivallan muotoa, jossa tekijä rikkoo uhrin fyysistä koskemattomuutta jollain sellaisella tavalla, johon uhri ei ole antanut suostumustaan. Yleisimpiä muotoja ovat kiinni tarttuminen, uhrin liikkumisen estäminen sekä läimäisy, jolla tarkoitetaan lyöntiä kämmenellä. Sitä vakavampia väkivallan muotoja ovat esimerkiksi kuristaminen, sen yrittäminen, lyöminen ja potkiminen, esineellä heittäminen, pään hakkaaminen sekä erilaiset aseellisen väkivallan muodot. (Heiskanen & Piispa 1998, 19; WHO 2005, 109–111.)

Yleisimpiä fyysisiä vammoja ovat ruhjeet ja mustelmat. Muutamalla prosentilla uhreista on myös luunmurtumia tai keskenmenoja. Fyysinen väkivalta aiheuttaa kuitenkin monenlaisia henkisiä vammoja, jotka eivät ole samalla lailla nähtävissä kuin ruumiin vammat. Pelko- ja vihatilat ovat hyvin tyypillisiä parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneille naisille. Väkivallan pelossa on myös saatettu oppia tarkkailemaan tiettyjä merkkejä ja välttämään tilanteita, jotka saattaisivat johtaa miehen väkivaltaiseen käytökseen. Monet naiset sairastuvat masennukseen ja kärsivät itsesyytöksistä ja häpeästä sekä huonosta itsetunnosta. (Heiskanen & Piispa 1998, 26–27.)

Tutkimusten mukaan sellainen väkivalta, josta aiheutuu fyysisiä vammoja, johtaa lähes aina henkisiin seurauksiin. Monenlaiset psyykkiset ja psykosomaattiset oireet seuraavat parisuhdeväkivallan uhriksi joutunutta. Psykosomaattisia oireita ovat muun muassa pahoinvointi, voimattomuus, säryt ja sydänvaivat. Psykkisinä oireina on havaittu väsymystä, unettomuutta, keskittymiskyvyn heikkenemistä, ylirasitusta, masentuneisuutta, hermostuneisuutta ja ärtyneisyyttä. (Heiskanen & Piispa 1998, 27.)

2.3 Henkinen väkivalta

Edellisessä luvussa tarkasteltiin fyysistä väkivaltaa omana ilmiönään. Siinä todettiin, että fyysisen väkivallan seurauksena uhri voi saada monenlaisia henkisiä ja psykosomaattisia vaurioita. Fyysiseen väkivaltaan liittyy usein myös henkisen väkivallan käyttö. Tässä luvussa tarkastellaan henkistä väkivaltaa omana väkivallan muotonaan.

Henkisen väkivallan muotoja ovat muun muassa nöyryyttäminen, vähättely, pelottelu sekä erilaiset kontrolloimisen muodot kuten uhrin yhteydenpidon katkaiseminen läheisiin ihmisiin. Henkistä väkivaltaa on myös tiedon ja avun saannin rajoittaminen sekä naisen liikkumisen valvominen. Parisuhdeväkivaltaa on tutkittu enemmän fyysisen kuin henkisen väkivallan osalta. (WHO 2005, 111–112.)

Henkisen väkivallan esiintymistä parisuhteissa on vaikeampi mitata kuin fyysisen. Siitä ei jää samalla tavalla näkyviä jälkiä, joihin viranomaiset voisivat kiinnittää huomiota. Sitä ei myöskään niin helposti tunnisteta tai myönnetä väkivallan muodoksi kuin fyysistä väkivaltaa. Kuitenkin sen seuraukset voivat joskus olla uhrin kannalta yhtä tuhoisat kuin fyysisen väkivallan.

Toisaalta aina ei ole edes mielekästä eritellä erilaisia väkivallan muotoja, koska samassa tilanteessa saattaa olla mukana monia erilaisia väkivallan muotoja. Esimerkiksi fyysistä väkivaltaa esiintyy kansainvälisten tutkimusten mukaan harvoin ilman, että siinä on mukana henkistä väkivaltaa (WHO 2005, 112). Henkinen väkivalta saattaa myös olla luomassa pohjaa muille väkivallan muodoille kuten vakavalle fyysiselle väkivallalle. Saman WHO:n (112) tutkimuksen mukaan yli puolessa niistä parisuhteista, joissa esiintyy fyysistä väkivaltaa, on mukana myös seksuaalista väkivaltaa.

2.4 Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalisuus on ihmiselle hyvin herkkä ja intiimi osa-alue, jossa on suuri riski haavoittua, jos tulee loukatuksi tai omaa tahtoa ei kunnioiteta. Huomionarvoista on, että naiselle suurin riski joutua seksuaalisen väkivallan kohteeksi on se, että hän on joko naimisissa tai

avoliitossa (WHO 2005, 179). Tässä luvussa tarkastellaan parisuhteessa tapahtuvaa seksuaalista väkivaltaa omana ilmiönään. Se voi kuitenkin pitää sisällään jo aiemmin mainittuja väkivallan muotoja.

Seksuaaliseksi väkivallaksi voidaan luokitella kaikki sellainen toiminta, jossa on seksuaalinen ulottuvuus ja joka on luonteeltaan pakottavaa. Tällaista toimintaa voivat olla esimerkiksi seksuaaliset teot ja niiden yritykset sekä epätoivotut seksuaaliset huomautukset ja ehdotukset. Nämä edellä mainitut koskevat yhtä hyvin parisuhteessa tapahtuvaa ei toivottua seksuaalista käyttäytymistä kuin muitakin tilanteita. (WHO 2005, 170.)

Seksuaalinen väkivalta aiheuttaa uhreille monenlaisia seurauksia, vaikka fyysiset vammat eivät olisikaan kovin näkyviä. Seksuaalinen väkivalta kohdistuu hyvin intiimille alueelle, minkä johdosta uhrin kärsivät häpeästä ja syyllisyydestä. Mitä läheisempi väkivallan tekijä on, sitä enemmän teosta seuraa syyllisyyttä ja häpeää (Honkatukia 2011, 24). Naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta aiheuttaa uhreille turvallisuuden tunteen menettämistä, mikä vaikeuttaa arjessa selviämistä ja heikentää luottamusta miehiä kohtaan. Uhrit voivat kärsiä muun muassa uniongelmistä, masennuksesta, toivottomuuden tunteista, itseinhosta ja keskittymisvaikeuksista. Osalla naisista seksuaalisen väkivallan kokeminen johtaa itsetuhoiseen käyttäytymiseen, holtittomiin seksisuhteisiin sekä voimakkaaseen alkoholin käyttöön. Nainen saattaa alistua seksuaaliseen väkivaltaan, jotta välttäisi vielä pahemmat vammat. Toisin sanoen vastustus saattaisi johtaa miehen käyttäytymään vielä väkivaltaisemmin. Erityisesti toistuvaa parisuhdeväkivaltaa kohdanneet naiset alistuvat usein tästä syystä. Seksuaalisen väkivallan aiheuttamat traumat ja häpeä saavat uhrin usein vaikenemaan, ja yksinäisyyden kokemukset ovat samankaltaisia kuin parisuhdeväkivallassa yleensäkin. (Kainulainen 2017, 223–224, 226.)

Raiskatuksi tulemista on pidetty pahimpana asiana, joka naiselle voi tapahtua. Sen vaikutukset voivat olla hyvin pitkäkestoisia, mutta selviytyminen on kuitenkin yksilöllinen prosessi. Selviytymisprosessissa merkityksellistä on se, minkälaisen avun piiriin uhri pääsee ja minkälaista tukea hän saa. Uhrille avun hakeminen on usein hankalaa, eikä hakeutuminen kriisipalvelujen äärelle onnistu ilman tukea. Terveyspalveluissa uhrin avuntarvetta ei myöskään välttämättä tunnisteta. (Kainulainen 2017, 227.)

Seksiin pakottamisessa ei ole ensisijaisesti kyse tekijän seksuaalisesta tyydyttymisestä vaan vallankäytöstä. Seksuaalisen väkivallan tekijä haluaa hallita uhria alistamalla tämän. Puolisonsa seksiin pakottavat miehet saattavat uskoa sen olevan oikeutettua, koska nainen on hänen kumppaninsa. Pakottamisen aste voi vaihdella eri tilanteissa. Selkeän fyysisen väkivallan sijaan pakottaminen voi ilmetä myös uhkauksina väkivallasta, kiristämisenä tai pelotteluna. Pakottamiseksi voi luokitella myös sellaisen seksuaalisen toiminnan, jossa uhri ei kykene antamaan suostumustaan esimerkiksi unitilan tai päihteiden vaikutuksen alla olemisen takia. (WHO 2005, 169–170.)

Monet tutkimukset osoittavat, että seksuaalista väkivaltaa kokeneilla lapsilla on suuri riski tulla aikuisina väkivallan tekijöiksi. Joissain tapauksissa parisuhde saattaa olla myös sadomasokistinen, jolloin molemmat osapuolet pitävät yllä väkivallan kierteen jatkumista. Tällaisissa tilanteissa uhrien ja syyllisten etsiminen ei välttämättä ole rakentavaa, vaan olennaista on se, että väkivaltaiset toimintamallit saadaan katkaistua. Leimaamisen ja mielivallan sijasta etsitään yhteisesti ja julkisesti sovittuja pelisääntöjä sekä humaaneja ja rationaalisia perusteluita. (Saarikoski 2001, 241.)

2.5 Hengellinen väkivalta

Seksuaalisuuden ohella hengellisyys on ihmisessä hyvin haavoittuva ja herkkä osa-alue. Toisen ihmisen rajojen kunnioittamatta jättäminen aiheuttaa syviä mielen ja sielun haavoja. Hengelliset loukkaukset aiheuttavat seksuaalisten loukkausten tavoin usein koko elämän mittaisia ikäviä muistoja. Iskut osuvat ihmisen ytimeen. (Villa 2013, 13.)

Tässä luvussa tarkastellaan hengellistä väkivaltaa parisuhdeväkivallan yhtenä ilmenemismuotona. Viitataan tekstissäni muun muassa vanhoillislestadiolaisuuden piirissä ilmenevään parisuhdeväkivaltaan. Tarkoitus ei ole kuitenkaan leimata vanhoillislestadiolaisuutta muita uskontokuntia väkivaltaisemmaksi. Se on valittu tarkastelun kohteeksi lähinnä sen takia, että viime vuosina sen piirissä tapahtuvaa hengellistä väkivaltaa on tutkittu paljon ja pinnan alla olevia asioita on noussut julkiseen keskusteluun. Samankaltaisia väkivallan elementtejä voi esiintyä muissakin uskontokunnissa.

Hengellinen väkivalta on fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa, johon liittyy uskonnollinen ulottuvuus tai motiivi. Uskonto toimii väkivallan tekijän välineenä ja se on syynä väkivaltaan joko suoraan tai välillisesti. Hengellistä väkivaltaa esiintyy monien eri uskontokuntien keskuudessa. Kuitenkin suurin osa väkivallan kokemuksista on ilmennyt uskonnollisten vähemmistöryhmien keskuudessa. (Villa 2013, 13–14.)

Hengellisen väkivallan määrittely ei aina ole yksiselitteistä. Usein uskonnollisilla yhteisöillä on jonkinlaiset normit ja säännöt, joiden noudattamista odotetaan jäseniltä. Parhaimmillaan ne tuovat turvallisia rajoja yhteisöön kuuluville. Mikäli yhteisön toiminta aiheuttaa jäsenilleen vakavia mielenterveydellisiä ongelmia tai loukkaa fyysistä ja henkistä koskemattomuutta, voidaan se luokitella väkivallaksi. On asioita, joihin yhteisön eri jäsenet suhtautuvat eri tavalla. Se mikä yhdelle on turvallista, voi olla toisille ahdistavaa. Ulkopuolelta katsottuna asiat voivat näyttää pelottavilta ja ahdistavilta, vaikka yhteisön sisällä ne tuntuvat turvallisilta ja hyviltä. Hengelliseen väkivaltaan liittyy oleellisesti vallan elementti, jolla murretaan uhrin arvoja, moraalia ja ajattelua. (Villa 2013, 16.)

Väkivallan yhteisölliseen luonteeseen kuuluu hyljeksintää, toisen uskon tarkkailua, nöyryyttämistä, pelottelua ja manipulointia. Parisuhteessa esiintyvä hengellinen väkivalta voi olla hyvin julmaa, koska kahdenvälisen ulottuvuuden lisäksi uhri joutuu pelkäämään yhteisön ulkopuolelle joutumista. Kumppanin vakaumuksen kyseenalaistaminen voi aiheuttaa syyllisyyttä, pelkoa ja epävarmuutta. Joillekin naisille hengellinen yhteisö muodostaa lähes ainoan sosiaalisen verkoston ja siksi ulkopuolelle jääminen voisi tuntua katastrofilta. Tämän vuoksi hengellisestä väkivallasta on vaikea puhua ja uhri jää kokemuksineen yksin. Väkivaltaisen käyttäytymisen perusteleva uskonyhteisön arvoilla tai Raamatulla antaa väkivallan tekijälle jumalallisen oikeutuksen, jota vastaan on vaikea nousta. (Tasala, 2018, 12-13; Villa 2013, 16.)

Talentia-lehden artikkelissa (Tasala 2018, 13) vanhoillislestadiolaiseen uskonyhteisöön kuuluva nainen kuvailee kokemuksiaan: ”Hän oli sairaalloisen mustasukkainen ilman mitään syytä. Kerran heräsin aamulla ja huomasin Raamatun pöydällä. Se oli avoinna kohdasta, jossa puhutaan huorintekijän tuomiosta ja kaksinnaimisen rankaisemisesta. Kysyessäni siitä mies naureskeli ja sanoi minun kuvittelevan asioita. Tilanteiden toistuessa aloin ihmetellä. Samalla tajusin, miksi minun oli aina pitänyt selittää viipymiseni

kauppareissuilla ja näyttää ostoskuitit. Kenellekään ei saanut kertoa perheen ongelmista. Mieheni saattoi minua rangaistakseen jäädä olohuoneen sohvalle nukkumaan. Minun piti polvillani rukoilla häneltä anteeksi tekoa, johon en ollut syylistynyt. Mies kertoi kasvattavansa minua.” (Tasala 2018, 13.)

Hengelliseen väkivaltaan liittyvä kontrollointi, syyllistäminen ja eristäminen vaikeuttavat monilla tavoilla uhrien elämää. Mahdollisuudet määritellä omaa hengellisyyttään, toimijuuttaan tai tulevaisuuttaan ovat vähissä. Uhrin mielipiteet, elämäkatsomus ja elämäntapa nujerretaan. Väkivallan luonne on vakava sen takia, että sitä on erittäin vaikea vastustaa. Väkivalta kytkeytyy hallinnan ja vallan mekanismeihin uskonnollisessa yhteisössä. Hengellisen väkivallan tekijät ovat taitavia käyttämään hyväkseen uhrin häpeän ja syyllisyyden tunteita. Uhrin kokemukset ovat ristiriidassa uskonyhteisön arvojen kanssa ja siksi uhri jää kokemuksiensa yksin. (Tasala 2018, 14; Villa 2013, 20.)

Vanhoillislestadiolaisuuden piirissä tapahtuvassa parisuhdeväkivallassa mies on yleensä tekijä ja nainen uhri. Väkivallasta ei useinkaan tehdä rikosilmoitusta, vaan se käsitellään oman yhteisön piirissä hengellisenä asiana, ja usein käsittelykin tarkoittaa vain puhuttelua väkivallan tekijälle. Uhrin kokema väkivalta kyseenalaistetaan helposti, mikäli puolisoiden näkemykset ovat ristiriidassa; naisen sielun tilaa epäillään, kun taas mies otetaan yhteisön siipien suojaan. (Ruoho & Ilola 2014, 350.)

Vanhoillislestadiolainen kulttuuri on hyvin mieskeskeinen. Esimerkiksi naisen ottamaa avioeroa ei katsota hyvällä, vaikka se olisi tapahtunut oman turvallisuuden vuoksi. Naista saatetaan painostaa takaisin entisen kumppanin luokse, koska yhteisössä herää huoli miehen seksuaalisten tarpeiden tyydyttämisestä. Väkivallan uhrin tulisi olla miehen käytettävissä, jotta mies ei hairahtuisi yhteisön arvojen vastaiseen toimintaan (Ruoho & Ilola 2014, 350). Toisin sanoen suurin huoli on miehen seksuaalisten tarpeiden tyydyttämisessä ja hairahtumisten välttämiseksi sen sijaan, että huolehdittaisiin parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneesta naisesta. Yhteisön harjoittaman uskonnollisuuden mieskeskeisyys altistaa naisia hengelliselle väkivallalle.

Parisuhdeväkivalta on uhrille usein traumaattinen asia. Kokemuksesta tulee vielä raskaampi silloin, kun joutuu yhteisön torjumaksi tai yhteisön arvot tukevat väkivaltaa. Vanhoillislestadiolaisuuden piirissä tapahtuvaa parisuhdeväkivaltaa katsotaan läpi sormien,

koska pääpaino on miehen hyvinvoinnissa. Uskotaan ettei mies voi elää ilman seksiä, joten naisen tulisi olla miestä varten tämän niin halutessa. Pahimmillaan asetelma johtaa naisen jatkuvaan raiskaamiseen (Ruoho & Ilola 2014, 351).

Hengellinen väkivalta mittaa yhteisön arvoja. Epäterveessä uskonnollisuudessa vähätellään ja piilotellaan ongelmia yhteisön imagon ylläpitämiseksi. Valta ja omien etujen ajaminen ovat tällöin tärkeämpiä kuin uhrin hyvinvointi. Uhria syyllistetään, minkä johdosta hän saattaa kokea hengellisen väkivallan olevan seurausta hänen syntisyydestään. Uhri saattaa muillakin tavoin syyttää itseään tapahtuneesta. Terveellä pohjalla oleva uskonnollinen yhteisö ottaa väkivallan uhrin tarinan vakavasti pyrkien selvittämään ongelmat ja auttamaan uhria. (Villa 2013, 19.)

Kuten tämän alaluvun alussa mainitsin, niin väkivallassa ei ole kyse lestadiolaisuudesta, vaikka poiminkin esimerkkejä vanhoillislestadiolaisuuden parista. Tämän tarkoituksena ei myöskään ole sanoa, etteikö voisi olla tervettä hengellisyyttä. Mutta jokainen sellainen uskonnollinen yhteisö voi olla otollinen paikka hengelliselle väkivallalle, joka on voimakkaasti sisäänpäin kääntynyt ja nojaa yhteisön asettamiin sääntöihin. Hengellisessä väkivallassa on kyse kontrollista ja vallankäytöstä, niin kuin muussakin väkivallassa.

2.6 Parisuhdeväkivallan yhteiskunnallinen ulottuvuus

Parisuhdeväkivalta aiheuttaa uhreille merkittävää haittaa, minkä lisäksi sillä on laaja yhteiskunnallinen ulottuvuutensa. Pelkästään taloudelliset kustannukset ovat yhteiskunnalle sitä luokkaa, että väkivallan uhrit olisi hyvä saada asiantuntevan hoidon piiriin. Vuonna 2001 tehdyn tilastokeskuksen tutkimuksen (Mäkeläinen ym. 2012) mukaan väkivallasta aiheutui kuluja sosiaali- ja terveydenhuollolle noin 21.5 miljoonaa euroa ja oikeussektorille 26.5 miljoonaa euroa (Mäkeläinen, Husso, Mäntysaari, Notko, & Virkki 2012, 8). Terveydenhuollon väkivallan aiheuttamista kustannuksista peräti kaksi kolmasosaa johtuu parisuhdeväkivallasta. Välittömien kulujen lisäksi syntyy välillisiä kuluja työpanoksen heikkenemisen ja hyvinvoinnin huonontumisen muodossa. Uhrien auttamiseksi tehty panostus puolestaan tuo yhteiskunnalle säästöjä myös muilla sektoreilla (Husso 2003, 18–19, 327.)

Koko Euroopan mittakaavassa, kaikki väkivallan muodot huomioiden, Suomi ei ole ollut erityisen väkivaltainen maa. Mutta parisuhdeväkivaltaa tarkastellessa Suomi on noussut korkealle tilastoissa. (Ronkainen 2008, 388.) Tutkimusten valossa Suomi on ollut Länsi-Euroopan väkivaltaisimpia maita parisuhdeväkivallan osalta. Sen seurauksena tapahtuvien naisten kuolemien osalta Suomi on ollut rikkaista länsimaista toiseksi korkeimmalla sijalla. (Husso 2003, 16.) Uudempien tilastojen mukaan Suomessa on EU-maista toiseksi eniten naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Suomalaisista 15 vuotta täyttäneistä naisista 47 prosenttia, eli melkein puolet, on kokenut fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. Euroopan keskiarvo on 33 prosenttia, joten Suomen luku on vertailtunakin todella korkea. (Kivelä 2020, 19.)

Suomen korkea sija parisuhdeväkivaltaa kuvaavissa tilastoissa on hämmäntävä, koska Suomi muiden Pohjoismaiden tapaan on totuttu näkemään edistyksellisenä tasa-arvokysymyksissä; ja onpa se valittu jopa maailman onnellisimmaksi maaksi (Vauhkonen 2020, 25). Tämänkin takia on syytä pohtia, miten parisuhdeväkivaltaa saataisiin vähennettyä ja uhreja autettua paremmin.

Joskus tutkimukset antavat todellisuutta lievemmän kuvan väkivallasta. Mikäli tarkastelun kohteena ovat keskiarvot, saattavat vakavat ääripäät jäädä tarkastelun ulkopuolelle ja siten pimentoon. Tilastojen mukaan viidesosa parisuhteessa elävistä on joskus kokenut uhkailua tai väkivaltaa nykyisen avo- tai aviopuolison taholta. (Piispa 2008, 120–121.) Nykyisen kumppanin kohdistama väkivalta koskee siis suurta joukkoa suomalaisia tälläkin hetkellä. Sen vaikutukset hyvinvointiin, terveyteen ja työkykyyn ovat mittavat.

Parisuhdeväkivalta aiheuttaa inhimillistä kärsimystä suuressa määrin, mikä heijastuu jokapäiväiseen elämään yhteiskunnassa. Sillä on henkeen kohdistuvia välillisiä ja välittömiä uhkia. Esimerkiksi raiskauksen uhreilla on todettu yhdeksänkertainen ja perheväkivallan uhreilla viisinkertainen itsemurhariski. Hyvin yleistä uhreille on myös alkoholin väärinkäyttö. (Husso 2003, 18.) Tämä kärsimys on uhreille itsessään raskasta, mutta sen lisäksi se aiheuttaa runsaasti kustannuksia yhteiskunnalle.

Suomen korkealle sijalle väkivaltatilastoissa voi etsiä selitystä esimerkiksi lainsäädännön kehittymisestä. Verrattuna Ruotsiin meillä kiellettiin kotikuritus huomattavan myöhään; Ruotsissa se kiellettiin vuonna 1864 ja Suomessa vasta 1970. Avioliitossa tapahtuva

raiskaaminenkin kriminalisoitiin Suomessa paljon Ruotsia myöhemmin. Ruotsissa tämä tapahtui vuonna 1962 ja Suomessa 1994. (Husso 2003, 17.) Kriminalisoinnin lisäksi merkityksellistä on myös sanktioiden suuruudella Vähäisten rangaistusten on todettu lisäävän tai pitävän yllä riskiä väkivallasta parisuhteissa (WHO 2005, 120).

Parisuhdeväkivaltaan on usein hankala puuttua, mikä johtuu monista eri syistä. Asiaan vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa ongelman tiedostamisen puutteet, lainsäädäntö ja viranomaisten asenteet. Parisuhdeväkivalta voi tuntua kiusalliselta yksityisasialta, johon ei haluta puuttua. Myös uhrin kokema häpeä ja syyllisyys saattavat estää rikosilmoituksen tekemisen. Uhri saattaa lisäksi pelätä kosta ja väkivallan pahenemista rikosilmoituksen tekemisen seurauksena. (Husso 2003, 17.)

Väkivallan uhrien pääseminen oikeanlaisen avun piiriin ei ole aina helppoa. Päättävät tahot eivät välttämättä tunne ongelman vakavuutta ja laajuutta, ja yhteiskunnallista keskustelua saattaa leimata vähättely. Mikäli johtavat viranomaiset suhtautuvat lähisuhdeväkivaltaan vain rakastavaisten riitoina, joita ei pitäisi käsitellä oikeusistuimissa, vaikeuttaa se uhrien pääsemistä avun piiriin. Tällöin kielletään yhteiskunnallinen vastuu ja sysätään ongelma yksityisyyden piiriin kuuluvaksi. (Husso 2003, 66.)

Uhreille on ensisijaisen tärkeää päästä oikeanlaisen avun piiriin. Tällaista apua tarjoavat esimerkiksi turvakodit, ilmiön tuntevat ammattiauttajat sekä väkivallan kohteina olleiden ryhmät. Uhrit tarvitsevat myös selviytymistä tukevia toimenpiteitä sekä asiantuntevaa oikeusapua. (Husso 2003, 327.) Laajan kansainvälisen tutkimuksen mukaan parisuhdeväkivaltaa on vähiten sellaisissa yhteiskunnissa, joissa väkivallan tekijöille on tiedossa sanktioita ja joissa uhreilla on mahdollisuus päästä turvapaikkaan joko ystävien ja sukulaisten luokse tai turvakotiin (WHO 2005, 121). Myöhemmissä luvuissa paneudutaan lisää parisuhdeväkivallan uhreille tarjolla oleviin tukitoimiin ja auttajatahoihin.

Yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja asenteet vaikuttavat siihen, miten parisuhdeväkivaltaan suhtaudutaan. Jako yksityiseen ja julkiseen voi pitää yllä parisuhdeväkivallan kieltämisen kulttuuria. Suomessa on vallinnut muita Pohjoismaita tiukempi raja yksityisen ja julkisen välillä parisuhdeväkivaltaa koskevissa kysymyksissä. Muissa Pohjoismaissa tutkimus, lainsäädännölliset muutokset ja julkinen keskustelu ovatkin käynnistyneet aiemmin kuin Suomessa. Parisuhdeväkivallan kieltämisen kulttuuria on perusteltu esimerkiksi

yksityisyyden kunnioittamisella ja hienotunteisuudella. Koti on nähty yksityisenä tilana ja parisuhde yksityisyyden piiriin kuuluvana asiana. (Husso 2003, 67–68.)

Selityksiä parisuhteessa tapahtuvaan väkivaltaan on etsitty naisten ja miesten yksilöllisistä ominaisuuksista ja tekemisistä. Naiset on voitu nähdä masokistisina, uskottomina, nalkuttavina tai provosoivina. Miesten käytöstä puolestaan on selitetty mustasukkaisuudella, kontrolloinnilla ja alkoholin käytöllä. (Husso 2003, 68.) Yksilöllisillä ominaisuuksilla voidaan yksittäisissä tapauksissa selittää parisuhdeväkivaltaa. Yksilöllisyydellä selittäminen ei kuitenkaan saisi mennä yhteiskunnallisen näkökulman edelle, koska silloin se piilottaa väkivallan sukupuolistumista (Laitila 2020, 95). Väkivaltaan liittyy vallan elementti. Voiman käytöllä ja sosiaalisella kontrollilla saadaan valtaa toiseen ihmiseen. (Notko & Husso 2019a, 14.)

Yhteiskunnallinen näkökulma ja kulttuurisidonnaisuus unohtuvat usein keskustelussa parisuhdeväkivallasta. Kuinka paljon väkivalta selittyy sukupuolisiin suhteisiin sekä miehenä ja naisena elämiseen liittyvien käsitysten kautta? Yhteiskunnassa vallitsevat asenteet, uskomukset, perinteet ja käytännöt vaikuttavat siihen, miten parisuhteessa toimitaan. (Husso 2003, 68.)

Väkivaltaa on usein liitetty miehiin ominaisuuksiin, mikä ilmenee esimerkiksi miesten asevelvollisuuden muodossa. Se ei silti tarkoita sitä, etteivätkö naiset ja tytöt voisi olla väkivaltaisia, mutta ilmiönä, kokemuksina ja merkitysrakenteina naisten väkivaltaisuus on erilaista. Miesten väkivaltaisuudelle on rakennettu joitakin toisiaan täydentäviä teorioita. Väkivaltaisuus voi selittyä esimerkiksi valtateorioiden, biologisten tekijöiden, evoluutiopsykologian tai sosiaalisen oppimisen kautta. (Jokinen 2017, 36–37.)

Viime vuosikymmeninä parisuhdeväkivaltaan suhtautuminen on muuttunut aiempaa vakavammaksi Suomessa muiden länsimaiden tapaan. Väkivallan kokemukset eivät ole välttämättä lisääntyneet, mutta väkivallasta ilmoitetaan aiempaa herkemmin viranomaisille. Myös rangaistukset ovat koventuneet. Kehityksen taustalla on nähty olevan sivilisaatioprosessin ja ihmisoikeusdiskurssin. Väkivallan korostetaan olevan vakava syrjintään liittyvä kysymys, eikä sitä siedetä enää samoissa määrin kuin ennen. Erilaisten järjestöjen panostus on vaikuttanut myönteisesti tähän kehitykseen, mutta myös valtion nähdään olevan aiempaa enemmän vastuussa asian käsittelyssä. (Honkatukia 2011, 25.)

Valtion lisääntynyt osuus parisuhdeväkivaltaan puuttumisessa näkyy muun muassa siinä, että turvakodit siirtyivät valtion rahoittamiksi vuonna 2015. Sen jälkeen turvakotien paikkamäärät ovat kasvaneet. (Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma 2020, 19.)

Silti puutteita on vielä paljon. Suhtautuminen väkivaltaan on varsin jännitteinen kysymys. Kansainvälisessä vertailussa Suomessa on paljon vakavaa väkivaltaa. Suomesta puuttuivat pitkään valtakunnalliset hoidon toimintamallit väkivallan uhreille ja tekijöille. Väkivaltatyöstä vastattiin pääasiassa projektirahoitusten turvin toimivien kansalaisjärjestöjen avulla. Koulutusta ei ole ollut tarpeeksi väkivallan tunnistamiseen ja uhrien kohtaamiseen. Lainsäädännössä on myös ollut puutteita tekijöiden saamiseksi vastuuseen teoistaan. Se näkyy muun muassa siinä, että kansainvälisessä vertailussa Suomessa on ollut paljon asianomistajarikoksia esimerkiksi seksuaalirikosten suhteen. (Honkatukia 2011, 25 ja 70.)

Suomessa parisuhdeväkivalta nähdään edelleen liian helposti perheen vuorovaikutukseen liittyväksi ongelmaksi tai hyvinvointikysymykseksi. Pohjoismaista esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa painotetaan enemmän tapahtuman rikosluonteisuutta ja siten väkivallan kohteeksi joutunut nähdään uhrina. Asiantuntijahaastatteluiden mukaan tuomarit, syyttäjät ja poliisit eivät aina ymmärrä tilanteen vakavuutta. Parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen saatetaan leimata mielenterveysongelmaiseksi tai hysteriseksi, jolloin hänen tarinaansa ei suhtauduta vakavuudella. Tällöin uhri jää helposti ilman tarvitsemaansa apua. (Honkatukia 2011, 35.)

Haavat ja mustelmat ovat ehkä laskettavissa. Vaikeampaa on mitata niitä henkisiä vaurioita, joita parisuhdeväkivalta aiheuttaa. Kuitenkin henkiset vammat saattavat olla koko elämän mittaisia vaikuttaen laajasti uhrin valintoihin ja ratkaisuihin. (Heiskanen & Piispa 1998, 25.) Tämän vuoksi yhteiskunnan tulisi panostaa laajasti kustannuksia pelkäämättä parisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja uhrien tukemiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin lisääntyessä yhteiskunnalle tulee myöhemmin myös taloudellisia säästöjä, kun uhrin tarvitsevat vähemmän terveystaloudellisia ja muita viranomaispalveluja

3. PARISUHDEVÄKIVALLASTA IRTI PÄÄSEMISEN HAASTEITA JA AUTTAMISKEINOJA

Tässä luvussa esitellään parisuhdeväkivallan parissa työskenteleviä sosiaali- ja terveysalan toimijoita, organisaatioita ja malleja. Siihen liittyy olennaisesti se, millaisia palveluita parisuhdeväkivallan uhreille on tarjolla sekä auttajien ymmärrys ja valmius uhrien kohtaamiseen. Tässä luvussa käsitellään myös niitä syitä, joiden vuoksi palvelujen pariin ei hakeuduta. Merkittävänä kysymyksenä parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen auttamisessa esiintyvät pohdinnat siitä, miksi uhri jää väkivaltaiseen parisuhteeseen ja miksi väkivallasta ei läheskään aina ilmoiteta viranomaisille.

3.1 Miksi väkivallasta ei ilmoiteta viranomaisille?

Parisuhdeväkivalta on valitettavan yleistä, mutta siitä huolimatta kynnys ilmoittaa asiasta viranomaisille on suuri. Markku Heiskasen ja Minna Piispan yli 20 vuotta vanhan (1998, 4) tutkimuksen mukaan vain 12 prosenttia uhreista oli hakenut apua parisuhdeväkivaltaan. Saman tutkimuksen mukaan vain 10 prosenttia vakavan parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneista ilmoitti asiasta poliisille. Vielä sitäkin pienempi prosentti väkivaltaan syyllistyneistä miehistä oli hakenut apua omaan väkivaltaisuuteensa. (Heiskanen & Piispa 1998, 4.)

Hieman tuoreemman tutkimuksen (Danielsson & Salmi 2012.) mukaan vain kymmenen prosenttia naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta tuli poliisin tietoon vuonna 2012. Naisista 37 prosenttia kertoi, ettei ollut puhunut kokemastaan väkivallasta kenellekään, mistä voidaan päätellä, että parisuhdeväkivallasta puhutaan mieluummin muille tahoille kuin poliisille. Yleisimmin väkivallasta kerrotaan ystäville, jonka jälkeen seuraavaksi eniten jollekin perheenjäsenelle tai sukulaiselle. Huomiota herättävää on se, kuinka vähän väkivallasta puhutaan viranomaisille. Terveystieteiden tutkimuksessa oli käynyt hoidettavana 17 prosenttia niistä naisista, jotka olivat kokeneet fyysistä väkivaltaa. (Danielsson & Salmi 2012.)

Se miksi parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset eivät ilmoita asiasta poliisille, johtuu toisaalta epäluottamuksesta poliisiin, mutta myös siitä, että pelätään ilmoittamisesta aiheutuvia seurauksia. Parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneiden naisten mukaan poliisi ei aina ota asiaa riittävän vakavasti, ilmoita siitä eteenpäin tai anna tietoa uhrin tarvitsemista palveluista. Poliisin toimintaan saatetaan olla tyytymättömiä myös siksi, että poliisi vähättelee asiaa tai syyllistää uhria. Toisinaan on petytty myös poliisin aktiivisuuteen rikoksen selvittämiseksi. Toisaalta poliisiin ei haluta ottaa yhteyttä sen takia, että pelätään yhteydenoton vaikeuttavan parisuhteen jatkumista. Kuitenkin kaikkein merkittävin syy Heiskanen ja Piispan mukaan on se, ettei uhri ota kokemaansa väkivaltaa riittävän vakavasti. (Heiskanen & Piispa 1998, 29–30.)

Naisten on usein vaikeaa puhua kokemastaan parisuhdeväkivallasta. Viranomaisten lisäksi erityisesti sukulaisille ei mielellään kerrota tapahtuneesta, koska pelätään heidän puuttumista uhrin asioihin - ja toisaalta halutaan suojella heitä tiedolta. Harvat puhuvat myöskään tapahtuneesta tekijän itsensä kanssa. Ensimmäisillä kerroilla väkivallan tekijä saattaa pahoitella tekojaan, mutta toistuvan väkivallan tyyppinen piirre on, ettei tekijä pyydä anteeksi tai esitä lupauksia väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamisesta. (Heiskanen & Piispa 1998, 28.)

Silloin kun väkivallasta puhutaan, niin se tehdään mieluummin epävirallisten tahojen kuin viranomaisten kanssa. Tämä on havaittu niin kansainvälisissä kuin suomalaisissakin tutkimuksissa. Helppointa on puhua parisuhdeväkivallasta läheisten ystävien kanssa. (Heiskanen & Piispa 1998, 28; WHO 2005, 118.) Kuitenkin suomalaisen parisuhdeväkivallan erityinen piirre on se, että yleisesti ottaen uhrit puhuvat huomattavasti vähemmän kuin vertailumaiden uhrit. Esimerkiksi Heiskanen ja Piispan (1998, 28) tutkimuksessa on havaittu selvä ero suomalaisten ja kanadalaisten naisten kesken.

Avun piiriin pääseminen on hankalaa, jos parisuhdeväkivallasta ei olla yhteydessä viranomaisiin. Useimmiten syynä siihen, ettei viranomaisten puoleen haluta kääntyä on se, että koettua väkivaltaa vähätellään tai se, ettei apua haluta tai tarvita. Silloin kun apua haetaan, niin ensisijaisesti käännytään terveystoimijain, poliisin tai perheneuvolan puoleen (Heiskanen & Piispa 1998, 31). Tämä on huomiota herättävä seikka, koska mikään näistä organisaatioista ei ole erikoistunut toimimaan parisuhdeväkivallan uhrien kanssa, vaikka niistä jokaisella onkin jonkinlaista väkivaltatyöhön liittyvää asiantuntemusta.

Toisaalta näillä organisaatioilla olisi mahdollisuus ohjata uhri eteenpäin sellaisten auttajatahojen piiriin, joissa on paljon kokemusta parisuhdeväkivallasta. Läheskään aina näin ei kuitenkaan tapahdu. Tällöin uhri saattaa kokea, ettei väkivaltaa oteta vakavasti (Heiskanen & Piispa 1998, 30).

Naisten parisuhteissa kokema väkivalta on melko yleistä, mutta asia ei tule useinkaan viranomaisten tietoon ennen kuin väkivaltainen käyttäytyminen on jatkunut pitkään, jos silloinkaan. Tekijöiden ja uhrien haluttomuus puhua väkivallasta hankaloittaa asian kulkeutumista viranomaisten korviin (Honkatukia 2011, 35). Syitä puhumattomuuteen voidaan etsiä sekä uhrin omista tunnetekijöistä että myös viranomaisten asenteista tai taidosta käsitellä väkivallan uhrin tilannetta. Väkivallan uhri kantaa usein hartioillaan häpeää ja syyllisyyttä, eikä puhumista helpota se, jos viranomaiset eivät ota uhrin tarinaa vakavasti. Voimavarat ovat heikentyneet, mikä vaikuttaa kykyyn hakea apua, kuten myös se ettei ammattilaisten taito aina riitä väkivallan uhrien kohtaamiseen (Kaittila 2017, 89).

3.2 Väkivaltaiseen suhteeseen jäämisen syitä

Parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen on oppinut omassa kodissaan tarkkailemaan mielialoja ja tunteita ja aistii herkästi, mikäli työntekijä ei ymmärrä häntä tai kestä kuulla asioita. Väkivallan uhrille olisi tärkeää saada apua päästäkseen pois väkivaltaisesta parisuhteesta, koska irtaantuminen omin voimin on usein hankalaa. Koko elämä saattaa olla sidoksissa väkivallan tekijään ja siksi on vaikeaa lähteä suhteesta pois ja jäädä yksin. Läheisyyden kaipuu saa jäämään väkivaltaiseen suhteeseen siinä toivossa, että edes välillä voisi kokea rakkautta. Siksi viranomaisten tulisi olla herkempiä tunnistamaan parisuhdeväkivaltaa ja tarjota erityiskohtelua ja suojelua uhreille. (Honkatukia 2011, 35–36.)

Toisinaan parisuhdeväkivallan uhreille tarjotaan yksinkertaista ratkaisua eli luopumista väkivallan tekijästä. Käytännössä asia on harvoin niin yksinkertainen. Naista sitovat mieheen suhteessa koetut hyvät hetket ja onnelliset muistot. Tällaisesta ristiriitaisuutta voi tulkita helsinkiläisen rock-yhtyeen Haloo Helsingin! alkuaikojen menestyskappaleessa:

Jos elämä ois helppoo

Sä olisit pelkkä paskiainen

Pettäjä, jättäjä ja sanansyöjä

Jos elämä ois helppoo

Sä olisit paha ihminen

Helposti vihattava heikomman lyöjä

Jos elämä ois helppoo

Jos elämä ois helppoo. (Haloo Helsinki! - Jos elämä ois helppoo 2010.)

Väkivaltaa kokeneen naisen kanssa toimiva työntekijä voi nähdä ratkaisun helppona, mutta sitä se harvoin on uhrille. Kuten edellä mainitussa laulussa sanottin, niin elämä ei ole niin helppoa, että toinen olisi vain yksipuolisesti paha. Läheisyyttä ja lämpöä on usein sellaisessakin suhteessa, jossa esiintyy väkivaltaa. Tällaiset läheisyyden hetket saattavat tuntua erityisen arvokkailta väkivallan keskellä (Keskinen 2005, 73). Moni parisuhdeväkivallan uhri jää suhteeseen toivoen parempaa huomista ja uskoo niihin lupauksiin, joita väkivallantekijä katuessaan antaa. Silti kaikkien uhrien positio ei ole samankaltainen. Osalla väkivallan uhreista pelko ja voimattomuus saavat jäämään kiinni väkivaltaiseen suhteeseen, ei niinkään rakkaus tai usko asioiden kääntymisestä hyväksi. Monilla näistäkin naisista kiintymys ja totumus ovat niin voimakkaita tekijöitä, että ne saavat jäämään väkivaltaiseen suhteeseen. (Keskinen 2005, 73.)

Huono itsetunto vaikeuttaa eroamista väkivallan tekijästä ja uusiin parisuhteisiin lähtemistä. Sen lisäksi, että uhrilla on riippuvuus pahoinpitelijää kohtaan, hänellä ei ole luottamusta siihen, että voisi löytää ketään toista elämäänsä. Häpeä puolestaan saa aikaiseksi salailua ystäviltä ja sukulaisilta, mikä eristää uhria entistä enemmän omiin oloihinsa. (Heiskanen & Piispa 1998, 26–27.)

Vaikka väkivaltaisesta parisuhteesta lähteminen on hankalaa, niin sitäkin tapahtuu. Hyvin harvoin kuitenkaan parisuhdeväkivallan kohteeksi joutunut nainen kykenee irtautumaan suhteesta kertaheitolla. Usein suhteesta lähteminen on prosessiluontoista, mikä ilmenee siten, että parisuhteesta irtaudutaan ja palataan yhteen monia kertoja. Prosessi sisältää pitkällistä kärsimystä, itsesyytöksiä ja tosiasioiden kieltämistä, ennen kuin uhri kykenee lähtemään. (WHO 2005, 118.)

Tutkimusten (Esim. WHO 2005) mukaan nuorten naisten on helpompi lähteä nopeammin väkivaltaisista parisuhteista kuin vanhempien. Lopullista irtautumista helpottaa myös se, jos naisella on olemassa perheen ja ystävien tarjoamaa tukiverkostoa, emotionaalista tukea sekä väliaikainen majapaikka. (WHO 2005, 118.) Tukiverkkoa ei useinkaan ole, sillä on tyypillistä, että uhrien sosiaaliset kontaktit ovat hyvin vähissä parisuhteen ulkopuolella. (Arias 1998, 217; Keskinen 2005, 77).

Koska parisuhdeväkivallan uhrien on usein hankalaa lähteä parisuhteesta, tarvitsee hän ulkopuolista apua. Työntekijöiden tarjoamalla tuella ja toiminnalla on suurta merkitystä irtautumisen ja toipumisen kannalta. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan palveluita, joita parisuhdeväkivallasta kärsiville naisille on olemassa suomalaisessa yhteiskunnassa. Niissä pohditaan myös, minkälaisesta tuesta uhri hyötyy.

3.3 Erilaisia organisaatioita ja toimintamalleja

Suomessa uhrien konkreettinen tukeminen on alkanut 1990-luvulla, mikä on varsin myöhäinen ajankohta verrattuna esimerkiksi Iso-Britanniaan, Saksaan ja Hollantiin, jotka ovat kehittäneet 1970-luvulta lähtien palveluita uhreille (Honkatukia 2011, 59). Palvelujen kehittäminen lähisuhdeväkivallan uhreille on ollut pitkään yksi hallituksen keskeisiä tavoitteita. Palvelutarjontaa ei kuitenkaan ole saatu vielä riittävälle tasolle, koska laatu on vaihtelevaa ja palveluiden saatavuudessa esiintyy alueellisia eroja. Suurissa kaupungeissa on tarjolla enemmän palveluita kuin pienissä, mutta niissä taas on kysyntäkin suurta. Erilaisten järjestöjen tuottamissa palveluissa ei ole yhtenäistä linjaa, vaan niitä on tarjolla hajanaisesti. (Mäkeläinen ym. 2012, 7.) Lainsäädännön muutoksen vuoksi kunnilla on vuodesta 2014 asti ollut velvollisuus järjestää sosiaalipalveluja parisuhdeväkivallan uhreille (Notko & Husso 2019a, 15).

Tässä luvussa käsitellään erilaisia parisuhdeväkivallan parissa toimivia organisaatioita ja toimintamalleja. Suvi Keskinen (2005, 92–93) mukaan on kahdenlaisia väkivaltatyön parissa olevia organisaatioita. Turvakodit, Lyömätön linja ja Tukinainen ovat erityisiä nimenomaan väkivaltatyötä tekeviä organisaatioita. Toisaalta on olemassa organisaatioita, jotka tarjoavat yleisiä palveluja, mutta jotka työskentelevät myös väkivallan parissa.

Tällaisia ovat esimerkiksi oikeuslaitos ja poliisi, joiden työnkuvaan kuuluu väkivallan rikosoikeudellinen puoli. Terveystieteiden puolestaan hoidetaan väkivallan uhrien fyysisiä vammoja ja mielenterveyspalveluissa psyykkistä puolta. Perheneuvoloissa ja sosiaalitoimissa käsitellään akuutteja väkivaltaan liittyviä kysymyksiä sekä niitä seuraamuksia, joita parisuhdeväkivalta on aiheuttanut. (Keskinen 2005, 92–93.) Keskisen tutkimuksen jälkeen Suomeen on kuitenkin syntynyt paljon uusia väkivaltatyötä tekeviä organisaatioita. Samoin olemassa olevat ovat muokanneet toimintaansa.

Parisuhdeväkivallan uhreilla ei Suomessa ole perinteisesti ollut erityisasemaa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Väkivallan aiheuttamat vammat voivat olla sellaisia, että uhrin on haettava apua terveystieteiden palveluista. Lääkärin tekemä tutkimus on usein tärkeä vaihe kriisin käsittelyssä. Tällöin olisi hyvä, että lääkäri ja muu terveydenhuollon henkilökunta kohtaisivat uhrin tilanteen kokonaisuutena pelkkien fyysisten oireiden hoitamisen sijaan. Uhrilta edellytetään omaa aktiivisuutta avun hakemisen suhteen, mikä on erittäin ongelmallista, koska asiasta on usein vaikea puhua. (Honkatukia 2011, 35 ja 62–63.)

Kriisitilanteissa sosiaalipäivystys voi auttaa väkivallan uhreja. Lähisuhteissa tapahtunut väkivalta on sosiaalipäivystyksen kautta tiivistänyt sosiaalityöntekijöiden ja poliisin välistä yhteistyötä. Alueellinen eriarvoisuus on kuitenkin suurta, sillä sosiaalipäivystys ei tavoitteista huolimatta ole kattanut koko maata. Lisäksi yhteistyön tiiviys on riippunut muun muassa siitä, kuinka lähellä poliisilaitos sijaitsee sosiaalityön toimitiloja. Yhteistyö on helpottunut niillä paikkakunnilla, joilla sosiaalityöntekijä toimii poliisilaitoksella. Sosiaalityöntekijän työssä kuitenkin painottuu nuorten rikosentekijöiden kanssa työskentely. Heillä ei ole juurikaan aikaa kohdata väkivallan uhrien tilannetta. (Honkatukia 2011, 63.)

Rikosuhripäivystys (RIKU) tarjoaa palveluita kaikkien rikosten uhreille ja lähiomaisille. Vuonna 2000 tehdyn tutkimuksen mukaan RIKU:n suurin kohderyhmä olivat väkivalta- ja seksuaalirikosten kohteeksi joutuneet naiset. RIKU antaa puhelin ja nettineuvontaa, välittää tukihenkilöitä rikosten uhreille sekä tukee todistajia. Suurin osa väkivallan uhreiksi joutuneista naisista oli tyytyväisiä saamaansa palveluun. RIKU:n palveluissakin on näkynyt alueellista eriarvoisuutta, sillä henkilökohtaista tukea ei ole ollut mahdollista saada kaikkialla Suomessa. Vain puhelinpäivystys on ollut valtakunnallinen. (Honkatukia 2011, 66–67.)

Kuten aiemmin todettiin, niin vain osa rikoksen uhreista on tekemisissä viranomaisten kanssa, mikä korostaa järjestöjen asemaa uhrien auttamisessa. Niissä auttamismuotona on useimmiten psykososiaalinen tukeminen. Terveyspalveluiden ja taloudellisen tuen merkitys on vähäisempi. Asutuskeskuksissa uhrien on helpointa saada järjestöjen antamaa tukea. Tosin internet- ja puhelinpalveluiden määrä on lisääntymässä, mikä hieman vähentää alueellista eriarvoisuutta. (Honkatukia 2011, 65.)

Naisten kriisikeskukset ja turvakodit ovat teollisuusmaissa erittäin merkittävässä asemassa parisuhdeväkivallan uhrien tukemisessa (WHO 2005, 127). Niissä parisuhdeväkivallan uhrin voivat saada kriisiapua. Ensi- ja turvakotiliittojen jäsenjärjestöt pitävät yllä 14:ää eri turvakotia Suomessa, joissa on kaikkiaan hieman yli sata paikkaa väkivallan uhreille. Lisäksi kuntien ja muiden tahojen ylläpitämiä turvakoteja on noin 20:lla paikkakunnalla. Suomessa pitäisi yhteensä olla noin 500 turvakotipaikkaa EU:n suositusten mukaisesti, joten tähän tavoitteeseen ei ole päästy. Turvakoteihin pääseminen ei myöskään ole ollut tasa-arvoisessa asemassa, sillä maantieteellisesti kodit jakautuvat epätasaisesti ja lapsettomien on myös ollut vaikea päästä turvakodin palvelujen piiriin. Lisäksi uhrien kannalta on ongelmallista, että Suomessa ei ole ollut salaista turvakotia. Esimerkiksi tappouhkausten kohteena olevien naisten turvallisuutta on siten vaikeampi taata. (Honkatukia 2011, 67–68.)

Seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön kohteeksi joutuneet naiset voivat saada apua raiskauskriisikeskus Tukinaisesta. Toiminnan maksuttomuus helpottaa uhrien avun hakemista. Tukinaisen toimintamuotoja ovat muun muassa kriisipäivystys, juristipäivystys ja ryhmäterapia. Useimmiten uhri itse ottaa yhteyttä Tukinaiseen. Toimipisteitä oli kuitenkin vain kaksi vielä vuonna 2011, jotka sijaitsivat Jyväskylässä ja Helsingissä, mikä vaikeutti eri alueilla asuvien uhrien pääsemistä esimerkiksi ryhmäterapioihin. Puhelimitse toimiva kriisipäivystys on kuitenkin ollut helpottamassa alueellista eriarvoisuutta. (Honkatukia 2011, 68.) Viime vuosina Tukinainen on lisännyt toimintojaan ja sen myötä Rovaniemelle on perustettu kolmas toimipiste. Sen lisäksi, että Tukinainen auttaa suoraan seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneita naisia, järjestää se aiheesta ammattilaisille suunnattua konsultaatiota ja koulutusta. Tukinainen on myös laatinut oppaita ja ohjeistuksia seksuaalisesta väkivallasta sekä järjestää opiskelijoille toimintaan tutustumista. (Tukinainen 2021.)

Tämän pro gradun aloittamisen jälkeen on tullut myös uusi tärkeä palveluorganisaatio väkivaltatyön kentälle. Seksuaaliväkivallan uhrien tukikeskukset eli SERI-tukikeskukset tarjoavat monenlaista apua parisuhdeväkivallan uhrille. Vuonna 2017 perustettiin ensimmäinen SERI-keskus ja sen jälkeen niitä on tullut seitsemän lisää. Ne toimivat keskussairaaloiden yhteydessä maksuttomina matalan kynnyksen palveluina. Keskusten tarjoama tuki on tarkoitettu 16 vuotta täyttäneille, kun taas lasten poliklinikka hoitaa sitä nuorempien tukitoimet. SERI-keskuksiin voi mennä viranomaisten ohjaamina tai omasta halustaan tai soittaa päivystysnumeroon, jossa arvioidaan uhrin tarvitsemia tukitoimia. SERI-keskuksissa uhri saa lääketieteellistä hoitoa, oikeuslääketieteellistä tutkimusta, terapiaa, traumatukea ja psykologista neuvontaa. Rikosilmoituksen tekemiseen kehoitetaan, mutta sitä ei edellytetä. SERI-tukikeskusten päämääränä on, että kaikki uhrin tarvitsemat palvelut löytyvät samasta paikasta. SERI-keskuksella on myös kaupungista riippuen yhteistyötä eri auttajatahojen kanssa. Muun muassa rikosuhripäivystyksen, turvakodin ja Tukinaisen kanssa on yhteistyötä. SERI-keskuksen painopiste on akuutissa väkivallassa, joten yhteydenotto suositellaan tehtäväksi kuukauden sisällä tapahtuneesta väkivallasta. Tarvittaessa tukea voi hakea myöhemminkin. (THL 2021b.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL ohjeistaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa työskenteleviä kartoittamaan asiakkaidensa kokemuksia väkivallasta. Systemaattinen kartoitus nähdään hyödylliseksi niin asiakkaan kuin työntekijänkin kannalta. THL:n mukaan kartoittamisen avulla asiakkaita voidaan auttaa kokonaisvaltaisemmin ja käynnistää uhrin turvallisuutta vahvistava prosessi. Sen avulla voidaan myös tiedottaa tarjolla olevista palveluista ja väkivallan yleisyydestä. Työntekijä hyötyy kartoituksesta asiantuntemuksen lisääntymisenä, mikä tuo välineitä väkivallan uhrien kohtaamiseen (THL 2015a). THL:n kartoituslomakkeen tavoitteena on auttaa sosiaali- ja terveystieteiden työntekijöitä tekemään väkivallan kysymisestä rutiinia. Työntekijät kohtaavat päivittäin parisuhdeväkivallan uhreja, joten on tärkeää madaltaa väkivallasta puhumisen kynnystä. Kartoituksen avulla voidaan väkivallan uhri ohjata oikeanlaisen avun piiriin. (THL 2015b.)

Tämän tutkielman tekijä on saanut omakohtaista kokemusta systemaattisen kartoituksen merkityksestä. Esimiehiltä saadun ohjeistuksen mukaan asiakastyössä jokaiselta asiakkaalta tuli kysyä parisuhdeväkivallasta. Kysymisen seurauksena useat naiset kertoivat joutuneensa väkivallan kohteeksi joko nykyisessä tai entisessä parisuhteessaan. On

mahdollista, että häpeän tai muiden syiden takia kaikki uhrin eivät edes halunneet kertoa kokemastaan väkivallasta. Samasta tai muista syistä johtuen yksikään miesasiakas ei myöntänyt olleensa suhteessa, jossa on väkivaltaa.

Kodissa tapahtuvan väkivallan katkaisemiseksi ja sen vaurioiden hoitamiseksi, kaikki perheenjäsenet tarvitsevat apua. THL:n väkivallan vastaisen työn esittelyvideossa kerrotaan kolmesta toimintamallista, joista yhdessä huomio on tekijässä, toisessa lapsissa ja kolmannessa uhrissa. Videon mukaan väkivaltainen käyttäytyminen on tietoista ja siten myös estettävissä. Siinä myös kerrotaan, että jokaisella on mahdollisuus päästä irti väkivallasta. (THL 2015b.) Tämän tutkielman suurin kiinnostuksen kohde on uhrin toipumisessa ja auttamisessa. Sen vuoksi kolmas malli MARAK esitellään viimeisen alaluvun yhteydessä, jossa tarkastellaan moniammatillisen yhteistyön mahdollisuuksia uhrin auttamiseksi.

Katkaise väkivalta -malli on tarkoitettu väkivallan tekijän kanssa tehtävään työhön. Mallissa poliisi kysyy rikostutkinnan yhteydessä, suostuuko tekijä Katkaise väkivalta -työntekijän yhteydenottoon. Tapaamisissa kartoitetaan asiakkaan elämäntilanne ja tapaukset, joissa hän on käyttäytynyt väkivaltaisesti. Tapaamisissa painotetaan vastuunottoa väkivallasta sekä harjoitellaan väkivallattoman elämän taitoja. Asiakasta myös motivoidaan liittymään väkivallan katkaisuojelmaan tai vertaistukiryhmään. Mallissa painotetaan nykyhetkeä sekä väkivaltainen käyttäytymisen rajoittamista tulevaisuudessa. Toisena mallina THL esittelee Trappan toimintamallin, joka on tarkoitettu väkivaltaisessa ympäristössä kasvaneita lapsia varten. (THL 2015b.) Tässä pro gradussa painopiste on kuitenkin väkivaltaa kohdanneissa naisissa, joten tähän malliin ei syvennyttä tarkemmin.

Parisuhdeväkivallan parissa tehtävä työ on kehittynyt viime vuosina paljon. Niinpä tämän tutkielman tekemisen aikanakin on tullut uusia palvelumuotoja parisuhdeväkivallan kentälle. Nettipalvelut, puhelinpalvelut ja chatit ovat lisääntyneet huomattavasti. Korona-aika on entisestään lisännyt tarvetta etäpalveluille, koska ihmiset liikkuvat vähemmän, eivätkä sen vuoksi pääse aina fyysisesti paikalle. Suurimpien kaupunkien nettisivujen yhteydessä on linkkejä lähisuhdeväkivallan uhreille tarkoitettuille sivustoille. Esimerkiksi Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden sivuilta on löydettävissä monia linkkejä kuten Nollalinja, Setlementti Tampereen perheväkivaltaklinikka, Nettiturvakoti,

Maria Akatemian Demeter-työ, Välitä! Seksuaaliväkivaltatyö, Tampereen ensi- ja turvakoti, Rikosuhripäivystys sekä Pirkanmaan sovittelutoimisto. Esimerkiksi Nollalinja palvelee vuorokauden ympäri kaikkia, jotka ovat kokeneet fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa tai sen uhkaa läheisissä ihmissuhteissaan. Palveluun soittaminen on ilmaista ja vastaamassa on väkivaltatyöhön perehtyneitä ammattilaisia. Suuri osa edellä mainituista nettipalveluista ei myöskään ole asuinpaikkoihin sidottuja, mikä vähentää alueellista eriarvoisuutta. (Lähisuhde- ja perheväkivalta 2021.)

3.4 Mikä auttaisi parisuhdeväkivallan uhria?

Parisuhdeväkivallan parissa Suomessa tehtävän työn kannalta merkittävä tekijä oli 1990 -luvulla tapahtunut diskursiivinen muutos. Sen myötä parisuhdeväkivalta alettiin nähdä sukupuolistuneena valtakäytökset huomioiden. Aiemmin perheneuvoloiden, turvakotien ja mielenterveyspalveluiden huomio oli kiinnittynyt vuorovaikutusongelmiin, perhesuhteisiin ja sosiaaliseen huono-osaisuuteen. Ulkomaiset esimerkit olivat vaikuttamassa siihen, että puhe kääntyi naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi. Sen myötä alettiin pohtia väkivaltatyön käytäntöjä ja tutkimustyötä uusista näkökulmista käsin. (Keskinen 2005, 14–15.)

Olisi tärkeää lisätä väkivaltatyön osuutta eri auttajatahojen ja viranomaisten työssä. Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta on laaja ongelma, johon Suomessa on alettu kiinnittää huomiota vasta viimeisten vuosikymmenien aikana. Väkivallan esiin tuomisessa ja käytäntöjen kehittämisessä on edistytty hitaasti. Parisuhdeväkivalta on yhteiskunnallinen ongelma, johon pitää puuttua yhteiskunnallisella tasolla ja ottaa siten vastuuta naisten turvallisuuden takaamisesta. Lainsäädännölliset reformit ja väkivaltaa ehkäisevät projektit ovat tärkeitä, mutta eivät yksinään riittäviä. (Keskinen 2005, 369.) Viime vuosina käytännöissä on kuitenkin tapahtunut positiivisia muutoksia, kuten esimerkiksi aiemmin mainittujen SERI-keskusten perustamiset.

Vaikka parisuhdeväkivaltaan on alettu kiinnittää enemmän huomiota viime vuosina, uhrien asemassa on edelleen pahoja puutteita. Tärkeää on, että uusimmassa hallitusohjelmassa se on huomioitu osana lähisuhdeväkivallan vähentämiseen pyrkivää torjuntaohjelmaa.

Lähisuhdeväkivallan torjuminen on keskeinen osa turvallisen oikeusvaltion kehittämisessä. (Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma 2020, 8.)

Väkivaltatyötä tehdään monilla eri sektoreilla sosiaali- ja terveysalalla. Olisi tärkeää, että mielenterveyspalveluissa, perheneuvoloissa ja sosiaalitoimessa osattaisiin käsitellä parisuhdeväkivaltaa erillisenä asiana. Väkivalta oli pitkään vain yksi osa-alue näiden organisaatioiden toimenkuvasta. Suvi Keskinen (2005, 236) perheneuvoloissa tekemän tutkimuksen mukaan parisuhdeväkivalta hukkuu helposti muiden ongelmien alle silloin, kun sitä ei käsitellä erillisenä asiana. Työntekijät pyrkivät neutraaliin näkökulmaan, johon liittyy se, että tarkastellaan myös naisen käytöstä miehen väkivaltaiseen käyttäytymiseen johtaneen tilanteen yhteydessä. Tällöin väkivaltainen teko saattaa saada oikeutusta ja ymmärrystä osakseen, vaikka se todettaisiinkin tekona vääräksi. Parisuhdeväkivaltaan liittyvän problematiikan tunteminen sekä ymmärrys siitä, millaiset tendenssit hävittävät väkivaltaa auttavat ratkaisevasti muodostamaan käytäntöjä, joissa väkivalta on erotettu muista työn osa-alueista. (Keskinen 2005, 236.)

Parisuhdeväkivallan parissa tehtävän työn ongelmakohdat ja ristiriidat antavat tietoa siitä, mihin suuntaan väkivaltatyötä tulisi kehittää. Keskinen (2005) mukaan väkivaltatyöstä suuri osa tapahtuu avio- tai avoeron jälkeen. Jopa 36 prosenttia miehistä jatkaa sen jälkeen väkivaltaa ja uhkailua. Tämän vuoksi olisi tärkeää kiinnittää huomiota naisiin kohdistuvaan uhkaan erilleen muuttamisen jälkeen. Parisuhdeväkivallasta seuranneita psyykkisiä oireita hoidetaan usein pitkiä aikoja väkivallasta irti pääsemisen jälkeen. Auttajatahojen puuttumiskeinoja pitäisi kehittää paremmiksi, jotta väkivaltaa kokenut nainen ei joutuisi kohtuuttomien vaatimusten äärelle. Esimerkiksi lasten turvallisuuteen liittyvät kysymykset saattavat jäädä liikaa äidin vastuulle. Viranomaisten olisi otettava aktiivisempi rooli, jotta väkivaltaa käyttäneiden miesten vastuu asioihin tulee näkyviin. (Keskinen 2005, 366–367.)

Väkivaltaa käyttäneistä miehistä osa jatkaa väkivaltaista käyttäytymistä esimerkiksi lasten tapaamisten yhteydessä, kun taas toiset ovat valmiita sitoutumaan naisten turvallisuuden takaamiseen. Olisikin tärkeää tarkastella systemaattisesti eroja ja arvioida riskejä. Miesten vastuuttaminen tulisi ottaa normaaliksi käytännöksi väkivaltatyön osana. Näillä toimenpiteillä saataisiin selville se, ketkä miehistä voivat pitää yhteyttä lapsiin ilman

heihin tai naisiin kohdistuvaa väkivallan uhkaa ja keiden kohdalla puolestaan tarvitaan viranomaisten tukitoimia. (Keskinen 2005, 369.)

Monet parisuhdeväkivallan uhrit kokevat myös, ettei heidän elämäntilannettaan käsitellä riittävän yksilöllisesti, vaan että he tulevat niputetuksi muiden uhrien kanssa samanlaisiksi. Vaikka yhteneviä piirteitä olisikin, on tärkeää huomioida jokaisen naisen elämäntilanne ja erityispiirteet omana ainutlaatuisena tilanteenaan. Yksilöllistä kohtaamista painottaa myös Leo Nyqvist (2001, 231–232). Siihen liittyy esimerkiksi se, että auttaja on samaa sukupuolta kuin uhri. Väkivalta ja syyllisyys lähentävät uhreja omaan sukupuoleen ja asioista on helpompi puhua samaa sukupuolta olevan kanssa. Häpeän ja syyllisyyden vuoksi naiset tulkitsevat herkästi työntekijän puheesta syyllistäviä diskursseja. (Nyqvist 2001, 231–232.)

Sillä miten työntekijä puhuu ja millaisia sanoja hän käyttää, on suurta merkitystä. Esimerkiksi Keskinen (2005, 286–287) perheneuvoloista tehdyn tutkimuksen pohjalta ilmenee, että välillä tulee esiin sellaisia sukupuolittuneita käsityksiä, joissa joustaminen ja kompromissien teko ovat naisen vastuulla. Työntekijä saattaa puheellaan luoda ideaalia, jossa kumpikin osapuoli huomioi toisensa. Tällaisen puheen ongelmana on se, että väkivaltaan liittyvä vallan epätasapaino jää käsittelemättä ja huomio kiinnittyy naisen toimintaan sen sijaan, että miehen käyttämä väkivalta olisi keskiössä. Tällaisen parisuhdepuheen tuloksena naiset eivät enää olleet halukkaita käsittelemään asioitaan perheneuvolassa, eikä naisten turvallisuutta edistäviä ratkaisuja kyetty löytämään. (Keskinen 2005, 286–287.)

Keskinen (2005, 350–351) jatkaa, että sillä on merkitystä, millaista väkivaltadiskurssia käytetään. Diskurssi ”naisiin kohdistuva väkivalta” vastuuttaa väkivaltaisesti käyttäytyvää miestä ja tarjoaa naisille väkivallan uhrin ja väkivallasta toipujan aseman. Käyttämällä käsitettä ”perheväkivalta” tulee vastuusta yhteinen uhrin ja tekijän kadotessa kokonaan. Usein tällaisella diskurssilla vastuu siirtyy naiselle, vaikka tarkoitus olisikin toinen. (Keskinen 2005, 358–359.)

Aiheesta löytyy paljon lisätietoa EPRAS-hankkeen aineistosta pro gradun tehneen Selina Laitilan (2020) tutkielmasta. Laitilan (91) mukaan sosiaali- ja terveysalan työntekijät eivät useinkaan käytä väkivallan tekijää vastuuttavia käsitteitä, kuten naisiin kohdistuvan

väkivallan käsitettä, vaan sukupuolineutraaleja käsitteitä. Tällä on yhteyksiä suomalaisen väkivaltatyön puhetapoihin, joissa väkivallasta on puhuttu sukupuolineutraalisti ilman, että sitä on liitetty yhteiskunnassa vaikuttaviin sukupuolten valtasuhteisiin. Mikäli väkivallasta puhutaan vain konfliktina, käsitellään sitä vuorovaikutusongelmia sisältävänä rakastavaisten riitana. Termiä konflikti käyttämällä häivytetään toimijuutta näkyvistä, jolloin ei tiedetä, kuka on uhri ja kuka tekijä. Laitila painottaa, että 2020-luvullakin lähisuhdevaltasuhteet ovat olemassa suomalaisessa yhteiskunnassa, vaikka sitä ei haluttaisi myöntää tai käsitellä. Sen vuoksi työntekijöiden olisi hyvä tiedostaa paremmin väkivallan sukupuolistunut luonne. (Laitila 2020, 91–92, 95.)

Puhetavalla on monenlaista vaikutusta. Työntekijä saattaa käyttää väkivallan tekijää ymmärtävää puhetyyliä esimerkiksi painottamalla tekijän lapsuuden traumojen käsittelyä väkivaltaisen käytöksen lopettamiseksi (Laitila, 2020, 92). Erityisesti paritapaamiset voivat olla haastavia tilanteita väkivallasta puhumiselle. Niissä voi olla vaarana se, että työntekijät lähtevät mukaan miehen kertomukseen, unohtavat naisen näkökulman ja jopa syyllistävät naista väkivallasta. Osa naisista uskaltaakin kertoa parisuhdeväkivallasta vain silloin, kun mies ei ole paikalla. Pelkona on, että mies syyllistyy uusiin väkivallantekoihin sen johdosta, mitä nainen kertoo. Puhetavalla on merkitystä senkin vuoksi, että työntekijän on usein hankalaa saada tietoa uhrin kokemasta parisuhdeväkivallasta. Luomalla hyväksyvän ja turvallisen ilmapiirin, jossa väkivallantekijää vastuutetaan, rakentaa työntekijä luottamussuhdetta väkivaltaa kokeneeseen naiseen. Väkiältä ei välttämättä tule esiin ensimmäisellä tapaamiskerralla, koska asiakkaat saattavat vaieta tai peitellä väkivaltaa. (Keskinen 2005, 174–175.)

Olisi tärkeää, että työntekijät saisivat tietoa uhrin kokemasta parisuhdeväkivallasta. Aiemmin tässä tutkielmassa todettiin, että väkivallan uhrin on usein hankalaa irtaantua väkivaltaisesta suhteesta. Yhtenä syynä siihen on suhteen ulkopuolisen sosiaalisen verkoston puuttuminen. Toimenpiteet joissa parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen yritetään saada eroon tekijästä eivät yleensä ole kovin toimivia, ellei samanaikaisesti luoda uutta sosiaalista verkostoa. Materiaalisen puolen kuten taloudellisen tuen ja asunnon löytämisen ohella auttavien tahojen olisi tuettava uhria yhteisöön kuulumisessa ja parisuhteen ulkopuolisen tukiverkoston luomisessa. Tällöin uhrilla olisi muutakin sosiaalista elämää kuin väkivaltainen kumppaninsa, eikä yksinäisyys pääsisi kasvamaan niin suureksi. (Arias 1998, 217; Keskinen 2005, 77.)

Auttajien mahdollisuus toimia tukiverkkona on rajallinen. Mutta auttajien olisi tärkeää ymmärtää vertaistuen merkitys, jotta he voisivat olla rakentamassa tukiverkkoa. Toisten väkivallan uhrien kertomukset tarjoavat samastumiskohteita, josta on tutkitusti hyötyä väkivaltaisesta parisuhteesta irtautumisessa (WHO 2005, 118). Auttajien tehtäväksi jää koota yhteen parisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia. On myös tärkeää, että auttajat ymmärtävät prosessiluonteisuuden väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisessa. Tällöin he voivat suhtautua suuremmalla ymmärryksellä ja vähemmän tuomitsevasti naisiin, jotka palaavat väkivaltaisiin suhteisiin (WHO 2005, 118).

Naisten turvallisuuden takaaminen koskettaa useiden eri viranomaisten toimialoja. Väkivaltatyössä on ensiarvoisen tärkeää, että viranomaiset tekevät yhteistyötä, koska monet toiminnot sivuavat muiden viranomaisten tekemää käytännön työtä. Väkivaltaan pystytään puuttumaan parhaiten yhteistyön ja väkivallan huomioonottamisen kautta. (Keskinen 2005, 367.) Yhteistyön merkityksestä kerrotaan lisää seuraavassa alaluvussa.

3.5 Moniammatillinen yhteistyö ja MARAK

Tässä luvussa käsitellään moniammatilliseen yhteistyön merkitystä parisuhdeväkivallan uhrien auttamiseksi. Erityishuomiota saa MARAK, josta on kerätty paljon positiivista tutkimustietoa niin kansainvälisistä kuin suomalaisistakin tutkimuksista. Esimerkiksi Piispan ym. (2017) mukaan 70 prosentissa tapauksista uusiutuva väkivalta on saatu katkaistua MARAK:in avulla (Piispa, Hannus & Valtonen 2017, 154). Tämän tutkielman kirjoittajalla on myös ollut mahdollisuus osallistua MARAK:in toimintaan. On ollut vaikuttavaa nähdä, miten tehokkaasti väkivaltaan on pystytty puuttumaan ja järjestämään uhreille mahdollisuuksia irtautua ja toipua.

Helena Koski (1999, 76) käsittelee teoksessaan Ulos ansasta: apua perheväkivaltatilanteisiin avun saamista perheväkivaltaan. Hänen mukaansa verkostoitumisella ja moniammatillisella yhteistyöllä on suuri merkitys ongelmiin puuttumisessa. Koski (79) painottaa, että eri alojen työntekijöiden yhteistyö on välttämätöntä, jotta parisuhdeväkivaltaan löytyisi apua. Hän näkee tärkeäksi, etteivät

tekniset seikat kuten vaihtolovelvollisuus estä asiakkaiden avun saamista. Kosken mukaan onkin oleellista kehittää yhteistyötä sellaiseksi, että se mahdollistaa oikeanlaisen ja sopivan avun uhrille.

Samoilla linjoilla ovat Minna Piispa ja Martta October (2017, 304). Varsinkin uusiutuva väkivalta on vaikeaa saada katkaistua yksittäisen työntekijän tai työyhteisönsä panoksella. Fyysisten ja psyykkisten ongelmien lisäksi uhri tarvitsee turvallisen asumisen mahdollistavia turvakotipalveluja, neuvoja juridisissa asioissa sekä psykososiaalista ja taloudellista tukea. Moniammatillinen yhteistyön keinoin uhrin tilanne tulee käsitellyksi kokonaisvaltaisesti ja häntä saadaan autettua samaan aikaan eri ongelmissa. (Piispa & October 2017, 304.)

Tuoretta tutkimustietoa on saatavissa EPRAS-hankkeesta tehdyistä raporteista ja artikkeleista. Marianne Notkon ym. (2021) mukaan moniammatillisen yhteistyön kannalta olennaista on se, että eri auttajatahojen keinot ja tavoitteet sovitetaan yhteen, koska käytännöissä on niin paljon eroja. Yhteistyön onnistuminen vaatii tietoisuutta siitä, mitä eri ammattilaisten työnkuvaan ja vastuisiin kuuluu. Tarvitaan myös tietoisuutta väkivallasta ilmiönä sekä siitä, miten eri työntekijät ilmiön ymmärtävät. On hyvin tärkeää, että sellaiset yhteiset huolenaiheet kuten uhrin turvallisuus, terveys ja hyvinvointi tulkitaan samalla tavalla. Viestintä ja keskustelu nousevat tärkeään rooliin, koska jokaisella työalalla asioita tulkitaan omalla tavallaan. Siksi tarvitaan yhteistä kieltä yhteisten tavoitteiden löytämiseksi. (Notko, Husso, Piippo, Fagerlund & Houtsonen 2021.)

Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan koulutusta. Monilla sosiaali- ja terveysalan työntekijöillä on puutteita koulutuksessa sekä lähisuhdeväkivallan ymmärtämisessä ilmiönä. Aiemmin mainitun yhteisen kielen löytämiseksi tarvitaan sekä työalakohtaista että ammattikuntien välistä koulutusta. Moniammatillisen yhteistyön onnistumista auttaa hyvien suhteiden muodostaminen toisiin työntekijöihin. Sen lisäksi, että luodaan suhteita ja tehdään yhteistyötä, tarvitaan myös organisaatioiden tasolla muutoksia. Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen pitää saada juurrutettua organisaatioiden rakenteisiin inhimilliseksi prosessiksi, jotta työntekijöiden into tehdä yhteistyötä ei jää pelkästään hyviksi aikeiksi. (Notko ym. 2021.)

Kuten aikaisemmin mainittiin on MARAK yksi THL:n parisuhdeväkivallan vastaisen esittelyvideon toimintamalleista (THL 2015b). Aiemmissä malleissa esiteltiin tekijään tai lapsiin kohdistuvaa toimintaa. MARAK:in pääpaino puolestaan on uhrin auttamisessa ja toipumisessa.

MARAK:in tavoitteena on erityisesti niiden uhrien auttaminen, jotka ovat joutuneet vakavan parisuhdeväkivallan uhriksi. Malli on alunperin lähtöisin Isosta-Britanniasta ja tarkoittaa moniammatillista riskinarviointikokousta. MARAK:in tavoite on tunnistaa uhrin ajoissa sekä katkaista parisuhdeväkivallan kierre ja sen uhka. Toimintamallin tarkoitus on olla uhrille mahdollisimman helppo siten, että hän saa tarvitsemansa avun yhdellä ilmoituksella nopeasti ja helposti. MARAK:ssa on edustajia monista eri ammattiryhmistä, joilla on jotain kautta syntynyt kontakti uhriin. Kokoonpano riippuu paikkakunnasta. Useimmiten ryhmään kuuluu työntekijöitä poliisista, sosiaalityöstä, rikosuhripäivystyksestä, terveyspalveluista, päihde- ja mielenterveyspalveluista, seurakunnasta sekä turvakodista. MARAK-työryhmän voi saada tueksi, mikäli ammattilaisen kanssa tehdyn riskinarviointilomakkeen perusteella on suuri riski joutua väkivallan uhriksi. MARAK:ssa kartoitetaan millaisesta palvelusta uhri voisi eniten hyötyä. Työryhmä laatii turvasuunnitelman ja järjestää turvahenkilön uhrin tueksi. (THL 2015b; Väkivallanvähentäminen 2015; Piispa & October 2017; THL 2017.)

MARAK-menetelmää kokeiltiin ensimmäisen kerran Suomessa vuonna 2010 Helsingissä, Oulussa sekä Päijät-Hämeessä. MARAK:sta saadut tulokset olivat hyviä ja malli onkin levinnyt jo yli kymmenelle paikkakunnalle. Empiirisesti on kyetty osoittamaan, että perhe- ja lähisuhdeväkivalta on vähentynyt MARAK-menetelmän ansiosta. Peräti 63 prosenttia uhreista ei kertomansa mukaan kokenut väkivaltaa enää MARAK:in jälkeen (Väkivallan vähentäminen 2015). Työstä on hyötyä myös työntekijöille. Mallin ansiosta päällekkäinen työ vähenee ja tiedonvaihto eri viranomaisten ja ammattilaisten välillä tapahtuu helpommin. Moniammatillinen yhteistyö antaa näkemystä siitä, millä tavoin eri alojen työntekijät kykenevät auttamaan uhria. Työskentelyn ansiosta saadaan myös suoraa palautetta siitä, onko uhri saanut riittävästi apua ja tukea (THL 2017; Piispa & October 2017.)

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Aineisto

Pro gradun tutkimusaineiston sain EPRAS-hankkeesta. Hanke on Jyväskylän yliopiston, poliisiammattikorkeakoulun sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) yhteishanke. Lyhenne EPRAS tulee englanninkielisestä tutkimusnimikkeestä: Enhancing Professional Skills and Raising Awareness on Domestic Violence, Violence against Women and Shelter Services. Hanketta on tuettu EU:lta saadulla rahoituksella. (Niklander ym. 2019a.)

EPRAS-hankkeen tavoitteena oli lisätä sekä yhteiskunnallista tietoisuutta lähisuhdeväkivallasta että ammattilaisten ymmärrystä ja osaamista lähisuhdeväkivaltaan ja turvakotipalveluihin liittyen. Lisäksi tavoitteena oli saada uutta tutkimustietoa väkivaltaan liittyvistä ilmiöistä ja ammattilaisten osaamisesta sekä kehittää ammattilaisten kykyä tunnistaa ja puuttua väkivaltaan. (Niklander, Peltonen, Notko & Husso 2019c, 19.)

Hankkeessa kerättiin tutkimustietoa lähisuhdeväkivallasta siitä näkökulmasta, millaisia haasteita ja auttamisen mahdollisuuksia sosiaali- ja terveystieteiden alan työntekijöillä sekä poliiseilla on. Nämä ovat merkittäviä ammattiryhmiä lähisuhdeväkivaltaa tutkittaessa, koska suurin osa uhreista hakee apua ja tukea näiden alojen työntekijöiltä. EPRAS-hankkeessa yhtenä aineistonkeruumuotona on käytetty fokusryhmähaastattelua. (Niklander ym. 2019b, 71.)

Fokusryhmähaastattelut on toteutettu syksyn 2017 ja talven 2018 aikana tallentamalla ne ääni- ja kuvamuotoon, jonka jälkeen ne on litteroitu tekstiksi. Haastattelijoina ovat toimineet Jyväskylän yliopiston tutkijat Marianne Notko, Sisko Piippo ja Marita Husso, joka oli vastuullisena tutkijana hankkeessa. Yhtä haastattelua on ollut toteuttamassa yhdestä kolmeen tutkijaa. (Niklander ym. 2019c, 19.) Tämän tutkielman tekijä ei ole ollut mukana tekemässä haastatteluja, eikä siten tiedä keitä haastateltavat ovat. Tutkimusaineisto on saatu valmiiksi anonymisoidussa muodossa. Tutkimuseettisistä syistä johtuen haastatteluista on poistettu litterointivaiheessa kaikki tunnistetiedot nimiin ja maantieteellisiin sijainteihin liittyen. Tässä tutkielmassa on käytetty aineistona kolmea

fokusryhmähaastattelua. Niistä kerättyä haastattelumateriaalia on litteroidussa muodossa 98 liuskaa.

Fokusryhmähaastattelu tarkoittaa aineiston keräämiseen liittyvää metodologiaa, jossa ryhmä toimii ohjaajan johdolla ja jossa kerätään haastateltavilta tietoa tutkittavasta aiheesta. Ohjaaja kysyy haastateltavilta etukäteen laadittuja kysymyksiä ja tekee tarvittaessa täydentäviä kysymyksiä aiheeseen liittyen. Ryhmän osallistujat kerätään tutkimuksen kannalta samankaltaisesta viiteryhmästä, mikä mahdollistaa sen, että aiheet ovat kaikille tuttuja. (Hennink 2007, 20–21.)

Tämän tutkielman aineistona toimivat fokusryhmähaastattelut ovat keränneet yhteen samankaltaisesta viiteryhmästä tulevat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset. Kahdessa haastattelussa ammattilaisia yhdistää sama työpaikka; kolmannessa haastattelussa viiteryhmä koostuu MARAK:in jäsenistä. MARAK:illa tarkoitetaan moniammatillista riskinarviointimenetelmää, jonka avulla voidaan puuttua parisuhdeväkivaltaan ja väkivallan toistumisen riskiin (Piispa & Lappinen 2014, 8). MARAK:ssa mukana olevat ammattilaiset edustavat sosiaali- ja terveysalan eri työaloja, minkä lisäksi mukana on seurakunnan diakoniatyöntekijä sekä rikostutkinnassa työskentelevä poliisi.

MARAK-ryhmän mukana olo aineistossa on tärkeää sen vuoksi, että yhtenä tutkimuskysymyksenä on moniammatillisuuden merkitys parisuhdeväkivallan uhrien tukemisessa. Tähän kysymykseen saadaan enemmän tietoa tarkastelemalla moniammatillisesti koottua ryhmää. Moniammatilliseen ryhmään kuuluu työntekijöitä sosiaali- ja terveysalan ulkopuolelta, kuten edellä mainittiin. Ei olisi kuitenkaan mielekasta jättää analyysin ulkopuolelle yksittäisten haastateltavien puheenvuoroja, koska he ovat omilla puheenvuoroillaan vaikuttaneet ryhmän keskusteluun ja puheen kulkuun. MARAK-ryhmän haastatteluiden lisäksi aineistona toimivat perheneuvolan ja turvakodin työntekijöiden haastattelut.

Pro gradun aineisto koostuu siis kolmesta fokusryhmähaastattelusta. Kaiken kaikkiaan EPRAS-hankkeessa tehtiin kymmenen ryhmähaastattelua sosiaali- ja terveysalan työntekijöille sekä kuusi poliiseille (Niklander ym. 2019a). Tässä tutkielmassa käytössä on vain kolme haastattelua sen johdosta, että loppuja haastatteluita ei ollut vielä tehty siinä vaiheessa, kun aineiston analysointiprosessi käynnistyi. Tämän pro gradun tutkimustyö

alkoi vuoden 2017 alkupuolella, mutta välissä oli pitkiä taukoja tutkimustyöstä toimiessani muissa tehtävissä. Palatessani tutkimustyöhön huhtikuussa 2021 en kokenut mielekkääksi laajentaa tutkimusta lukuisilla uusilla fokusryhmähaastattelulla. Tutkielmassa on kuitenkin huomioitu pro gradun aloittamisen jälkeen saatu tutkimustieto EPRAS-hankkeen raporteista sekä toisista pro graduista (Niklander ym. 2019a; Fagerlund ym. 2020; Notko ym. 2021; Piippo ym. 2021; Laitila 2020; Leinonen 2019; Pekkarinen 2020; Vauhkonen 2020).

Ryhmissä oli eri määrä haastateltavia. MARAK:in fokusryhmähaastattelussa oli mukana viisi työntekijää, kun taas perheneuvolan ja turvakodin haastatteluissa työntekijöitä oli neljä. EPRAS-hankkeen 16:ssa haastattelussa oli mukana yhteensä 67 ammattilaista, joista naisia oli 54 ja miehiä 13 (Niklander ym. 2019b, 74). Tämän tutkielman aineistona toimivissa haastatteluissa oli mukana 12 naista ja yksi mies. Tulosluvussa käytän lainauksia ammattilaisten puheenvuoroista. Jokaisen lainauksen alussa on koodimerkintä, joka viittaa ryhmään ja osallistujaan. Esimerkiksi koodin ”R1O3” kohdalla R tarkoittaa ryhmää ja O osallistujaa. Kirjainten perässä olevat numerot kertovat ryhmän ja henkilön numerotunnuksen.

Näille fokusryhmähaastatteluilla tyypillinen piirre oli se, että haastatteluiden ohjaajat eivät kysyneet kaikilta osallistujilta samaa kysymystä, vaan kuka tahansa haastateltavista sai vastata esitettyyn kysymykseen. He myös jatkoivat kommentointia toisten antamiin vastauksiin, mikä johti keskustelunomaiseen ilmapiiriin ja vuorovaikutukseen. (Pekkarinen 2020, 29–30.) Litteroidussa tekstissä on mukana naurahduksia ja huumorilla tehtyjä heittoja. Niiden perusteella syntyy vaikutelma, että kaikissa näissä kolmessa haastattelussa oli rento ja myönteinen ilmapiiri, minkä uskon vaikuttaneen siihen, että haastateltavat ovat kertoneet avoimemmin väkivaltaan liittyvistä asioista.

Aineistoa tarkastellessa ilmeni jonkin verran keskustelua myös miehiin kohdistuvasta väkivallasta, mutta koska tämän tutkielman kiinnostuksen kohteena on naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta, jossa mies on väkivallan tekijänä, rajasin miehiin kohdistuvan väkivallan analyysin ulkopuolelle. Samoin analyysistä pois jäivät myös poliisien haastattelut, koska tässä tutkielmassa etsitään tutkimustietoa sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden näkemyksistä. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan lisää analyysin kulkua.

4.2 Analyysimenetelmät

Käytän tutkielmassa kvalitatiivisia menetelmiä. Kvalitatiivisille eli laadullisille menetelmille on tyypillistä se, että ne korostavat tutkittavien näkökulmaa, hypoteesittomuutta ja teoreettista tai harkinnanvaraista otantaa. Laadullisia menetelmiä käytettäessä aineisto on usein tekstimuodossa. Tutkija on joko vaikuttanut aineiston syntyyn tai aineisto on olemassa tutkijasta riippumatta. (Eskola & Suoranta 2005, 15.) Kuten edellä mainittiin, niin tämän tutkielman aineisto oli toisten tutkijoiden keräämä, joten en ole itse vaikuttanut sen syntymiseen.

Sisällönanalyysillä aineisto voidaan järjestää selkeään ja tiiviiseen muotoon, niin ettei aineiston tarjoama informaatio katoa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110). Sisällönanalyysin valitsin juuri siksi, että voin painottaa aineiston välittämää tietoa. Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen erilaiseen toteuttamisen tapaan: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen sekä teoriaohjaavaan (Silvasti 2014, 33). Tässä tutkielmassa käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tehdään aineistosta päätelmiä induktiivisella päättelyllä (Silvasti 2014, 40).

Sisällönanalyysi sopii Silvastin (2014, 36) mukaan hyvinkin erilaisten ja eri pituisten aineistojen tutkimukseen. Aineisto tulee saattaa tutkittavaan muotoon ja haastattelut usein litteroidaan, niin kuin on tehty myös tämän tutkielman aineistolle, kuten alaluvussa 4.1 kerrottiin. Silvasti (2014, 40) kirjoittaa, että aineistolähtöisessä lähestymistavassa aineiston annetaan ikään kuin puhua vapaasti tutkijalle. Tällöin ei teorian tasolla tehdä hypoteettisia oletuksia, vaan aineistoa lukemalla, koodaamalla ja läpikäymällä pyritään löytämään oman tutkimusongelman kannalta olennaisia seikkoja.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä induktiivisella päättelyllä luodaan aineiston yksityiskohdista suurempia kokonaisuuksia ja mahdollisuuksien mukaan yleistyksiä. Tutkijan on kuitenkin itse aineistoa läpi käymällä löydettävä olennaisia seikkoja tutkimusongelmansa mielessä pitäen. (Silvasti 2014, 40.) Tulokset voivat eri näkökulmista samastakin aineistosta olla erilaisia, koska niitä tulkitaan eri kysymysten kautta eri tutkimuksissa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108, Silvasti 2014, 40).

Tämän tutkielman menetelmäksi aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli selkeä valinta, koska tutkielman lähtökohdista ei ollut hypoteeseja tai teoreettisia tarkoituksia. Aineistoa analysoidessa on haluttu painottaa aineiston välittämää informaatiota sen lähtökohdista käsin. Tutkimuskysymykset muotoutuivat lopullisesti vasta aineistoa analysoidessa.

Analyysi eteni siten, että tutustuin ensin fokusryhmähaastatteluihin lukien ne läpi muutamaan kertaan. Kirjoitin samalla muistiinpanoja kiinnostavimmista asioista. Myöhemmin palatessani tutkimustyön äärelle analysoin aineiston tarjoamaa informaatiota muodostaen tutkimuskysymykset niiden pohjalta. Yksi tärkeä analyysin vaihe oli erotella haastattelujen parisuhdeväkivallasta kertovat puheenvuorot niistä, joissa puhuttiin muista lähisuhdeväkivallan muodoista. Haastatteluissa ammatilaisilta kysytään käyttäen termiä lähisuhdeväkivalta: ” Millä tavoin lähisuhdeväkivalta liittyy työhönne.” Tämän esimerkin lisäksi muissakin haastattelurungon kysymyksissä käytettiin termiä lähisuhdeväkivalta (ks. liite 1). Tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on parisuhdeväkivalta, joka on lähisuhdeväkivallan yleisin muoto. Tämän vuoksi ammattilaisten haastatteluista täytyi tunnistaa ne puheenvuorot, jotka koskivat parisuhdeväkivaltaa, vaikka olisikin käytetty termiä lähisuhdeväkivalta tai joskus myös termejä perheväkivalta tai kuritusväkivalta.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä voidaan koodauksen avulla etsiä toistuvia teemoja aineistosta (Silvasti 2014, 41). Tässä tutkielmassa on käytetty koodausta erilaisten käsitteiden käyttöön. Se on tehty merkiten tekstiä eri väreillä sen mukaan, mitä käsitettä haastateltava käyttää puhuessaan väkivallasta. Lopullista analyysia varten on poimittu kaikki ne kohdat, joilla tulkitseen haastateltavan viitanneen parisuhdeväkivaltaan. Koodauksen jälkeen havaitsin, että selkeästi suurin osa haastatelluista puhuu parisuhdeväkivallasta käyttäessään termiä lähisuhdeväkivalta. Kysymyksissä haastattelijat käyttivät termiä lähisuhdeväkivalta, mikä johdatti haastateltavia käyttämään samaa termiä. Käsitteiden käyttöön vaikuttavat lisäksi työpaikoilla vallitsevat tavat puhua asioista.

Käyttämäni kolme haastattelua eroavat toisistaan siinä, että perheneuvolassa asiakkaina on naisten lisäksi lapsia. MARAK-ryhmässä taas lapsia ei ole asiakkaina, joten kyse on aina aikuisten välisestä väkivallasta. Sen sijaan siitä, miten paljon uhreista on naisia ja miten paljon miehiä, ei ole haastattelussa mainintaa. Turvakodin lähisuhdeväkivallan uhreista 99:n mainitaan olevan naisia ja kuuden miehiä, joten 94 % heistä on siis naisia. Tämän vuoksi aineistoa analysoitaessa pystyi olettamaan, että turvakodin haastattelussa puhutaan

suurella todennäköisyydellä naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Perheneuvolan haastattelussa taas piti tarkemmin tutkia, mistä lähisuhdeväkivallan muodosta puhutaan ja MARAK:in haastattelussa puolestaan tulkita puhutaanko miehestä vai naisesta parisuhdeväkivallan uhrina.

Tulkitseminen oli yksinkertaista silloin kun haastateltavat käyttivät termiä parisuhdeväkivalta ja viittasivat naiseen uhrina - niin kuin tässä esimerkissä: ”se oli pahin parisuhdeväkivalta minkä mä oon ikinä mun urallani kuullu. --- Mä näin semmosen unen että jossa mä hävisin sille miehelle sen valtakamppailun siitä naisesta”. Tässä haastateltu käyttää termiä parisuhdeväkivalta, ja myöhemmin samassa yhteydessä hän kertoo unesta, jossa kokee hävinneensä miehelle eli väkivallantekijälle kamppailun naisesta eli uhrista. Siksi on pääteltävissä, että kyse on miehen naiseen kohdistamasta parisuhdeväkivallasta. Samoin lause ”isä satutti äitiä” on helppo tulkita samalla tavalla. Toisaalta yleensä ei vaadita sitä, että tekijän tai uhrin sukupuolta edes kerrotaan, koska haastatteluissa usein mainitaan erikseen se, jos uhri on mies. Lisäksi tämä johtopäätös perustuu edellisessä kappaleessa kerrottuun miesten ja naisten osuuteen parisuhdeväkivallan uhreista.

Näiden syiden vuoksi perheneuvolan työntekijän sanoma: ”jos pääsee väkivaltaisesta parisuhteesta pois”, voidaan tulkita naisiin kohdistuvaksi parisuhdeväkivallaksi. Sen sijaan kuritusväkivalta voidaan tulkita tässä aineistossa aina lapsia koskeväksi, koska termi esiintyy ainoastaan perheneuvolan haastatteluissa. Tilanneyhteydestä on pääteltävissä, että sillä viitataan lasten fyysiseen kuritukseen. Sen vuoksi se jää analyysin ulkopuolelle.

Hieman enemmän pohdintaa vaativat sellaiset virkkeet, joissa puhutaan väkivallasta tai lähisuhdeväkivallasta, mutta ei suoraan mainita, että kyseessä on parisuhdeväkivalta. Tällöin analysointi on tehty ympäröivästä kontekstista. Esimerkiksi työntekijän puhuessa väkivallan yhteydessä ”pariskunnasta” antaa haastateltava suuren syyn tulkita tilanne parisuhdeväkivallaksi. Vastaavasti jos puhutaan asunnon hankkimisesta uhrille, jotta tämä pääsee väkivallan tekijästä irti, niin voidaan päätellä, että kyse on aikuisesta väkivallan uhrista. Lähisuhdeväkivaltaa voi tosin olla muidenkin aikuisten välillä kuin parisuhteessa elävien. Mutta koska parisuhdeväkivalta on lähisuhdeväkivallan yleisin muoto, voidaan jo sillä perusteella olettaa, että termillä lähisuhdeväkivalta viitataan useimmiten parisuhteessa tapahtuvaan väkivaltaan (Keskinen 2005, 84). Lisäksi tässä aineistossa haastateltavat kertovat erikseen, jos puhuvat esimerkiksi aikuisen lapsen vanhempiinsa kohdistamasta

väkivallasta tai sisarusten välisestä väkivallasta. Mikäli kuitenkin jäi epäselväksi, mihin väkivallan muotoon haastatellut viittaavat, jätin sen analyysin ulkopuolelle. Kaiken kaikkiaan sellaisia kohtia oli hyvin vähän.

Samoin analyysin ulkopuolelle jäivät kaikki muutkin lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodot, joilla ei viitata miesten naisiin kohdistamaan parisuhdeväkivaltaan. Perheneuvolan haastattelussa niitä on jonkin verran - muissa haastatteluissa hyvin vähän. Perheneuvolan työnkuvaan kuuluu palvella lapsiperheitä, mikä näkyy myös työntekijöiden tavassa puhua väkivallasta. Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan enemmän kuin muissa haastatteluissa. Turvakoti- sekä MARAK-haastatteluissa puolestaan melkein kaikki väkivalta koski naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa. Analyysin kannalta tämä oli merkittävää, koska sain lähes kaiken haastatteluiden tarjoaman informaation käyttööni.

Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan tutkielman eettisiä kysymyksiä.

4.3. Eettiset kysymykset

Eettiset kysymykset ovat tärkeä osa tieteellistä tutkimusta. Tutkimuseettinen neuvottelukunta toimii opetus- ja kulttuuriministeriön asettamana ja pyrkii edistämään hyviä tieteellisiä käytäntöjä sekä eettisten kysymysten esillä oloa. Sen mukaan tieteellisen tutkimuksen luotettavuus, uskottavuus sekä eettinen hyväksyttävyys ovat mahdollisia vain, jos tutkimuksessa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6).

Suomessa kaikilla tieteenaloilla tutkimusta ohjaavat tietyt eettiset periaatteet. Niihin kuuluvat tutkimuksessa mukana olevien itsemääräämisoikeuden ja ihmisarvon kunnioittaminen, luonnon monimuotoisuuden ja kulttuuriperinnön kunnioittaminen sekä tutkimuksen toteutus siten, ettei siitä aiheudu riskejä, haittaa tai vahinkoa tutkimuskohteille. Silloin kun tutkimus kohdistuu ihmisiin, tulee lähtökohtaisesti luottaa tutkimukseen, tutkijoihin ja tieteseen. Luottamuksen edellytyksenä on tutkimukseen osallistuvien oikeuksien ja ihmisarvon kunnioitus. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7-8.)

Tämän tutkielman aineistona on käytetty valmiiksi anonymisoitua aineistoa. EPRAS-hankkeen tutkijat olivat siis huolehtineet haastateltavien yksityisyyden suojasta, oikeuksista, henkilötietojen käsittelystä sekä hyvästä kohtelusta siinä vaiheessa, kun aineistoa kerättiin (Niklander ym. 2019a). EPRAS-hankkeen tutkijana toiminut Marita Husso antoi aineiston muistitikulla käyttöni. Sekä aineistoa että tutkielmaa olen säilyttänyt sähköisessä muodossa tietokoneella salasanojen takana. Pro gradun valmistuttua tuhoan saamani aineiston. Haastatteluista oli litterointivaiheessa poistettu kaikki nimet sekä maantieteelliset tunnistet. Sen vuoksi en itsekään tiedä tai pysty tunnistamaan haastateltavien asuinkuntia tai nimiä.

Tutkimuksen eettisyyden kannalta on olennaista, että tutkimustyö on toteutettu huolellisesti ja laadukkaasti, koska se lisää tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 111). Tämän vuoksi pyrin läpinäkyvyyteen sen suhteen, miten olen tutkimusta toteuttanut. Tästä esimerkkinä Analyysimenetelmät -luku (ks. luku 4.2) jossa kerron seikkaperäisesti analysointiprosessin etenemisestä ja millä tavalla olen tehnyt aineistosta tulkintoja. Kuten em. luvussa mainittiin, olen analysoinut tarkasti ja järjestelmällisesti haastateltavien puheenvuorot, jotta aineistosta on saatu selville naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa koskevat puheenvuorot erotettuna muusta väkivallasta kertovista puheenvuoroista.

Tämän tutkielman luotettavuuden kannalta yksi olennainen kysymys liittyy käytettyjen haastattelujen määrään. Kuten aiemmin totesin, sain vain osan haastatteluista käyttöni, koska aloitin tutkielman teon ennen muiden haastatteluiden valmistumista. Sen vuoksi voidaan pohtia miten relevanttia tietoa tällä tutkielmalla saadaan, jos tuloksien avulla halutaan tehdä yleistyksiä.

Tämän tutkielman tarkoitus ei kuitenkaan ole olla kattava raportti koskien koko EPRAS-hanketta. Tutkielman päämääränä on tutkia parisuhdeväkivallan uhrin auttamiseen liittyviä seikkoja, joten arvioin kolmen fokushaastattelun muodostaman aineiston riittävän hyvin. Merkityksellistä on se, että nämä kolme haastattelua on tehty eri ammattiryhmistä, mikä tuo laajempaa perspektiiviä asioihin, kuin jos kohteena olisi ollut vain yhden ammattiryhmän edustajat. Luotettavuutta voidaan testata myös vertailemalla tuloksia muihin EPRAS-hankkeesta tehtyihin tutkimuksiin (vrt. (Niklander ym. 2019a; Fagerlund

ym. 2020; Notko ym. 2021; Piippo ym. 2021; Laitila 2020; Leinonen 2019; Pekkarinen 2020; Vauhkonen 2020).

5. TULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimustuloksia. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan, millaisten käsitteiden avulla naisiin kohdistuvasta väkivallasta aineistossa puhutaan. Seuraavat alaluvut puolestaan vastaavat tutkimuskysymyksiin siten, että jokaiselle tutkimuskysymykselle on varattu oma lukunsa. Aineiston analyysissa on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jonka avulla yksityiskohtia on voitu liittää suurempiin kokonaisuuksiin ja tehdä niistä yleistyksiä.

Tuloksia esitellessä käytän synonyymeina termejä työntekijä, ammattilainen ja auttaja. Parisuhdeväkivallasta puhuessani käytän termiä väkivalta, parisuhdeväkivalta tai naisiin kohdistuva väkivalta. Niitäkin käytän synonyymeina kuvaamaan naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa. Samoin nainen, väkivallan kohteeksi joutunut nainen sekä uhri tarkoittavat tässä yhteydessä samaa eli naista, joka on joutunut parisuhdeväkivallan uhriksi.

Tässä tulosluvussa käytetään paljon lainauksia aineistosta, koska niiden avulla selkiytyy kuva, millä tavalla ammattilaiset haastattelussa puhuvat. Tämän pro gradun tekijä haluaa tutkielman avulla olla osaltaan vaikuttamassa siihen, että parisuhdeväkivalta otetaan vakavammin, siitä puhutaan enemmän ja auttajia tuetaan paremmin. Suoraan auttajien työstä nousevat kuvailut tuovat konkreettisesti näkyviin ongelmien laajuutta ja järkyttävyyttä sekä myös auttamisen mahdollisuuksia ja toivon näkökulmia. Lopuksi-luvussa (ks. 6.1) tehdään yhteenveto tärkeimmistä tuloksista. Tulos-luvun aluksi tarkastellaan naisiin kohdistuvasta väkivallasta käytettyjä käsitteitä.

5.1 Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan käsitteitä

Tämän tulosluvun aluksi tarkastellaan, millaisia käsitteitä käytetään puhuttaessa naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta. Käsitteiden tutkiminen on tarpeellista, jotta aineistoa voidaan tulkita oikein. Terminologia vaihtelee aineistossa haastateltavan työpaikasta riippuen ja joskus myös työpaikan sisällä. Aiheesta oli jo kuvausta Analyysimenetelmät -luvun yhteydessä (ks. luku 4.2).

Käsitteiden käyttöä ohjaa eri organisaatioiden kielenkäyttö. Puhetapaan vaikuttavat esimerkiksi dokumentit, ohjeistukset ja lomakkeet. (esim. Laitila 2020; Pekkarinen 2020; Notko ym. 2021.) Toisinaan ohjeistukset käsitteen valintaan tulevat ylemmiltä tahoilta. Aineistoni pohjalta turvakodissa käytetään enimmäkseen käsitettä lähisuhdeväkivalta. Käsitteen käytössä on tapahtunut muutos viime vuosien aikana, sillä aikaisemmin turvakodissa puhuttiin perheväkivallasta. Haastatellut kertovat muutoksen johtuvan THL:n tekemästä linjauksesta turvakoteihin otettavista asiakkaista. Muutoksen perusteluita ei avata aineistossa tämän enempää, mutta turvakodin työntekijät pitävät muutosta hyvänä, koska käsite lähisuhdeväkivalta on laajempi ja kuvaavampi kuin perheväkivalta. Kulttuurissa vallitsevat puhettavat vaikuttavat sosiaali- ja terveystieteen työntekijöiden käyttämiin käsitteisiin. Suomessa THL vaikuttaa hyvin paljon siihen, millaisia käsitteitä väkivallasta käytetään, koska valtakunnallisella tasolla se tarjoaa ammattilaisille paljon ohjeistusta väkivaltaan liittyen. Samoin väkivallan ehkäisytyö kuuluu THL:n vastuualueisiin. (Laitila 2020, 61.)

Perheneuvolan työntekijät puolestaan käyttävät useimmiten käsitettä perheväkivalta, vaikka toisinaan puhutaan myös lähisuhde- tai parisuhdeväkivallasta. Heidän mukaansa terminologiaan ei ole tullut ohjeistusta esimiehiltä, vaan puhetapa on muotoutunut työn kautta. Käsite perheväkivalta koetaan luonnolliseksi sen takia, että perheneuvoloissa työskennellään perheiden kanssa. MARAK:in ryhmä koostuu eri alojen ammattilaisista, minkä vuoksi ryhmä on heterogeeninen. Se vaikuttaa myös käytettyyn terminologiaan. Käsitteet parisuhde-, lähisuhde-, ja perheväkivalta ovat kaikki käytössä riippuen ryhmän jäsenen työpaikasta.

Tämän tutkielman kiinnostuksen kohde on rajattu koskemaan naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa, minkä vuoksi tässä luvussa ei paneuduta muihin väkivallan ilmenemismuotoihin, vaikka aineistossa puhuttaisiinkin lähisuhdeväkivallasta tai perheväkivallasta. Lähisuhde- ja perheväkivalta ovat käsitteinä laajempia ja niillä voidaan viitata parisuhdeväkivallan lisäksi muihinkin perheen tai läheisen suhteen väkivallan muotoihin. Tämän vuoksi haastateltavien puheenvuoroista on pitänyt analysoida se, milloin haastateltava tarkoittaa nimenomaan parisuhdeväkivaltaa käyttäessään jotain toista termiä (ks. luku 4.2). Toisinaan aineistossa viitataan myös miehiin naisten tekemän

väkivallan uhreina, mutta nämäkin viittaukset jäävät tämän tutkielman kiinnostuksen kohteiden ulkopuolelle.

5.2 Millaisia haasteita ilmenee parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen auttamisessa?

Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttaminen on luonnollisesti huolenaiheena kaikilla uhrin kanssa työskentelevillä organisaatioilla. Kuitenkaan auttaminen ei ole aina helppoa johtuen monista erilaisista syistä. Haasteet ovat osittain samankaltaisia työpaikasta riippumatta, mutta se ettei organisaatio ole erikoistunut väkivaltatyöhön, voi tuoda omanlaisiaan haasteita. MARAK-ryhmä ja turvakoti ovat keskittyneet toimimaan nimenomaan parisuhdeväkivallan uhrin auttamiseksi, mutta perheneuvolan toimenkuvaan kuuluu paljon muutakin. Sen vuoksi hoitosuhteet ovat lyhytaikaisia, eikä lyhyessä suhteessa ole aina riittävästi aikaa paneutua parisuhdeväkivaltaan - varsinkaan vakavaan väkivaltaan. Toimenkuvaan kuuluu vanhemmuuden tukeminen, mutta on vaikeaa tukea sellaista vanhempaa, jolla on trauma pitkäaikaisen väkivallan seurauksena.

5.2.1 Uhri hakee apua väärän palvelun piiristä

Toisinaan työntekijöille tulee vastaan haastavia tilanteita, joissa asiakas hakee apua palvelusta, joka ei ole ensisijainen hänen tilanteessaan. Seuraavissa puheenvuorossa käsitellään tämän kaltaisia tilanteita, joissa asiakas on väärän palvelun piirissä.

R102: No ehkä itelle tulee ekana se mieleen, et jos asiakas tulee turvakotiin. Ja sit hän ei ookaan selkeesti turvakotiasiakas, vaan on enemmän jonkun muun palvelun tarpeessa tai johonkin muuhun palveluun ehkä kuuluis paremmin. Niin tavallaan se, että miten hänet saa sen palvelun pariin ja tavallaan ehkä se, että miten sitten saada hänet, jos hän ei ole turvakotiasiakas. Niin siinä ehkä se, että jos varsinkin on joku viikonloppu tai muuta, että tämmöisiä haasteita sen paikan järjestämisessä. --- Asiakkaalla on vaikka mielenterveys tai päihdeongelmat niin suuria, että ei pysty olemaan turvakodissa sen takia.

Edellisissä puheenvuoroissa kerrotaan turvakodin auttamistyön yhdestä haasteesta eli siitä, että miten saada asiakas oikean avun piiriin. Apua on haettu turvakodista, mutta päihde- tai mielenterveysongelmien takia ei pysty olemaan turvakodissa. Joskus parisuhdeväkivalta saattaa olla mielenterveysongelman mukanaan tuomaa harhaa, eli asiakkaana oleva nainen kokee väkivaltana sellaisia tilanteita, jotka eivät todellisuudessa ole väkivaltaa. Tämän havaitseminen saattaa olla toisinaan hankalaa työntekijöille, kuten myös se, miten kertoa asiasta asiakkaalle.

Useimmiten kuitenkin parisuhdeväkivalta on todellista apua hakeville naisille. Silti jokin toinen palvelu olisi parempi sellaisessa tilanteessa, jossa esimerkiksi päihdeongelman vuoksi uhri ei kykene olemaan turvakodissa. Uhri on haastavaa saada päihdepalvelujen piiriin varsinkin, jos kyseessä on viikonloppu. Ongelmana on se, ettei ole olemassa sellaista moniammatillista yhteistyötä, jossa uhri voitaisiin suoraan siirtää ensisijaisen palvelun piiriin, vaan se vaatii työntekijöiltä selvittelyä. Myöhemmin tässä tutkielmassa pohditaan tarkemmin moniammatillisen yhteistyön hyötyjä. Turvakodista turvaa hakevalla asiakkaalla saattaa toisinaan olla taustalla esimerkiksi jengiväkivaltaa, jolloin turvakoti ei ole oikea paikka hänelle. Toisinaan myös asunnottomat etsivät turvakodista majapaikkaa.

Ongelma voi ilmetä myös niin päin, että turvakotipalvelusta hyötyvä asiakas hakee apua toisen palvelun piiristä. Turvakodeista ei edelleenkään ole riittävää tietoutta edes sosiaali- ja terveysalan työntekijöillä. Turvakotiin pääseminen riippuu liikaa uhrin omasta tietoisuudesta tai siitä, kuka työntekijä sattuu tulemaan vastaan apua haettaessa.

R103: Niin soitti lähikunnasta mielenterveystoimiston työntekijä ja sano, että hän soittaa nyt, että hän ei tiedä mikä on turvakoti, mitä se tarkoittaa, miten sinne ohjataan ja miten tullaan ja mitä se tarkoittaa käytännössä.

R101: Niin ku aattelee, että aika läheltä soitti. Kuitenkin tommosessa työssä missä on varmaan hirveen paljon sitä väkivaltaa. --- että tässä onkin enemmän väkivalta kun mielenterveys. Että siellä oikeesti, että siellä ei vielääkään, eikä siellä avopuolellakaan. Et voi mennä jonku hulluuden piikkiin, että on ollut väkivallan kohteena. Et varmasti on vieläkin näin.

R103: Niin ja jos ei ymmärrä sitä, että miten väkivalta voi vaikuttaa siihen mielen psyykkeeseen.

Sinällään mielenterveyspalvelut voisi olla luonteva paikka hakea apua, mikäli uhrilla on muitakin ongelmia kuin parisuhdeväkivalta. Mutta olisi todella tärkeää, että sen työntekijöillä olisi tietoa ja ymmärrystä myös ilmiötä kohtaan, jotta he osaisivat lähettää asiakkaan turvakotiin tai muuhun sellaiseen paikkaan, joka on erikoistunut väkivaltatyöhön.

Aineistoa analysoidessa on vielä havaittavissa yksi ryhmä, jonka kohdalla voidaan pohtia, onko kyse oikeasta palvelusta. Haastattelussa turvakodin työntekijät kertovat, että maahanmuuttaja-asiakkaiden kohdalla on haasteita siinä, että usein heidän kohdallaan on niin paljon käytännön asioita, joihin tarvitaan apua, että parisuhdeväkivallan käsittely jää hyvin vähälle. Haastateltava kertoo myös, ettei heillä ole erityisiä työkaluja maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa toimimiseen, vaan heidän kanssaan toimitaan samoilla menetelmillä kuin muidenkin uhrien kanssa. Tosin usein tarvitaan tulkin palveluja, mikä vaikuttaa asiakkaan kohtaamiseen. Tulkin persoona, sukupuoli ja se kuinka tuttu hän on keskustelun osapuolille, vaikuttaa luottamuksen syntymiseen ja siten uhrin auttamiseen.

Maahanmuuttajataustainen uhri on sinällään oikean palvelun piirissä hakiessaan turvakodista apua parisuhdeväkivaltaan. Mutta uhri tarvitsee niin paljon tukea muihinkin asioihin elämässään, että turvakodin työntekijät eivät pääse keskittymään omaan erityisosaamisen alueeseensa, vaan joutuvat auttamaan käytännön asioissa. Tällaisessa tilanteessa moniammatillinen yhteistyö on tärkeää, jotta uhri saa apua kaikkiin tarvitsemiinsa asioihin eri auttajatahoilta.

5.2.2 Toistuva väkivalta

Yksi suuri haaste on uusiutuvaa väkivaltaa kokeneiden naisten auttamisessa. Haastatellut kokevat neuvottomuutta sen suhteen, miten auttaa uhria tilanteissa, joissa hän palaa takaisin väkivallan tekijän luokse, ja odotettavissa on, että väkivalta uusiutuu ja jopa

pahenee. Nainen itse toivoo miehen vielä muuttuvan, vaikka toisaalta itsekin pelkää henkensä edestä ja tietää tulevansa pahoinpidellyksi uudestaan.

R1O3: Se on saanut niin paljon tietoutta ja se, että hän itsekin sen tietää. Mutta edelleen ei halua toisaalta palata, mut toisaalta kaipaa. Sitten ei oo valmis mihinkään uuteenkaan.

R1O2: Hän itse kuvailee, että olen umpikujassa. Valoa ei ole tulevaisuudessa.

R1O1: Ja sitten kun kuitenkin turvakotijaksollekin, et ku pitää joku päättymispäivä olla, et ei se voi olla meillä ens joulun asti olla. Et on hänen itsensäkin kanssa puhuttu, että oot varmaan joulunakin täällä vielä. Et se on jo liian pitkä. Et ois pakko alkaa löytyä. Et ku ei oikeen ees pysty puhumaan ajatuksena sitä, et hän lähtis meiltä jonnekin muualle.

R1O3: Niin se tietää sen, et hän ku kotiin palaa, niin hänet hakataan ihan välittömästi. Ja se on pahoinpidelty fyysisesti tosi raa'asti ja henkisesti.

R1O4: Sit toisaalta hän tuo esiin just sitä, että hän haluaa myös meiltä pois. Että hän ei jaksa enää sitä vertaistukea ja kertoa omakohtaisia niitä kokemuksia muille tai kuunnella muiden kokemuksia. Et tietyllä tavalla se, samaa.

Näissä aineistosta kerätyissä puheenvuoroissa tiivistyy paljon auttamistyön haasteista uusiutuvan väkivallan edessä. Uhrilla on ollut turvallinen paikka, eli tässä tapauksessa turvakoti, mutta hän ei voi jäädä pysyvästi sinne, koska palvelu on tarkoitettu väliaikaiseksi. Vertaistuesta ja kuulluksi tulemisesta on ollut apua, mutta uhrilla ei ole mahdollisuutta jäädä tämän tuen piiriin. Toisaalta uhrilla itselläänkin on ilmennyt halua poistua turvakodista koti-ikävänsä takia ja sen vuoksi, ettei hän jaksa kuunnella enempää muiden turvakodissa olevien kertomuksia. Mikä siis auttaisi uhria, ettei hänen tarvitsisi turvakodista lähdettyään palata väkivaltaiseen suhteeseen? Mitään muuta paikkaa hänellä ei ole kuin kotinsa, jossa myös väkivaltaa tehnyt mies asuu.

Haastatellut ammattilaiset kokevat hyvin vaikeana sen, että uhri palaa väkivaltaiseen suhteeseen, jossa hän on jopa hengenvaarassa. Se aiheuttaa heissä huolta ja turhautumista, koska uhri on saanut paljon tietoutta parisuhdeväkivallasta ja myös siitä, että väkivalta tulee jatkumaan, kun hän palaa kotiin. Keinot työpaikalla loppuvat kesken, koska he eivät voi estää uhria palaamasta suhteeseen. He eivät kykene siis auttamaan uhria, ellei tämä päättä auttaa itseään. Mutta kuten aiemmin todettiin (ks. luku 3.2), niin uhrin irtautuminen

väkivaltaisesta suhteesta on prosessi, eikä monikaan nainen pysty lähtemään kertaheitolla pois väkivallantekijän luota. Naisen itsetunto ja sosiaaliset kontaktit voivat olla niin olemattomia, että väkivallantekijä saattaa olla ainoa läheiseltä tuntuva henkilö. Tilannetta pahentaa vielä se, jos yhteinen koti on naisen omistama, eikä hänellä ole muuta paikkaa, johon mennä, eikä myöskään uskallusta heittää miestä ulos.

Turvakodin työntekijät kertovat haastattelussa, kuinka hankalaa on auttaa uhria, joka ei itse pysty irtaantumaan väkivallan tekijästä, vaan palaa aina uudelleen miehen luo. Myöhemmin haastattelussa he kuvaavat laajasti niitä syitä, joiden vuoksi uhrien on yleensäkin vaikea irtaantua väkivallantekijästä. Syyt ovat hyvin samankaltaisia kuin aiemmin tässä tutkielmassa (ks. alaluku 3.2) kuvatut. Haastatellut kertovat uhrien huonosta itsetunnosta, omanarvontunnosta, yksinäisyyden pelosta sekä heikosta uskosta omillaan pärjäämiseen. On myös kiristystä lasten kanssa olemisesta ja uhrin omaa pelkoa siitä, että lapset menettävät kodin ja ydinperheen. Lasten tilanteen lisäksi uhrin saattavat pelätä omasta puolestaankin kodin menettämistä kotieläimiseen ja yhdessä laitettuine puutarhoineen. Työntekijät kertovat kodin lisäksi myös monien hyvien muistojen sekä läheisriippuvuuden pitävän uhria kiinni väkivaltaisessa miehessä.

Toistuva väkivalta saa auttajat väsymään. MARAK-ryhmän jäsen kuvailee seuraavassa, miten työntekijä voi kokea väkivallan uusiutumisen:

R205: No kyllä jos pitää kahden tunnin paasaukset vaikka kummallekin osapuolelle, vaikka siinä parisuhteen, väkivallan jälkeen. Joka on ollut vaikka pitkäkestoista kaiken kaikkiaan. Ja jotenkin kokee, että nyt sain tämän asian iskostettua ymmärrykseen, että näin tää ei voi jatkua. Että mennään sinne kotiin ja sit taas viikon, kahden päästä uudestaan. Ja yrittää tehdä kaikkensa ja tuntuu, että sai jotain. Niin sitten huomaa, tai sieltä tulee informaatio, että kun me ajateltiin tää kumminkin näin, että meillä on tää yhteinen asuntolaina ja mulla ei oo autoo ja munkin pitää päästä töihin. Ja tuo on mulle velkaa ja tuo ei oo mulle ja tuo sitä ja tätä. Että me jatketaan. Että eikö se vielä kukaan mennyt perille. Että siinä tulee sit semmonen tuskastuminen ja miks mä enää käytän paukkuja näihin, joihin tietää että ois vaan käytettävä seuraavallakin kerralla. Et tota siinä on vaara sitten, että tulee, et nää on ne ns. menetetyt sielut, että menee ihan, et turha enää puhua mitään.

Auttaja tuskastuu siihen, että väkivaltaista suhdetta jatketaan, vaikka hän on yrittänyt monin tavoin tuoda esille sen tuhoisuuden. Ulkoiset syyt kuten yhteinen asuntolaina, auto ja raha-asiat näyttäytyvät syinä pariskunnan perusteluissa jatkaa suhdettaan. Auttajan voimavarat vähenevät hänen huomattessaan, että sillä ei ole vaikutusta, miten hän on valistanut väkivaltaisen suhteen osapuolia. Ja odotettavissa on, että väkivalta uusiutuu taas muutaman viikon päästä. Turhautumisesta seuraa luovutusmieliala; miksi jatkaa enää auttamista, kun mikään ei auta.

5.2.3 Työntekijöiden vaihtuvuus, resurssipula ja osaamisen puute

Kaikilla väkivaltatyötä tekevillä auttajatahoilla ei ole riittävää osaamista työskentelyyn parisuhdeväkivallan uhrien kanssa. Syynä saattaa olla koulutuksen puutteesta johtuva tietämättömyys tai ymmärtämättömyys. Sen lisäksi työntekijöillä ilmenee välinpitämättömyyttä ja uhrin syyllistämistä.

R101: Ja sitten muuten ne terveystieteiden lääkärit. --- Aika vaihtelevaa on suhtautuminen kun vastaanotollekin menee. Että mitä viimeksikin oli asiakkaalle sanottu, jotain ihan...

R104: Tosi syyllistävää

R102: Ja muistan kans sen yhden käynnin, tästä on aikaa, missä oli sekä tekijä että kokija samalla käynnillä. Niin se lääkäri meni just sen tekijän puolelle ihan täysin ja sen masennuksella selitti ihan sen kaiken. Et aika masentavaa oli ite sitte kuunnella vaan sitä, että aha, että täkö oli tän keskustelun hyöty.

R103: Ja sitten on pahoinpideltynä joskus tullut, niin lääkäri on että ei se oo mikään sairasloman syy.

R101: Eikä ohjata palveluiden piiriin.

Näiden puheenvuorojen lainaamisella aineistosta ei ole tarkoitus leimata niissä mainittuja auttajatahoja. Silti näitä turvakodin työntekijöiden näkemyksiä on syytä tarkastella vakavasti, koska heillä on erityisosaamista väkivallan uhrien kanssa työskentelyyn. Siksi heillä on myös tietoa siitä, keiden viranomaisten kanssa uhreilla on eniten vaikeuksia tulla ymmärretyksi.

Lääkärikäyntien yhteydessä uhreja on syyllistetty ja tapahtunutta väkivaltaa vähätelty. Työntekijä on myös asettunut väkivallan tekijän puolelle ymmärtäen hänen näkökulmaansa. Tällä tavalla toimimalla uhri jätetään ilman tukea ja tämän olo saattaa heikentyä entisestään. Seuraavalla kerralla hänen voi olla vaikeampaa hakea apua vammoihinsa, koska miksi mennä paikkaan, jossa ei saa tarvitsemaansa tukea ja kokemusta mitätöidään. Väkivaltatyön ammattilaisten puheenvuoroista on nähtävissä myös se, että toiset viranomaiset eivät aina ohjaa uhria tarpeellisten palveluiden äärelle. Viranomaisilla ei läheskään aina ole tietämystä siitä, mikä palvelu parisuhdeväkivallan uhrille olisi tarpeellinen.

Tulokset eivät ole yllättäviä verrattuna aiempaan tutkimustietoon - silti ne ovat hälyttäviä. Parisuhdeväkivallan uhrin tilanne on monesti yksinäinen ja jopa epätoivoinen. Silloin kaikkien auttajatahojen tulisi olla tukemassa ja ymmärtämässä uhrin tilannetta. On kestänyt, että väkivaltaa kokenut nainen joutuu auttajan tietämättömyyden ja taitamattomuuden takia saamaan lisää painolastia harteilleen, eikä pääse oikeanlaisen avun piiriin. Myöhemmin tässä tutkielmassa analysoidaan koulutuksen merkitystä auttajien tietoisuuden lisäämiseksi.

Tämän tutkielman johdannossa mainitsin, että monet parisuhdeväkivallan uhrit olivat kritisoineet mielenterveyspalvelujen työntekijöitä siitä, että heillä puuttuu ymmärrystä ilmiöön. Nämä kokemukset saivat vahvistusta aineistoa analysoidessa. Seuraavassa lainauksessa kerrotaan uhrin saamasta hoidosta mielenterveyspalveluissa:

R103: Miksi hän voi pahoin, miksi on verenpaine, miksi on astma, miksi on sitä ja tätä. Niin, että se onkin se väkivalta ja kun siitä pääsee eroon, niin miten se ihminen alkaa toipumaan. Et kyllä se on semmonen asia, että mikä se sitten on. Ja missä sitä tietoutta tulis ja missä. Että onko ne koulutusohjelmat kuitenkin niin taikka et mihinkä sitä ympäröi, että sitä tietoutta tulis. Kun siitä ilmiönä ja sitten siitä palvelusta.

Kyseisessä esimerkissä mielenterveyspalvelun työntekijällä ei ole ymmärrystä uhrin pahoinvoinnin syistä. Hoitamalla oireita eli astmaa ja verenpainetta ei päästä todelliseen

ongelmaan käsiksi. Kyseinen ongelma on parisuhdeväkivalta. Viranomaisten tietämys ei riitä ilmiön ymmärtämiseen, mikä näkyy osaamattomuutena uhrin hoitamisessa.

Suuri ongelma on myös se, ettei asiakkailta kysytä systemaattisesti parisuhdeväkivallasta, vaan ilmeneviä oireita hoidetaan mielenterveydellisinä ongelmina. Uhrin on hyvin vaikea puhua väkivallasta, ellei työntekijä ole aloitteellinen. Ja usein se on siltikin vaikeaa. Sen takia on hyvin huolestuttavaa, että mielenterveyspuolen työntekijöitä ei perehdytetä kohtaamaan parisuhdeväkivallan uhreja ja että heiltä puuttuu ymmärrys ilmiötä kohtaan. Tämän tutkielman rajoissa ei kuitenkaan voida tehdä yleistystä, että tämä koskisi kaikkia työntekijöitä. Voidaan olettaa, että joukossa on myös ammattilaisia, joilla on osaamista väkivaltatyöhön. Silti yksikin osaamaton työntekijä on liikaa, koska jokaisen uhrin tilanne olisi syytä ottaa vakavasti ja tarjota hänelle paras mahdollinen apua toipuakseen siitä, minkä toinen ihminen on hänelle aiheuttanut.

Osaamattomuudesta ei ole järkevää syyllistää yksittäisiä työntekijöitä. Sen sijaan on syytä pohtia syitä siihen, miksi joidenkin työntekijöiden ymmärrys ja osaaminen eivät riitä oikeanlaisen avun tarjoamiseen parisuhdeväkivaltaa kokeneille naisille. Yksi selitys osaamattomuuteen on siinä, millaisen koulutuksen työntekijät ovat saaneet.

R3O3: Ei kyllä peruskoulutukseen liittynyt.

R3O1: Ei todellakaan.

R3O4: Ei varmaan yhtään mitään oo puhuttu mistään väkivallasta, ku mä oon ollu.

Monilla parisuhdeväkivallan kanssa työskentelevillä ammattilaisilla ei ole juuri minkäänlaista koulutusta parisuhdeväkivaltaan liittyen. Tämä ei sinällään ole ammattilaisten vika, vaan syitä voidaan etsiä koulutuksen sisällöistä. Sisältöihin taas vaikuttaa se, mitä asioita pidetään tärkeinä. Parisuhdeväkivalta jää yhteiskunnallisessa keskustelussa liian marginaaliseen asemaan, mistä johtuen sitä ei painoteta koulutuksessa. Monet työntekijät tutustuvat vasta työn ja asiakkaiden parisuhdeväkivallan ilmiöön. Osalla on puolestaan ollut mahdollisuus työn ohessa saada koulutusta aiheesta.

Työntekijöiden osaamattomuuden ja kouluttamattomuuden lisäksi yksi haaste uhrin auttamisessa on työntekijöiden vaihtuvuus. Moniammatillinen yhteistyö esimerkiksi olisi helpompaa, mikäli toisten alojen työntekijät olisivat ennalta tuttuja. Uhrin auttaminen on

haastavaa työntekijöiden vaihtuessa usein, vaikka yhteistyöhalukkuutta ja tietoa asioista olisikin. Auttaminen on parhaimmillaan joukkuepeliä ja mikäli joukkue vaihtuu jatkuvasti, työntekijöiden energiaa menee uusiin ihmisiin tutustumiseen. Uhrin auttamisprosessissa joudutaan palaamaan hetkellisesti lähtöruutuun, kun uudelle työntekijälle kerrotaan uhrin tilanteesta ja olosuhteista. Myöskään luottamus toisiin työntekijöihin ei pääse rakentumaan, kun ei tunneta alan muita työntekijöitä.

Myös resurssipula vaikeuttaa uhrin auttamista. Työntekijöille se aiheuttaa stressiä, joka heijastuu työhön ja vaikuttaa auttajien jaksamiseen. Resurssipula voi koetella myös uhria siten, ettei hänellä ole varallisuuden puolesta mahdollisuutta muuttaa pois väkivallan tekijän luota. Asumisjärjestelyt ovat käytännön asioista kärkipäässä. Irtaantuminen väkivallan tekijästä on hankalaa, jos asuminen jatkuu samassa paikassa.

R104: No sillan kun on mennyt paremmin, niin ollaan jo katottu asuntoja hänelle itselleen. Ja sieltä oli löytynyt muutama kiinnostava ja hän oli ihan, et sen näki hänen olemuksestaan et hän on tässä hetkessä ja menossa eteenpäin. Mut sit tuli nää rahakysymykset hänellä eteen sitten. Että kun kävi ilmi, et kuinka paljon sitä rahaa hän sais. Ja sit se pettymys siitä, et se rahasumma minkä hän kuukaudessa sais niin ei tule toimeen.

Uhrin on pättitilanteessa, koska tiedostaa sen, että kotiin palatessaan joutuu kohtaamaan uudestaan väkivaltaa, mutta poiskaan hän ei pääse, koska rahat eivät riitä elämiseen. Uhrilla ei ole riittävästi taloudellista tukea ympärillään irrotakseen väkivallan tekijästä.

Resurssien vähäisyys näkyy myös siinä, miten työntekijöitä tuetaan. Työntekijät ovat usein työkavereiden tuen varassa, koska organisaatio ei järjestä riittävää määrää työnohjausta. Uhrin auttaminen on haastavaa, mikäli työntekijöiden voimavarat ovat vähissä. Resurssien leikkaaminen työnohjauksesta vähentää auttajien mahdollisuutta purkaa omia tunteitaan, mikä voi vaikuttaa suoraan jaksamiseen ja siten työntekoon. Myöhemmin pureudutaan lisää auttajien jaksamiseen ja tukemiseen.

Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan moniammatillisen yhteistyön haasteita ja vaikeuksia.

5.2.4 Moniammatillisen yhteistyön haasteet ja esteet

Haastatteluita analysoidessa ilmenee, että moniammatillista yhteistyötä pidetään tärkeänä uhrin avunsaannin kannalta. Kuitenkin yhteistyön sujumiselle on monenlaisia esteitä. Kuten jo aiemmin mainittiin, niin moniammatillinen yhteistyö on hankalaa, jos ei tunne toisia uhrin kanssa työskenteleviä viranomaisia. Yhteydenottaminen toiseen auttavaan tahoon on mutkattomampaa silloin, kun luottamussuhde on olemassa ja tietää toisen työntekijän hoitavan oman osansa. Työntekijöiden runsas vaihtuvuus vaikeuttaa toisiin työntekijöihin tutustumista. Sosiaali- ja terveysalaa usein vaivaava kiireisyys on myös haasteena moniammatilliselle yhteistyölle.

R3O3: No heti tuli tämmönen typerä este mikä on se kaikkien kiire ja aikataulut.

R3O4: Vaikee tavottaa joskus.

R3O3: ...niin. Että ei ees ryhdy siihen, että järjestettäis yhteispalaveria, koska ei se kellekään kuitenkaan käy.

Kiireen ja tiukkojen aikataulujen vuoksi moniammatillisen yhteistyön palavereja on hankala järjestää. Asetelma lannistaa työntekijöiden mielialaa siten, ettei palaveria edes yritetä saada aikaan. Tiukan aikataulutuksen keskellä työaika käytetään muuhun kuin epätoivoiselta tuntuviin yrityksiin järjestää yhteistyötä.

Työntekijöiden vaihtuvuuden ja kiireen lisäksi yhtenä moniammatillisen yhteistyön esteenä on toiminnan lyhytjänteisyys. Usein käy niin, että yhteistyö loppuu siinä vaiheessa, kun jokainen taho on hoitanut oman osuutensa. Monet parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset joutuvat uudestaan ja uudestaan väkivallan uhriksi. Jatkuvuuden puuttuessa työ pitää aloittaa alusta siten, että ”case” avataan uudestaan siinä vaiheessa, kun uhri kokee uudestaan väkivaltaa ja hakeutuu palvelujen pariin. Työntekijät korostavatkin sitä, että jokainen taho tekee varmasti työnsä hyvin, mutta uhri saisi parhaan avun sillä, että yhteistyö jatkuisi. Silloin tiedon jakaminen viranomaiselta toiselle olisi mutkatonta ja avointa.

R2O5: Case kun on hoidettu se loppuu, kun se lähtee meiltä se esitutkintapöytäkirja

sinne syyttäjälle. --- Niin meillä loppuu tavallaan se millä perusteella ollaan enää mihinkään yhteydessä, et meillä ei ole casea ja kun meillä ei ole casea me ei saada puuttua ihmisten asioihin. Että siinä tavallaan se, että meiltä suljetaan ovi siinä vaiheessa, että ei me voida enää viestiä, että miten sillä menee ja meillä ois tämmöstä tietoa. Et se on niin jyrkkä, et kun se case on umpeen laitettu, niin se oli sit siinä. Et sit se menee semmosella harmaalla alueella, että voiko soitella.

Viranomaisten tiedot ovat salassapitosäädösten alaisia. Mikäli uhrin asia ei ole sillä hetkellä moniammatillisen yhteistyön kohteena, ei viranomaisella ole oikeutta jakaa tietoa asiasta. Viranomaisten epävarmuus siitä, saako toiselle viranomaiselle soittaa asiasta, hidastaa uhrin auttamista. Olisikin hyvä, että viranomaisten välillä olisi jatkuva yhteistyö, koska se helpottaisi huomattavasti tiedon saantia ja siten parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen auttamista. Jatkuvan yhteistyön lisäksi apua olisi siitä, että uhrin tilannetta ei määriteltäisi loppuun käsitellyksi, vaan se olisi jatkuvasti avoimena. Silloin viranomaiset voisivat palata suoraan auttamaan uhria ilman välissä olevaa byrokratiaa.

Lainsäädäntö määrittää tiukat rajat sille, mitä viranomainen saa tehdä. Mikäli parisuhdeväkivalta määriteltäisiin jatkuvaksi rikokseksi, olisi yhteistyön käynnistäminen helpompaa. Uhrin auttaminen onnistuisi paremmin, jos työntekijän ei tarvitsisi pelätä rikkovansa lakia ottaessaan yhteyttä toiseen auttajaan uhrin asioissa.

R2O3: Niin ja ajatelkaa, jos lainsäädäntö ois semmonen, että aina kun on lähisuhdeväkivaltaa, niin aina lähdetään siitä lähtökohdasta, että se on jatkettu rikos, et sitten lainsäädäntöön muutettais niin, että koska tämä on jatkettu rikos, niin sen takia semmosta tietynlaista poliisiseurantaakin on mahdollista. Se pitää jatkaa pidempään.

R2O5: Tuo on kyllä semmonen haastava sarka. Et tämän päivän maailmassa ja Suomessa, että tuo ku saadaan läpi lainsäädäntöön. --- et ku ollaan niin tiukilla, et mitä saadaan kertoa muille viranomaisille. Pitää olla hirveen varovainen siinä, että se tosiaan se lainsäädännön muokkaaminen siihen malliin, että ne kynnykset meiltä poistuis. Että päästäis auttaa ihmisiä.

Viranomaisten kädet ovat sidotut silloin, kun lainsäädäntö ei mahdollista asioihin puuttumista. Taustalla on salassapitoon, tiedon luovuttamiseen ja vaitiolovelvollisuuteen

liittyviä lakeja. Lait ovat tärkeitä uhrin yksityisyyden turvaamiseksi, mutta toimivat uhria vastaan, mikäli viranomaisten auttamisen mahdollisuudet rajoittuvat lain vuoksi. Lainsäädännön muuttuminen on hidasta, mutta sille olisi suurta tarvetta, jotta moniammatillinen yhteistyö helpottuisi.

Moniammatillisen yhteistyön kannalta olisi tärkeää saada kaikki parisuhdeväkivallan parissa toimivat organisaatiot ja työntekijät mukaan yhteistyöhön. Toisinaan yhteistyön onnistuminen riippuu siitä, kuka työntekijä on kyseessä.

RIOI: Kyllä toi kuntien aikuissosiaalityö tuntuu, että jotenkin ei kauheesti ota näihin väkivalta-asioihin. Tai silleen, että missä asioissa ne sitä asiakasta sitte tukee, että ei esim. joihinkin palavereihin, et ku lastensuojelun kans on sitten aina yhteiset palaverit ja mietitään ja mietitään ja jatkosuunnitelmia ja muuta. Et niitä on kyllä tosi vaikee. Et ne on yksittäiset työntekijät ketkä suostuu. Et jotenkin tuntuu, et ei kauheesti kiinnostakaan nää asiakkaat niitä.

Aikuissosiaalityön työntekijöiden osallistuminen moniammatilliseen yhteistyöhön riippuu hyvin paljon työntekijästä, kun taas lastensuojelun kanssa yhteistyö toimii paremmin. Vaikka tämä puheenvuoro onkin poimittu tähän tutkielmaan, ei sillä ole tarkoitus kuitenkaan osoittaa sormella aikuissosiaalityötä. Kyseessä on yksittäinen esimerkki, eikä tästä voida tehdä yleistyksiä aikuissosiaalityön työntekijöiden osallistumisesta moniammatilliseen yhteistyöhön. Sen sijaan puheenvuorosta voidaan lukea se, että moniammatillisen yhteistyön esteenä saattaa olla se, kenen työntekijän kanssa yhteistyötä yritetään. Toisaalta ammattilainen ei turhaan mainitse aikuissosiaalityötä ongelmallisena yhteistyön kannalta. Liian paljon yhteistyö on sidoksissa siihen, kuka työntekijä on kyseessä. Kuitenkin monilla uhreilla aikuissosiaalityön työntekijä on ensimmäinen, jolle hän kertoo väkivallasta, siksi olisi hyvä, että hänet ohjattaisiin tarvittavien palvelujen äärelle. Lastensuojelun työntekijät ovat totuneempia moniammatilliseen yhteistyöhön.

Sen lisäksi, että moniammatillinen yhteistyö voi riippua työntekijästä, voi se riippua myös uhrin asuinpaikkakunnasta ja maakunnasta. Siten parisuhdeväkivallan uhrit eivät ole tasapuolisessa asemassa keskenään.

R101: Mutta maakunnallisesti erot on ihan valtavia. Edelleenkin nää kuntakohtaiset erot. Ja sitten työntekijäkohtaisetkin. --- Niitä on joitain mitä ihan inhottaa, että pitää jonnekin soittaa suoraan sanottuna. Kun tietää, että sieltä tulee ihan järkyttäviä vastauksia.

Kuntien ja maakuntien välillä on suuria eroja siinä, miten hyvin moniammatillinen yhteistyö onnistuu sen lisäksi, että se riippuu yksittäisestä työntekijästä. Ammatillainen kuva edellisessä lainauksessa tunnelmiaan kertoen, että joihinkin paikkoihin soittaminen tuntuu jopa inhottavalta sen takia, miten järkyttäviä vastauksia toisilta työntekijöiltä saadaan.

MARAK-ryhmiä ei ole kaikilla paikkakunnilla, mikä myös aiheuttaa eriarvoisuutta uhrien välillä. Toisinaan on käynyt niin, että uhri hyötyisi MARAK-ryhmästä, mutta koska asuu ”väärällä” paikkakunnalla, ei hän ole päässyt palvelun piiriin. Yhdessä aineistosta poimitussa tapauksessa moniammatillista yhteistyötä oli yritetty yhden uhrin kohdalla, mutta se toteutui hyvin pienellä osallistujamäärällä. Tämä on vain yksittäinen esimerkki, eikä ole yleistettävissä kaikkien parisuhdeväkivallan uhrien kohdalle. Kuitenkin sitä on syytä tarkastella sen vuoksi, että uhrin eivät ole tasapuolisessa asemassa, vaan asuin kunta ja sen väkivaltatyöhön käyttämät panostukset vaikuttavat uhrin saamiin palveluihin. Useimmiten suuremmissa kunnissa on parempi mahdollisuus päästä MARAK:in piiriin.

Uhrin näkökulmasta katsottuna se, että tuen saanti riippuu työntekijästä tai asuinpaikasta, on todella huolestuttavaa. Tämän vuoksi eri organisaatioissa pitäisi tehdä systemaattisia linjauksia moniammatilliseen yhteistyöhön osallistumisesta.

R101: THL:n oheistukset tosi paljon määrää nykyään, että tää on aika strukturoitu koko prosessi, et miten se menee. Että ennen ei ollut niinkään.

R102: Tietyt lomakkeet mitä pitää täyttää asiakkaan kanssa ja sit se Marak on sellanen.

R101: Ja sitten ihan ne laatu jutut ja laatusuosituksset ja sitten nää, että ketkä voi olla asiakkaana. Että mitkä ne on ne asiakkuuden kriteerit ja nää.

Yläpuolella kuvaillaan, miten turvakodissa toimitaan MARAK:iin pääsyn suhteen. Ammatillaiset kertovat strukturoidusta prosessista lomakkeineen, jossa tarkistetaan

täyttyvätkö kriteerit uhrin saamiseksi MARAK:in piiriin. Tarkistetaan myös laatusuositukset, jotta tiedetään, ketkä voivat olla asiakkaina. Tämä malli toimii hyvin turvakodissa, mutta ei ole itsestään selvää, että se sellaisenaan toimisi kaikissa muissa organisaatioissa. Turvakodissa on pitkäaikaista erityisosaamista parisuhdeväkivallan uhrien kanssa toimimiseen. Silti monissa organisaatioissa voitaisiin viedä työskentelyä lähemmäksi strukturoitua mallia, jolloin uhrien pääsy MARAK:in ja muun moniammatillisen yhteistyön asiakkaiksi helpottuisi.

Olisi myös tärkeää, että jokainen auttajataho tuntisi sosiaali- ja terveysalan kentän niin hyvin, että tietäisi mistä uhri saa tarvitsemansa avun. Sen lisäksi auttajatahojen pitää voida luottaa siihen, että toisella organisaatiolla on riittävät resurssit auttamiseen.

R205: Se, että olis juuri ne resurssit, ne paikat mihin me voitais tuuppasta, kun me nähdään mitä ongelmia siellä on ja mitä apuja ne ihmiset tarvii. Et meillä olis se mistä ovesta me työnnetään, täältä te saatte jatkoapua ja näin teidän elämä lähtee soljumaan parempaan suutaan. Et nyt täys käännös, et mitä se on ollut. Se on muiden tahojen resurssit.

Joko oman tai toisen organisaation resurssipula voi estää uhrin auttamisen. Mikäli työntekijällä on epäilyksiä sen suhteen, kykeneekö toinen auttajataho hoitamaan uhrin asiaa eteenpäin, hidastaa ja vaikeuttaa se uhrin avun saamista.

Seuraavassa luvussa tarkastellaan, miten uhria voidaan auttaa.

5.3 Miten parisuhdeväkivallan uhria voitaisiin parhaiten auttaa?

Edellisissä alaluvuissa käsiteltiin monenlaisia haasteita ja vaikeuksia parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen auttamisessa. Näissä seuraavissa alaluvuissa puolestaan paneudutaan siihen kysymykseen, miten uhria voitaisiin parhaiten auttaa. Tuloksissa tarkastellaan uhrin tukemisen lisäksi auttajien saamaa tukea sekä parisuhdeväkivallasta keskustelemista. Moniammatillinen yhteistyö on tärkeässä osassa uhrien tukemisessa - niin tärkeässä, että sille on varattu kokonaan oma lukunsa.

5.3.1 Sosiaalinen ja henkinen tuki sekä apu käytännön asioissa

Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen itsetunto saattaa olla hyvin alhaalla ja sosiaalinen piiri kaventunut väkivallan seurauksena. Tällöin uhri tarvitsee monenlaista tukea. Uhri voi kokea itsensä hyvin yksinäiseksi ja sosiaaliset kontaktit rajoittuvat viranomaisiin. Sen vuoksi se, miten viranomaiset kohtaavat uhrin, on hyvin merkityksellinen asia.

R202: Niin ja joskus sitä pitäis hoksia, että jos ei ihan saattaen vaihtaa. Mutta mukana menemistä ja kulkemista. Että voihan olla, että kotikäynneillä, niin siellä saattaa olla niitä keltaisia tarralappuja siellä jääkaapin ovesa vaikka kuinka paljon. Mutta sitten kun kyselee, että onko näihin soiteltu, niin sitten on se tilanne, että näitä on saatu ja se tieto on tullut, mutta se varsinainen soittaminen, kopin ottaminen on jäänyt tekemättä. Että ne on siellä.

R204: Tuo oli hyvä termi tuo saattaen vaihtaa. Se monta kertaa on just sellanen, että niin paljon kun ite uskaltaa tehdä, ettei ole ettei sitä yrittäis tehdä. Mut sit tulee just ongelmaksi, että et voi lähtä ihmistä taluttamaan ja sanomaan, että nyt täällä on tämä ja tämä ihminen. Että nyt tulet. Mutta jotenkin, että lähelle kynnystä pitäis saada se ihminen tuupattua, jollon sen ois helpompi mennä eteenpäin, kun mennä pois siitä ovelta. Et sitä apua sais.

Edellisissä puheenvuoroissa kerrotaan konkreettisesti, millaista parisuhdeväkivallan uhrin tarvitsema tuki käytännössä on. Varsinkin alkuvaiheessa toipumista uhrin aloitteellisuus ja toimintakyky saattavat olla niin heikolla tasolla, että uhri hyötyisi siitä, että joku tulee kotoa hakemaan ja vie auttajan luokse. Auttajien olisikin hyvä ymmärtää se, että uhri ei välttämättä kykene auttamaan itseään, vaan tarvitsee tukea tullakseen autetuksi.

Käytännössä viranomaisten voi olla hankalaa oman työnkuvansa takia auttaa uhria toisen auttajan luokse. Kuitenkin työntekijä voi soittaa ja muistuttaa uhria asioista, joista on puhuttu. Uhrin ollessa lamaantuneessa tilassa on siitakin merkittävää hyötyä, että auttaja etsii valmiiksi puhelinnumeron, johon uhri voi soittaa ja kertoo, millainen henkilö siellä on vastassa. Tämä madaltaa uhrin henkistä kynnystä ottaa yhteyttä auttajaan.

R205: Mekään ei voida oikestaan muuta kun...no tulee tehtyä asiakaan kanssa sitä, että sovitaan et sopiiko et mä soitan sulle sillon ja sillon ja mä muistutan sua siitä, että pitää sit vielä tuupata. Et ku oma ote on jo vähän irronnut, että sun kannattais lähteä tästä eteenpäin tonne suuntaan.

R202: Mut se tunteminen auttaa siinä hetkessä. Et kun sen motivaatiopuheen, että kannattais ottaa tonne yhteyttä. Että mun kokemus on se, että ne kysyy että kuka siellä on? Millanen tyyppi? Ne kysyy sen kysymyksen. Sit ku tuntee, et osaa sanoa heti et soita tälle. Se kuuluu tälle henkilölle. Niin se on jo semmonen, että aha. Ku, että kattoo sieltä netistä jonkun epämääräisen numeron ja, että tässä on tää keskus, et soita ja kysy. Mut jos tuntee ja antaa nimen ja et soita tälle. Niin se voi olla sellanen jo. Vaikka ei siinä ihan saattaen vaihdakaan, niin se on kuitenkin semmonen, että vähän matkaa saattaa kuitenkin siihen suuntaan.

Vaikka toisen auttajan luokse vieminen ei aina onnistuisikaan, voi työntekijä kuitenkin tehdä paljon uhrin hyväksi. Uhrille voi tuoda turvaa se, että viranomainen on luvannut soittaa hänelle tiettyinä aikana. Uhri ei välttämättä koe itseään niin yksinäiseksi tietäessään, että tukena on auttajataho, joka tulee soittamaan sovittuna aikana. Uhria voi tukea myös sillä, että työntekijä etsii hänelle oikean auttajatahon puhelinnumeron valmiiksi. Näin uhri välttyy siltä, että joutuisi soittamaan puhelinkeskukseen tai etsimään internetistä oikeaa numeroa. Näistä sinällään pienistä teoista voi olla suuri hyöty uhrin kannalta, koska oma motivaatio ja voimavarat itsensä auttamiseen voivat loppua siihen, kun joutuu etsimään numeroa internetistä.

Sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden mahdollisuus auttaa uhria rajoittuu usein työaikaan. Uhrin kannalta hyvin merkityksellistä olisi se, että hänellä olisi muitakin sosiaalisia kontakteja tukeaan. Vapaaehtoiset tukihenkilöt tuovat toimivat uhrin ystävinä auttaen häntä toipumisessa ja toisinaan myös käytännön asioissa. Tukihenkilöiden kautta uhri saa tarvitsemiaan sosiaalisia kontakteja sekä henkistä tukea.

R203: Että ois semmosia tukihenkilöitä. Niiden ei aina tarvis olla ees aina viranomaisia. Et ois semmosia, jotka tsemppais näitä jaksamaan ja tekis samaan suuntaan sitä. Ja tsemppais, että ne tulisivat ajoilleen, että joskus vaan se, että tietyn kynnyksen yli kun menet muutaman kerran, et sais sen kontaktin pysymään. Se kääntyis voiton puolelle. --- joiden ei ois tarkoituskaan olla kun ihan tavallisia

ihmisiä, jotka on maalaisjärjellä, tukis näitä ihmisiä. Mut ois sillai rohkeita, että sen verta pitäis tietty kouluttaa, että mikä se juttu on, mitä heidän pitää tehdä. Mutta sellasta sakkia ois sitten mitä vois soittaa viikonloppuna ja iltasinkin ja ne muuta ja ne tsemppaa tekemään jotain. Tsemppaa, jaksaa ja voi antaa maalaisjärkisiä juttuja. Sit niitä kavereita ja ystäviä. ---

R104: Niin, just sellaisia näille yksinäisille, jotka on ihan yksin.

Tukihenkilöt voivat kannustaa uhria jaksamaan ja pysymään elämässä kiinni. Tukihenkilöt ovat vapaaehtoisia auttajia, jotka ottavat uhuriin yhteyttä, kulkevat vierellä ja auttavat toipumisessa. Esimerkiksi SPR kouluttaa ihmisiä tukihenkilöinä toimimiseen. On tärkeää, että on joku, joka muistuttaa sovituista ajoista eri viranomaisten vastaanotoille ja kannustaa menemään. Tällöin kontakti auttajaan ei pääse katkeamaan. Vapaaehtoiset tukihenkilöt eivät ole sidottuja virka-aikaan viranomaisten tavoin, vaan voivat olla uhrin tukena iltaisin ja viikonloppuisin.

Tukihenkilöltä saatu tuki ja käytännön apu voivat olla merkityksellisessä asemassa uhrin toipumisen kannalta, koska omat voimavarat voivat olla hyvin vähissä parisuhdeväkivallan seurauksena. Sen lisäksi, että sosiaalinen verkosto on kaventunut, saattaa uhrin oma aloitteellisuus olla hyvin heikko. Siksi uhrin saama tieto asioista ja auttajista ei välttämättä realisoidu käytännön tasolla. Yksinäisyyttä lievittää se, että toinen ihminen pitää yhteyttä. Aina eivät viranomaisten resurssit ja jaksaminen riitä uhrin kokonaisvaltaiseen auttamiseen. Siksi tällaiset tukihenkilöt, jotka voivat olla mukana uhrin elämässä, saattavat olla todella merkityksellisiä.

Sen lisäksi että uhrilla on tukihenkilöitä ympärillä, on tärkeää että uhri pääsee käsittelemään parisuhdeväkivallan aiheuttamia traumoja ja henkisiä vammoja terapiasuhteessa ammattilaisen johdolla.

R203: Semmosta ite kaipais, että jossain maailman ääriässä tulis semmonen tilanne, että sais terapiasuhteeseen tai sellaseen selvittelysuhteeseen, josta vois tulla semmonen, että siinä vois voimaannuttaa, että pääsis ihan kunnolla jaloilleen. Niin saman aikaisesti kun arki on niin kovaa välillä sitten siellä, että ei meinaa jaksaa ja muuta.

Terapiasuhteessa uhrin on mahdollista puhua säännöllisesti kärsimästään väkivallasta. Toipuminen on usein pitkä prosessi ja siksi pitkästä terapiasuhteesta on merkittävää tukea uhrille. Säännöllinen keskustelutuki luo uhrille mahdollisuuden puhua asioista ja tunteista, jotka ovat jääneet sisälle ja joilla ei ole ollut tilaa tulla kuulluksi. Uhrin elämästä suurin osa on saattanut mennä parisuhdeväkivallasta kärsien. Siksi ei ole olemassa nopeaa ulospääsyä kaikista mieltä painavista asioista. Pitkäkestoisessa psykoterapiassa on mahdollisuus käydä perusteellisesti asioita läpi.

Sen lisäksi että uhri saa sosiaalista ja henkistä tukea, tarvitsee hän usein apua myös käytännön kysymyksissä. Ilman uuden asunnon löytymistä uhri jää todennäköisesti väkivallan tekijän luokse. Sen takia on tärkeää auttaa asunnon löytymisessä.

R104: Ja sitten, että ois niitä tuetun asumisen yksiköitä turvakotijakson jälkeen enemmän. Niistä me ainakin joidenkin kans on puhuttu, että voi ku ois joku tukiasunto mihin ohjata hetkeksi aikaa.

Turvakodissa vietetyn ajan jälkeen osa uhreista palaa väkivallan tekijän luokse siitä syystä, ettei heillä ole muuta paikkaa, johon mennä. Panostamalla tuetun asumisen yksikköihin, voidaan poistaa ainakin yksi este uhrin toipumisessa. Kuten aiemmin on kerrottu, niin uhria vetävät muutkin syyt takaisin väkivallan tekijän luokse. Mutta asumista tukemalla voidaan tukea uhrin irtautumista yhden tärkeän osatekijän kohdalla. Toipumisen kannalta tällainen käytännön apu voi olla yhtä merkittävää kuin sosiaalinenkin tuki.

On myös hyvä muistaa, että kaikkien väkivallan uhrien tilanne ei ole identtinen keskenään. Esimerkiksi maahanmuuttajien määrä auttamistyön asiakkaina on jatkuvassa kasvussa. Maahanmuuttajilla on usein omasta kulttuuristaan nousevia erityispiirteitä, joiden tuntemuksesta on apua auttamistyössä. Siksi sosiaalista tukeakin olisi hyvä miettiä uhrin vertaistuen näkökulmasta.

R101: Et voisko meilläkin olla jotain tämmöstä ryhmäjuttua tai jotain, et ne sais toisistaan tukea. Mut toisaalta siinä pitäis olla aika paljon kuitenkin. Ku ei kaikki sit kuitenkaan lähde, et pitäiskö olla samasta kulttuurista ja näin. Semmosta. Et sais kuitenkin jostain semmosta vahvistusta.

R102: Ja, että ois useammalla, heidän omalla kielellään. Et ei aina tarttis sitten kääntää jonkun tulkin kautta tai meidän itse sitten kääntää sitä. Et ois valmiina jo sitä materiaalia.

Maahanmuuttajat hyötyisivät vertaistuesta, jossa he voisivat puhua omalla kielellään samasta kulttuurista tulevien kanssa. Uhreja auttaisi myös se, että esitteitä käännettäisiin heidän omalle kielelleen, koska kaikilla ei välttämättä ole tietoa edes turvakodin olemassaolosta tai siitä, millainen paikka se on ja ketkä sinne voivat tulla. Tulkin avustuksella tehtävä esitteiden käännöstyö on hidasta, joten uhreille olisi hyödyksi se, että materiaalia olisi valmiiksi käännettynä heidän omalla kielellään. Samoin vertaisryhmien olisi hyvä olla sellaisia, että uhrin pääsevät niissä keskustelemaan äidinkielellään, koska tulkin avulla tapahtuva keskustelu on hitaampaa ja vie välittömyyttä pois.

Tässä alaluvussa on puhuttu siitä, millaisesta tuesta uhri hyötyy. Seuraavaksi käsitellään uhrin kanssa työskentelevien auttajien jaksamista ja tukitoimia.

5.3.2 Auttajien saama tuki koulutuksen, ohjauksen ja työkavereiden kautta

Parisuhdeväkivalta heijastuu myös auttajiin ja heidän voimavaroihinsa. Asiat joita ammattilaiset kohtaavat uhrien kautta ovat raskaita ja herättävät monenlaisia tunteita. Ahdistuksen ja aggressiivisuuden tunteet voivat herätä työntekijöissä heidän kohdatessaan väkivaltaa asiakkaiden kokemusten kautta. Auttajat tekevät työtä oman persoonansa avulla ja siksi parisuhdeväkivallasta kuullut asiat voivat heijastua omaan elämään ja parisuhteeseen.

R303: Mut, että toki parisuhteissakin, siinä oleva väkivalta, niin kyllä sekin herättää tietysti myös semmosia aggressiivisia tunteita itessä, että kuinka kukaan voi noin tehdä ja noin väärin. Mut tietysti yhtä lailla ahdistuksen tunteita ja sekin olo saattaa oikein graaveissa tulla, että hei mä en halua kuulla. Ei sitä tee näin, mutta tulee se sisäisenä kokemuksena, että mä en halua kuulla. Että miten mä suojaan tässä tilanteessa. Totta kai siihen joutuu, että miten mä suojaan. En halua kaikkee

kamalaa.

R205: Eihän ne lähisuhdeväkivallan tai minkään väkivallan tapaukset, niin nehän ei vaan lähde mielestä, kun kattoo kelloa et jaa kello on neljä, työaika päätty. Et kyllä ne vaan seuraa, varmaan meitä ihan kaikkia. Et varmaan jollain on sen verran ollut koulutusta sen käsittelemiseen. --- et miten käsitellä niitä omia tunteita ja miten selvitä siitä, että ettei niitä taakkoja kannu ihan kotiinsa saakka. Niin kyllä se varmasti, että ei ne ihan jää, että kun sulkee työpaikan oven. Et elämä on sit jotain muuta.

R201: Kyllä ne varmaan haastavimpia on, että ne jää eniten sinne mieleen kuitenkin. Monenlaista tunnetta.

Väkivalta voi olla niin raakaa ja inhottavaa, että työntekijän on vaikea kuunnella sitä. Auttajilla saattaa syntyä halu suojella itseään pahimmilta yksityiskohdilta, koska julmuudet herättävät heissä vaikeita tunteita. Tunteet eivät noudata virka-aikaa ja lopu olemasta silloin kun työpäivä päättyy. On haasteellista toimia työntekijänä raakaa parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kanssa, koska auttajan on vaikea pitää itsensä riittävän etäällä. Samanaikaisesti tulisi suojella omaa persoonaa ja olla kuitenkin empaattisella tavalla läsnä uhrille. Uhrien järkyttävät kokemukset voivat tulla uniin asti.

R301: Ja miten sen pitää riittävän etäällä? --- Että kun tässä oli, se oli pahin parisuhdeväkivalta minkä mä oon ikinä mun urallani kuullu. Kun siinä oli niin monenlaista ja oli loukkaantumistakin, pysyvästi vaurioitumista. Jäsenissä tapahtunut. Ja edelleen vaan pysyttiin yhdessä, vaikka täällä yritettiin auttaa, niin pysyttiin yhdessä. Ja pelkäsin, että kuolee ja näin. Niin koin, että hävisin. Mä näin semmosen unen, että jossa mä hävisin sille miehelle sen valtakamppailun siitä naisesta. Ja mä nyt ymmärrän, että mä menin siihen mukaan jollain lailla, että mun pitäis olla osa sitä vallan taistelua. Et mä en osannut pitää riittävän etäällä itsenäni. Sehän on loppujen lopuksi tietysti sen ihmisen oma valinta. Mut kyllä se tulee niin iholle.

Vakava väkivalta herättää auttajassa pelkoa. Pelko voi joskus kohdistua omaan turvallisuuteenkin, vaikka useimmiten auttajat ovat huolissaan uhrin turvallisuudesta. Ammatilainen kertoo edellä olevassa lainauksessa näkemästään unesta, jossa hän kävi

valtakamppailua väkivallan tekijän kanssa häviten taistelun. Tämän esimerkin kautta on nähtävissä, miten hankalaa auttajan on pitää itsensä etäällä väkivallasta. Ilmiö tulee lähelle uhrien tarinoiden kautta ja koskettaa auttajia tunteen tasolla.

Raskaat asiat jäävät helposti mieleen ja kuormittavat siten auttajaa myös vapaa-ajalla. Vaikeiden tunteiden heräämistä ei voi välttää. Siksi on todella tärkeää, että auttajat saavat tukea työhön ja jaksamiseen. On oltava mahdollisuus purkaa ja käsitellä raskaita tunteita oman hyvinvoinnin ja työssä jaksamisen takia.

R102: Ja sit ku semmonen turhautuminen saattaa olla niin hetkellistä johonkin tiettyyn asiaan. Ja sitten kun tavallaan sen sanoo ulos ja tuulettaa sitä omaa ajatustaan, niin sit se on tavallaan jo käyty läpi ja unohdettu.

R103: Ne ajatukset ei jää päälle eikä niitä jää, koska jos on viikonloppu ja vaikka yksinkin on vuorossa viikonloppuna, niin sit ku on vuoron vaihto siinä, niin voi sanoo jos on joku asia herättää, että jos on näin. Ja sit se menee. Että on semmonen käsitys, että ei meidän työssä näitä kannu kukaan eikä oo. Että ne tulee ja ne tuuletetaan pois

R104: Ja sitten meidän työyhteisö on niin pieni ja tiivis, että me voidaan kuitenkin saman tien tuulettaa sitä omaa ajatustamme, että ei tarvi odottaa johonkin tiettyyn päivään tai hetkeen, et sen voi tehdä sen oman työvuoronsa aikana kyllä heti.

R101: Ja tietää, että ei meistä kukaan aattele toisistamme sillä lailla, että jos määhän nyt vaikka, et voi sanoo kelle vaan, kukaan ei aattele et hyvänen aika, et miten se tolleen. Et onks toi, et miten se tolla lailla nyt sanoo tosta. Tai näin. Että tiedetään jo, että voi tuulettaa eikä tarkota sillä sitä mitä se sanoo.

R104: Työyhteisö on tosi iso voimavara, avoin ilmapiiri.

R102: Kyllä se jaksamisen kannalta just.

Työyhteisön ja työkavereiden tarjoama tuki on tärkeää väkivaltatyön ammattilaisille. Ajatuksia ja tunteita ei tarvitse käsitellä yksin silloin, kun on olemassa yhteisö, jossa työkavereille voi kertoa mieltä painavista asioista. Kuten yllä olevasta lainauksesta ilmenee, niin aina auttajien saaman tuen ei tarvitse olla järjestettyä tai systemaattista, vaan tueksi riittää se, että voi mennä työkaverin tai esimiehen luo purkamaan tunteensa. Auttajien jaksamisen kannalta on tärkeää, että työyhteisössä on ihmisiä, jotka kykenevät ottamaan tunteita vastaan ja ymmärtämään asian. Auttajien jaksaminen puolestaan auttaa

heitä kohtaamaan väkivallan uhreja paremmin. Myös tiimityöskentely poistaa yksittäisen työntekijän paineita. Erityisesti vaikeiden tapausten kohdalla on tärkeää, ettei kukaan joudu tekemään yksin päätöksiä, vaan uhrin tilannetta ja auttamisen keinoja voi pohtia yhdessä.

Sen lisäksi että työyhteisössä on ihmisiä, joiden luo voi mennä tarvittaessa, olisi säännöllisestä työnohjauksesta myös apua. Työyhteisöstä saatu tuki on todella tärkeä asia, mutta sen ei pitäisi olla ainoa tukikeino. Ohjauksen saaminen edellyttää usein työntekijän omaa aloitteellisuutta.

R2O1: Työnohjaus on, se on ryhmätyönohjaus. Se on ehkä vähän eri tyyppinen, mutten en tiää, et jos ois semmonen tilanne, et tarvis. Niin yksilönä sitten. Mut sillai on mahdollista käyttää sitä työyhteistön tukea. Mutta se on myös itsestä lähtevää, et sitä pitää osata ja pystyä pyytämään. Että. Mutta omasta puolestani, että sitä on saatavilla kyllä. Ehdottomasti.

R2O2: Toki täytyy sanoa rehellisyyden nimissä, että aina on petrattavaa. Että jos haluaa, niin pitää ite olla aktiivinen, että ei sitä tulla kyselemään eikä tarjoamaan. Että tää on semmosta työtä mitä tehdään hyvin itsellisesti.

Työnohjausta ei tulla useinkaan tarjoamaan työntekijöille, vaan se vaatii omaa aloitteellisuutta; työnohjausta on kyettävä itse pyytämään. Ja kuten ylläolevista puheenvuoroista ilmenee, niin välttämättä sitä ei ole saatavilla, vaikka olisi itsekin ilmaissut halukkuutensa siihen. Se että työnohjausta saa tarvittaessa on hyvä asia, mutta säännöllisestä ja järjestetystä ohjauksesta olisi se hyöty, että se madaltaisi työntekijän kynnystä puhua asioista. Työn kiireiden keskellä omaa jaksamista ei aina ehdi miettimään, minkä takia ohjaukseen ei helposti myöskään hakeuduta. Säännöllinen työnohjaus toisi työntekijöille viestin siitä, että on tärkeää pohtia sitä, mitä tunteita parisuhdeväkivalta itsessä herättää ja millainen on oma vointi. Esimerkiksi turvakodin kohdalla THL edellyttää ohjausta työntekijöille.

Työnohjauksen yhtenä hyvänä puolena nähdään myös se, että se kokoaa kaikki työntekijät paikalle. Kiireisen työn keskellä ei useinkaan ole aikaa keskustella työkavereiden kanssa työhön liittyvistä asioista. Ryhmässä tapahtuva työnohjaus kerää työntekijät yhteen puhumaan työstään. Ohjauksesta saatu tuki riippuu kuitenkin paljon siitä, millainen

työnohjaaja on. Mikäli hänellä ei ole ymmärrystä parisuhdeväkivallasta ja niistä tunteista, joita auttajat joutuvat käymään läpi, jää hyöty vähäiseksi. Osaamattoman työnohjaajan kanssa keskustellessa arvokasta työaikaa menee hukkaan.

Auttajien saama tuki vaikuttaa hyvinvointiin ja jaksamiseen, mikä näkyy uhrien auttamisessa. Siksi auttajiin panostaminen on samalla uhriin panostamista. Auttajien tukeminen vaatii kuitenkin organisaatiolta resursseja väkivaltatyöhön.

R201: Ja sitten resurssit. Kaiken kaikkiaan varmaan resurssit, että olis enemmän resursseja.

Hyvin paljon auttamistyössä on kiinni rahasta. Johdannossa kerroin työntekijänä kohtaamani tilanteen, jossa asiakas oli kokenut parisuhdeväkivaltaa, mutta hänellä ei ollut varaa hyväksi todettuun palveluun. Mikäli auttamispalveluihin myönnettäisiin riittävät resurssit, ei tämän tyyppisiä ongelmia pääsisi syntymään. Mitä vakavampana ongelmana parisuhdeväkivalta yhteiskunnallisesti nähdään, sitä enemmän siihen panostetaan myös taloudellisesti. Organisaatiot tarvitsevat lisää rahaa järjestääkseen tukea, koulutusta ja työnohjausta työntekijöilleen sen lisäksi, että tukevat suoraan uhrille järjestettäviä palveluja.

Parisuhdeväkivallan parissa työtään tekevillä ammattilaisilla pitäisi olla riittävästi tietoutta väkivallan luonteesta. Tällöin he kykenisivät auttamaan väkivaltaa kohdanneita naisia paremmin ja ymmärtämään omia väkivallan herättämiä tuntemuksiaan. Koulutuksen avulla voidaan lisätä tietoutta ja tukea työntekijöitä.

R203: Itse kaipaisi semmosta systemaattista, monitasoista koulutusta. Eli se mitä aikoinaan, mistä alotti, että piti niitä uudelleen ja uudelleen semmosia luentoja, että kerto et mitä tää, et tämmöstä on olemassa, mitä on perheväkivalta ja lähisuhdeväkivalta. Kuinka paljon sitä ja kuinka paljon se vaikuttaa ja miksi siitä on vaikea päästä irti ja muuta. Tätä pitäisi olla jatkuvasti edelleenkin. Että tavallaan jatkaa ja jatkaa. Kun uusia tulee ketkä ei tiedä, joilla on ne samat peruskysymykset. Saanko olla yhteydessä näistä asioista toisiin ihmisiin jne. Mutta sitten on se, että se varsinainen juttu ois se, että päästäis jossain vaiheessa siitä, että se pääpointti siitä, että tätä pitää havaita ja kysyä. Että se bongaus. Että se ois se mitä koko ajan

tehtäis. Mutta sen lisäksi, että mitä sitten. Että miten me voidaan saada tää väkivalta pysähtymään. Eli ilmiönä ymmärtäminen.

Sosiaali- ja terveysalan työntekijöille pitäisi järjestää koulutusta, jossa palataan perusasioiden äärelle. Tosin varsinaista väkivaltatyötä tekevät eivät niinkään hyödy perusasioiden opettelusta. Esimerkiksi turvakodin työntekijöille hyödyllisempää on järjestää ilmiöön syventäviä koulutuksia, joissa tarkastellaan spesifejä kysymyksiä. Mutta monia työntekijöitä auttaisi koulutus, jossa kerrotaan parisuhdeväkivallan vaikutuksista ja määristä sekä syistä, miksi uhrin on vaikeaa päästä irti väkivallan tekijästä. Uusilla työntekijöillä ei ole välttämättä tietoutta edes perusasioista parisuhdeväkivaltaan liittyen. Koulutuksella tätä tietoutta voidaan jakaa. Koulutuksessa voitaisiin kertoa, miten monitasoinen ilmiö parisuhdeväkivalta on ja tuoda esiin niitä asioita, joilla uhria voidaan auttaa ja toisaalta myös sitä, mikä ei auta.

Turvakodin työntekijät kokevat, että turvakoti-yhdistys on suhtautunut myönteisesti koulutukseen. Organisaatio on järjestänyt tärkeitä koulutuksia, joita työntekijät ovat saaneet itse toivoa. Alaluvussa 5.2.3 puhuttiin resurssien riittämättömyydestä yhtenä haasteena auttamisessa. Tämä ongelma onkin melko tyypillinen parisuhdeväkivallan parissa työskentelevissä organisaatioissa. Turvakotien taustalla on nykyisin valtion rahoitusta, mikä tuo resursseja koulutusten järjestämiseen. Koulutuksen avulla työntekijöiden tietous ja ymmärrys ilmiöstä lisääntyvät. Ymmärryksen ja tietouden kasvaessa uhrin auttaminen ja tukeminen puolestaan helpottuu.

Sen lisäksi että oman ammattiryhmän työntekijöille järjestetään koulutusta, olisi hyödyllistä saada myös moniammatillista koulutusta. Moniammatillisten tiimien avulla uhrin auttamiseen voi saada uusia näkökulmia.

R2O2: Ainakin liputtaisin semmosten moniammatillisten tiimien koulutusta. Koska juuri se, että kun me saadaan yhteistä koulutusta, niin meille sitten voi hoksauttaa, että miten tää arjen toiminta. Että ku on niitä polkuja ja väyliä tehdä, mutta jos jokainen niitä rupee tekemään omaansa, niin siinä voi mennä. Että kun on sen alan eri puolelta olevia, niin siinä vois siinä koulutuksen, et tutustuu koulutuksen myötä, mutta myös tulee niitä uusia paikallisia oivalluksia, että tälleen tää täällä meillä toimis.

Koulutuksen myötä voi tutustua toisiin väkivaltatyötä tekeviin ammattilaisiin. Perspektiivi laajenee ja omaan työhön voi saada uusia oivalluksia. Moniammatillinen yhteistyö helpottuisi, jos työntekijät tuntisivat toisten auttajatahojen työnkuvia paremmin. Päällekkäinen työ vähenisi ja jokainen voisi keskittyä enemmän omaan erityisalaansa tietäessään, että toinen työntekijä hoitaa uhrin asiaa toisesta näkökulmasta käsin. Moniammatillisella koulutuksella sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset tutustuisivat laajemmin siihen, millaista työtä parisuhdeväkivallan parissa muualla tehdään.

5.3.3 Parisuhdeväkivallasta puhuminen

Sen lisäksi, että uhri ja auttajat saavat tukea, on myös tärkeää ylläpitää keskustelua parisuhdeväkivallasta. Ilmiö tiedostetaan paremmin, mikäli aiheesta puhutaan. Julkisen keskustelun hiljentyessä ilmiö jää taka-alalle, mikä vaikuttaa myös työntekijöihin. Väkivallasta on hankalampi kysyä asiakkailta silloin, kun ilmiöstä ei yleisesti ottaen puhuta kovin paljon. Parisuhdeväkivaltaan liittyvä häpeä saa työntekijätkin kiusaantumaan, mikä vaikeuttaa ilmiön puheeksi ottamista asiakkaan kanssa.

R201: Ja se on tärkeätä, että ihan kaikissa peruspalveluissa, ihan missä tahansa, että sitä pidetään yllä sitä keskustelua. Että se ei oo pelkästään meidän tahot, vaan että se ois ihan joka paikassa. --- Sosiaali- ja terveysalalla, joka paikassa, että se pidetään yllä se keskustelu. Mutta se vaatii aikaa varmaan vieläkin. Ja onhan se omassakin, et pitää se muistaa itekin. Et välillä muistuttaa. Ja sit myös, ja kun aattelee omaakin työyhteisöä, että on monenlaista näin. Että pitää yllä sen, että muistetaan, muistetaan. Ja näin. Että eihän sitä muista, jos ei se jotenkin tuu siihen arkipäiväksi.

R203: Joka ei oo rakenteissa jotenkin. Siksi tää on tällästä. Että se ei oo kenenkään juttu, vaan se on kaikkien juttu ja sit se ei oo kenenkään taas.

R201: Et se ois semmonen, se on meidän kaikkien elämässä. Et se on kaikkien asia ja se ois oikeesti kaikkien asia. Et se olis näkyvää ja sit tehtäis luontevaksi se puheeksiottaminen ja kaikki siihen liittyvä.

Parisuhdeväkivalta on valitettavan yleistä suomalaisessa yhteiskunnassa. Sen vuoksi siitä

ei ole syytä vaieta. Väkivallasta tulisi muodostua arkipäiväinen puheenaihe, jotta kynnyksien puhua madaltuisi. Kertomalla ja kysymällä parisuhdeväkivallasta työntekijät luovat ilmapiiriä, jossa uhrien on helpompaa puhua kokemuksistaan. Häpeän vuoksi monien uhrien on hankalaa puhua kokemastaan väkivallasta, mutta kynnyksien madaltuu, kun työntekijät ottavat asian luontevasti esille. Aiheesta puhuminen helpottaa myös toisten auttajien puhumista. Se taas auttaa uhria, että yhä useammat viranomaiset ottavat asian esille. Parisuhdeväkivalta ilmiönä unohtuu silloin, kun se ei ole ollut julkisuudessa esillä pitkään aikaan. Se että parisuhdeväkivallasta puhutaan julkisesti, saa myös sosiaali- ja terveystieteiden asiakkaat puhumaan aiheesta. Tämän vuoksi sillä on suuri merkitys uhrien kannalta, että keskustelua pidetään yllä, eivätkä työntekijät vaikene vaikeasta aiheesta.

5.4 Moniammatillinen yhteistyö tukemassa väkivallan katkaisua ja uhrin toipumista

Moniammatillisen yhteistyön merkitykseen on ollut hieman viittauksia aiemmissä alaluvuissa. Tässä luvussa paneudutaan perusteellisemmin siihen, millaisena auttajat näkevät moniammatillisen yhteistyön merkityksen. MARAK:ia käsitellään omassa alaluvussaan.

5.4.1 Oikeanlaisten palveluiden löytäminen ja uhrin kuunteleminen

Aiemmin tässä tutkielmassa analysoitiin sitä, millaista apua uhrille voi olla sosiaalisesta tuesta ja siitä, kun uhria tuetaan auttajien luokse hakeutumisessa. Haastateltavat kertovat, että joskus moniammatillisen yhteistyön näkyminen käytännön tasolla siten, että auttaja vie uhrin seuraavan auttajien luokse. Täten uhri välttyy siltä, että joutuisi itse pinnistelemään löytääkseen toisen paikan työntekijän. Voimavarojen ollessa vähissä on eduksi, että uhrin ei tarvitse liikaa miettiä, vaan hän voi seurata työntekijää, joka johdattaa seuraavan viranomaisen luokse. Aineiston perusteella voidaan tulkita, että asiaan liittyy myös abstraktimpi taso. Haastateltavat käyttävät termiä ”saattaen vaihtaa,” jolla voidaan tarkoittaa sitä, että uhrille kerrotaan, kenet hän tapaa seuraavaksi. Uhrin kanssa

työskentelevä auttaja huolehtii siitä, että uhrilla on tiedossa seuraava henkilö, joka häntä auttaa.

Toisen työntekijän mukanaolosta voi olla hyötyä siinäkin mielessä, että viranomaistaho ottaa uhrin tarinan vakavammin silloin, kun uhrin mukana on toinen auttava taho vahvistamassa kertomusta. Esimerkiksi poliisi saattaa suhtautua joskus vähätellen uhrin kertomukseen, mutta turvakodin työntekijän läsnäolo saa tämän vakavoitumaan asian äärelle.

R101: Ja sit tuntuu, että on tosi tärkeä, että meiltä ollaan poliisille mukana tekemässä sitä ilmoitusta. Koska sen huomaa, että se niiden asenne saattaa ihan muuttua, kun se asiakas rupee kertoo sitä. Niin sit ku sanoo, et hei mä oon turvakodin työntekijä ja vahvistaa sitä asiakkaan kertomusta, niin se voi äkkiinkin se niiden kelkka muuttua. Et se saattaa asiakkaan suuntaan olla ihan toisenlainen. Ja voi olla, että asiakas vähän sekavasti ehkä selittääkin mitä on tapahtunut.

Yllä olevassa lainauksessa kerrotaan siitä, kuinka turvakodin työntekijä on uhrin mukana tekemässä rikosilmoitusta poliisille. Poliisit ottavat asian vakavammin, kun turvakodin työntekijä on mukana, mikä osaltaan kertoo siitä, että poliiseilla on luottamusta turvakodin työntekijöihin. Turvakodin työntekijästä on apua myös siihen, että uhrin tarinaa voi täydentää, jos uhri ei oman tilansa vuoksi pysty selkeään ilmaisuun. Täten poliisikin saa selkeämmän käsityksen tapahtuneesta. Moniammatillisen yhteistyön avulla uhrin asia menee eteenpäin, koska rikosilmoitus saadaan tehdyksi ja uhri saa parempaa kohtelua osakseen.

Yhden auttajatahon resurssit ja keinot loppuvat nopeasti kesken erityisesti vakavamman väkivallan kohdalla. Moniammatillisen yhteistyön avulla uhrille voidaan kohdistaa hänen tarvitsemaansa tukea eri auttajien toimesta. On tärkeää, että esteet yhteistyöstä poistuvat.

R303: Kyllä mulla tulee se saumaton yhteistyö niiden muiden tahojen kanssa ensimmäisenä mieleen. Että ei me yksin pystytä parhaiten puuttumaan, jos ei me tehdä yhteistyötä samalla asenteella muiden toimijoiden kanssa. Niin se on mulle ainakin se ykkönen.

Moniammatillinen yhteistyö nähdään todella tärkeänä. Yksin on vaikeaa puuttua kaikkiin uhrin auttamiseen tarvittaviin asioihin, mutta yhteistyön avulla se on helpompaa. Olisi tärkeää, että myös koulutukseen löytyisi yhteistä näkemystä, jotta moniammatillista yhteistyötä tehtäisiin samoista lähtökohdista käsin.

5.4.2 Auttajien erityisosaamisen hyödyntäminen

Hyvin harvoin yhdellä auttajalla on osaamista kaikilla osa-alueilla. Moniammatillinen yhteistyö on tärkeää, jotta jokainen auttajataho voi palvella omalla erityisosaamisellaan. Esimerkiksi parisuhdeväkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn liittyy paljon erityiskysymyksiä. Sen vuoksi on tärkeää, että kotoutumispalveluiden työntekijät tekevät yhteistyötä väkivaltatyön ammattilaisten kanssa.

R101: Meillä on siis yhteistyötä ollut esim. kotoutumispalvelujen kanssa, että sieltä on käynyt työntekijät. Että me tiedetään tavallaan ne jutut, että miks he ei voi lähteä. Et se ei oo siitäkään kiinni. Ja et mistä oloista on tultu, että niillä on paljon niitä traumoja ja näin.

Tässä esimerkissä toisen palveluyksikön eli kotoutumispalveluiden tuntemus kulttuurista ja taustoista on eri luokkaa kuin varsinaista väkivaltatyötä tekevän organisaation. Uhri saa parempaa tukea yhteistyön avulla, koska toinen työntekijä tuo pöytään uhrin kulttuurin sekä taustan vaikutukset ja toinen taas erityisosaamisensa parisuhdeväkivallasta.

Moniammatillisesta yhteistyöstä on apua siihen, että uhrin asiat menevät eri tasoilla eteenpäin. Yksi merkittävä tekijä on se, että parisuhdeväkivaltaa käsitellään myös rikoksena. Turvakodin työntekijöiden voimavaroja säästyy uhrin tukemiseen muilla tavoin heidän saadessaan rikosuhripäivystykseltä tukea ja keskusteluapua väkivallan rikosoikeudelliseen puoleen.

R104: Ja usein ottavat just näitä tukihenkilöitä sieltä niihin oikeuskäsittelyihin mukaan.

Rikosuhripäivystyksen lähettämät tukihenkilöt tuovat uhreille merkittävää apua väkivallantekojen juridiseen puoleen. On tärkeää, että parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen saa tukea siinä, että väkivaltaa käsitellään myös rikosoikeudellisesta näkökulmasta. Se vahvistaa naisen tietoutta siitä, että hän on uhri, jota kohtaan on toimittu väärin. Tällä on vaikutusta omanarvontuntoon ja itsesyytösten vähenemiseen. Turvakodin yhteistyö rikosuhripäivystyksen kanssa tukee sitä näkökulmaa, että kyse on rikoksesta. Se myös vapauttaa turvakodin työntekijöitä tukemaan uhria muilla tavoin, koska moniammatillisen yhteistyön keinoin rikosuhripäivystys ottaa vastuulleen omalle erityisosaamisen alueelleen kuuluvan asian.

5.4.3 MARAK uusiutuvan väkivallan katkaisijana

MARAK:in toiminnasta on ollut apua monille parisuhdeväkivallan uhreille, kuten tässä tutkielmassa aiemmin (ks. alaluku 4.5) kerrottiin. Aineistoa analysoidessa ilmeni vastaavanlaisia tuloksia. MARAK on työntekijöille tehokas väline väkivaltaan puuttumisessa, koska se kokoaa yhteen uhrin kanssa työskentelevät auttajatahot. Uhrin on mahdollista olla halutessaan mukana MARAK-kokoontumisessa.

R104: Se moniammatillisuus siinä ja sen hyödyt asiakkaalle. Niin oon ite kokenut sen hyvänä. Ja kun asiakkaallahan on myös mahdollisuus osallistua niihin --- että miten vaikuttavaa se on ollut sille asiakkaalle kuulla, että eri tahot on kerääntynyt häntä varten ja antavat ne näkemykset siitä asiakkaan tilanteesta.

R103: Niin ja se on asiakkaan palaute siitä, että hän kävi muualla väkivaltaa työstämässä ja ne vei hänet MARAK-työryhmään, niin muistan kun se sano, et jos se kyseinen työntekijä ei ois häntä raahannut sinne MARAK:iin --- miettii et siinäkin ollut yli 20 vuotta niin raakaa väkivaltaa ja hän voi tällä hetkellä hyvin. --- Mutta se, että miten hän sen kuvas ja koki, että hän ei ikinä uskonut, että hänellä on mitään muuta ulospääsyä, kun kuolema. Että hän ei pääse siitä irti. Että hän kuvas. Niin siinä on juuri se, että miten se voi sitten jonkun pelastaa. Ja miten hän sen koki ja näki.

Uhrille on vaikuttava kokemus nähdä lukuisten eri auttajien kokoontuneen hänen asiansa pariin. Monet muut keinot eivät ole auttaneet uhria, mutta eri viranomaisten yhteistyöllä on pitkään jatkunut vakava parisuhdeväkivalta saatu katkeamaan. Uhrin voimavarojen ollessa vähissä on tärkeää, että työntekijät ovat aktiivisia siinä, että uhrin tapaus tulee MARAK-käsittelyn piiriin. Yllä olevassa esimerkissäkin ammattilainen käyttää kuvailua uhrin ”raahaamisesta” MARAK:iin. Uhrin näkemys ennen MARAK:ia oli, että kuolema on ainoa ulospääsy väkivallasta, mutta moniammatillisen yhteistyön keinoin väkivalta saatiin loppumaan ja uhrin toipuminen pääsi alkamaan.

MARAK on ollut merkittävässä osassa uusiutuvan väkivallan katkaisemisessa. Kuten aiemmin on todettu, niin toistuva parisuhdeväkivalta on aiheuttanut päänvaivaa työntekijöille.

R2O3: kaikista paitsi yhdessä ollaan pystytty oikeesti saamaan apua eteenpäin. Että yks on semmonen, jossa ei riitä mielikuvitus nyt ja tahot. Että semmonen. Mut et on asiakastyöhön ja nimen omaan parisuhdepuolelle semmonen tervetullut foorumi.

Kuten ylläolevassa lainauksessa sanotaan, niin vain yhden kerran uhria ei ole pystytty auttamaan tämän MARAK-ryhmän toimesta. MARAK:in avulla uusiutuva väkivalta on saatu katkaistua, ja yhteistyömuotoon on oltu tyytyväisiä. MARAK on tehokas väline uhrin auttamisessa, koska se kokoaa eri alojen ammattilaiset auttamaan yhtä uhria kerrallaan. MARAK:in etu on myös se, että asiakkuuteen ei vaadita sitä, että uhrilla on alaikäisiä lapsia, kuten esimerkiksi perheneuvolan palveluissa.

Työntekijöitä yhteen kokoavasta MARAK:sta on hyötyä myös näkökulmien ja ajatusten vaihtamisen kannalta. Tietoa voidaan kysyä muistakin asioista kuin käsittelyssä olevasta uhrin tilanteesta.

R3O3: Tuo Marak-työskentely on tietty itelle, kun siellä tapaa niin paljon, että siellä voi sitten niiden varsinaisten keissien ohella kultakin kysystä sitte lopuksi vaikka jotakin.

Työkiireiden keskellä ei useinkaan ole aikaa kysyä muiden alojen työntekijöiltä näkökulmia. MARAK kokoaa eri alojen osaajia yhteen, jolloin syntyy luonteva

mahdollisuus kysyä neuvoa ja näkökulmia mielessä olevista asioista. Samalla muodostuu suhteita toisiin sosiaali- ja terveysalalla työskenteleviin auttajiin.

Seuraavassa luvussa tehdään vielä yhteenvetoa tämän tutkielman tärkeimmistä tuloksista. Siinä käydään myös pohdintaa tulosten herättämistä ajatuksista sekä esitellään jatkotutkimusehdotuksia.

6. LOPUKSI

6.1 Yhteenveto

Tässä pro gradussa tarkasteltiin parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kohtaamista sekä avun tarjoamista sosiaali- ja terveysalalla. Aluksi kerrottiin parisuhdeväkivallasta ilmiönä esitellen sen eri muotoja ja yhteiskunnallista ulottuvuutta. Todettiin että parisuhdeväkivalta aiheuttaa uhreille runsaasti monenlaista kärsimystä, minkä lisäksi sillä on paljon välillisiä ja välittömiä vaikutuksia yhteiskunnassa. Parisuhdeväkivallan seurauksena esimerkiksi syntyy merkittävä osa terveydenhuollon kustannuksista. Uhrien auttamiseen käytetyt resurssit tuovat säästöjä muilla sektoreilla.

Sen jälkeen siirryttiin tarkastelemaan parisuhdeväkivallasta irti pääsemisen haasteita sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten keinoja auttaa väkivaltaa kokenutta naista. Todettiin että naisten on usein vaikea puhua kokemastaan väkivallasta ja ilmoittaa siitä viranomaisille. Syyt johtuvat sekä uhrin häpeästä ja voimavarojen puutteesta että viranomaisten asenteista ja kyvyttömyydestä tukea uhria. Uhria pitävät väkivaltaisessa suhteessa kiinni huono itsetunto, tulevaisuuden pelko sekä suhteen ulkopuolisen tukiverkon puuttuminen. Toisaalta uhrin on vaikea irtaantua myös siksi, että suhteeseen liittyy hyviä muistoja, eikä hän tiedä mihin menisi, jos muuttaisi pois väkivallan tekijän luota. Väkivaltaisesta suhteesta irrottautumista vaikeuttaa myös se, että uhri uskoo väkivallan loppuvan. Uhri saattaa uskoa tähän, vaikka olisi joutunut lukuisia kertoja miehen väkivaltaisen käyttäytymisen kohteeksi.

Seuraavaksi tutkielmassa esiteltiin erilaisia väkivaltatyötä tekeviä palveluorganisaatioita sekä aiempien tutkimusten tuloksia siitä, mistä on apua parisuhdeväkivallan uhrille. Niiden mukaan on tärkeää, että parisuhdeväkivaltaa käsitellään erillisenä asiana sen sijaan, että se on yksi osa-alue organisaation toimenkuvasta. On myös tärkeää, että yhteiskunnallisella tasolla puututaan asiaan lisäämällä tietoisuutta ilmiöstä, muokkaamalla lainsäädäntöä ja kohdentamalla suurempia resursseja väkivallan vastaiseen työhön. Uhri tarvitsee niin sosiaalista kuin aineellistakin tukea. Uhrin irtautuminen väkivallan tekijästä helpottuu, mikäli hänellä on ympärillään sosiaalista ja henkistä turvaverkkoa, turvallinen asunto sekä riittävät taloudelliset resurssit omillaan elämiseen. Moniammatillinen yhteistyö helpottaa

uhrin auttamista, koska sen myötä tiedon saanti helpottuu ja päällekkäinen työ vähenee. Erityisen hyviä tuloksia on saatu MARAK:sta. Sekä suomalaisten että kansainvälisten tutkimusten mukaan MARAK:in avulla on toistuva väkivalta saatu katkaistua suurimmassa osassa tapauksista.

Aineistoa, analyysimenetelmiä sekä eettisiä menetelmiä esittelevän luvun jälkeen siirryttiin tarkastelemaan aineistosta saatuja tuloksia. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin etsittiin vastauksia kolmeen tutkimuskysymykseen:

- Millaisia haasteita on parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen auttamisessa?
- Miten parisuhdeväkivallan uhria voitaisiin parhaiten auttaa?
- Mitä merkitystä moniammatillisella yhteistyöllä on uhrin auttamisessa?

Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen auttamisessa on monenlaisia haasteita. Toistuva väkivalta saa auttajat neuvottomiksi. Vaikka uhrille olisi annettu paljon tietoutta siitä, miksi väkivaltaiseen suhteeseen ei kannata palata, saattaa hän silti tehdä niin ja joutua uudestaan väkivallan kohteeksi. Se saa auttajat pelkäämään uhrin puolesta. Heillä ei ole keinoja estää uhrin palaamasta väkivallan tekijän luokse. Huono itsetunto, yksinäisyys ja heikko usko omillaan pärjäämiseen estävät uhrin usein irtautumasta tekijästä. Toistuva väkivalta turhauttaa ja väsyttää auttajia.

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten mukaan toinen suuri haaste on siinä, että apua haetaan väärän palvelun piiristä. Kyseisissä tapauksissa uhrilla ei joko ole ollenkaan parisuhdeväkivaltaa taustalla tai siihen ei päästä käsiksi muiden ongelmien takia. Tällaisia muita ongelmia ovat muun muassa mielenterveys- ja päihdeongelmat, asunnottomuus tai maahanmuuttajien kulttuuriset kysymykset.

Sosiaali- ja terveysalalla työskentelee paljon työntekijöitä, jotka kohtaavat työssään väkivaltaa kokeneita asiakkaita. Silti monellakaan heistä ei ole työhön perehdyttävää pohjakoulutusta. Se näkyy tietämättömytenä parisuhdeväkivallasta sekä huonona tukena väkivallan uhrille. Monet auttajat eivät osaa auttaa, koska heillä ei ole ilmiöön perehdyttävää koulutusta. Koulutuksen vähäisyyteen vaikuttavat yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset parisuhdeväkivallan vakavuudesta sekä väkivallasta puhumisen määrä.

Resurssipula ja työntekijöiden vaihtuvuus vaikeuttavat auttajien mahdollisuuksia tukea uhria. Liian vähäisten resurssien takia työntekijät eivät saa tarpeeksi koulutusta ja työnohjausta, eikä uhri tarvitsemaansa palvelua. Auttajien saama tuki on liian paljon työkavereiden varassa. Työntekijöiden vaihtuvuus häiritsee erityisesti moniammatillista yhteistyötä. Kiireisen työn keskellä ei ole useinkaan aikaa tutustua uuteen työntekijään ja sopia hänen kanssaan yhteistyöstä. Uhrin tukemisen kannalta on valitettavan paljon merkitystä sillä, kenen työntekijän kanssa on tekemisissä. Jos ei voi luottaa toisen alan työntekijän kykyyn auttaa uhria, jää yhteydenotto helposti tekemättä. Moniammatillista yhteistyötä vaikeuttaa myös työn lyhytjännitteisyys. Toiminta loppuu usein silloin, kun jokainen on hoitanut oman palasensa auttamisen kentällä. Uhrin kannalta olisi hyvä, jos työntekijä voisi jatkaa yhteistyötä toisten auttajien kanssa senkin jälkeen, koska monesti väkivalta uusiutuu. Salassapitosäädösten vuoksi uhrin asioihin ei voi palata sen jälkeen, kun oma osuus on hoidettu. Tiedon saanti olisi paljon helpompaa, jos moniammatillinen yhteistyö olisi jatkuvaa eikä prosessiluontoista. Lainsäädäntöä muuttamalla moniammatillista yhteistyötä voitaisiin helpottaa.

Lainsäädännön muuttamisen lisäksi parisuhdeväkivallan uhria voi auttaa monin tavoin. Naisen itsetunto on usein matala ja sosiaaliset kontaktit vähissä väkivallan seurauksena. Näiden syiden vuoksi uhrin kyky auttaa itseään on heikko ja uhri tarvitsee monenlaista tukea. Sosiaalinen tuki poistaa uhrin yksinäisyyttä ja antaa toivoa elämän eteenpäin menosta. Uhri hyötyy myös käytännön avusta, kuten tuetusta asumisesta ja muistutuksista auttajille varatuista ajoista. Uhrille voi olla tärkeää myös se, että toisen alan työntekijä tulee hänen kanssaan viranomaisen vastaanotolle tai vie hänet sinne. Sosiaali- ja terveystieteiden työntekijät ovat usein sidottuja virka-aikaan, mutta vapaaehtoiset tukihenkilöt voivat auttaa uhria virka-ajan ulkopuolellakin.

Jotta uhri saa parasta mahdollista apua, tarvitsevat myös auttajat tukea jaksamiseensa. Auttajat väsyvät ja kuormittuvat raskaiden aiheiden äärellä. Siksi on tärkeää, että heillä on riittävä tuki olemassa. Työyhteisön tarjoama tuki on merkittävä tekijä auttajan jaksamisen kannalta. Työkavereilta voi saada sellaista vertaistukea, jota muiden kuin samaa työtä tekevien on hankalaa antaa. Toisaalta sen ei pitäisi olla ainoa tukimuoto. Ulkopuolelta tulevalle koulutukselle ja asiantuntevalle työnohjaukselle olisi myös tarvetta. Työorganisaatioiden pitäisi saada riittävät resurssit käyttöönsä näiden järjestämiseksi. Työntekijöiden saama tuki heijastuu siihen, miten auttajat jaksavat tukea uhria.

Sen lisäksi että uhria ja auttajia tuetaan, tarvitaan myös julkista keskustelua parisuhdeväkivallasta. Keskustelu lisää ilmiön olemassaolon tiedostamista ja helpottaa aiheen puheeksi ottamista työpaikoilla. Häpeän takia uhrin on usein vaikeaa puhua väkivallasta, minkä vuoksi työntekijöiden pitäisi puhua väkivallasta luontevalla tavalla ilman omaa häpeilyä. Systemaattinen parisuhdeväkivallan esille ottaminen auttajapalveluissa madaltaa asiakkaan kynnystä kertoa kokemastaan väkivallasta.

Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa uhrin kokonaisvaltaisen auttamisen. Päällekkäinen työ vähenee työntekijöiden sopiessa vastuualueista. Tällöin jokainen voi toimia oman erityisosaamisensa puitteissa luottaen, että toisen alan työntekijä hoitaa oman ruutunsa. Työntekijät eivät väsy niin helposti silloin, kun saavat auttaa uhria yhdessä, eikä heidän tarvitse hoitaa yksin kaikkia uhrin tukemiseen kuuluvia asioita. Esimerkiksi turvakodissa toimivat väkivaltatyön ekspertit voivat keskittyä parisuhdeväkivallan käsittelyyn muiden tahojen hoitaessa asuntoasioita, mielenterveys- ja päihdetyötä sekä maahanmuuttajien kulttuuriin liittyviä erityispiirteitä. Uhri hyötyy siitäkin, että esimerkiksi poliisilaitoksella asioidessa on toinen auttaja mukana. Silloin väkivaltaan suhtaudutaan yleensä vakavammin, eikä uhrin kokemusta vähätellä niin helposti.

MARAK on tärkeä osa moniammatillista yhteistyötä. Toistuva väkivalta saadaan usein katkaistua sillä, että monet eri auttajatahot kokoontuvat yhteen ja hoitavat uhrin asioita. Vuosikautia jatkunut parisuhdeväkivalta voi viedä uhrin epätoivoiseen tilaan, mutta MARAK:in avulla monet ovat irtautuneet väkivallasta sekä toipuneet sen aiheuttamista vaurioista. MARAK on tehokas väline erityisesti toistuvaa väkivaltaa kokeneille naisille. Uhrille voi olla vaikuttavaa huomata, kuinka suuri määrä eri alojen ammattilaisia on kokoontunut häntä varten. Sekä uhrin että auttajien voimavaroja säästää se, että ryhmä on valmiiksi koossa, eikä apua tarvitse etsiä monelta eri taholta. Lisäksi auttajilla on kokoontumisen yhteydessä luonteva mahdollisuus kysyä neuvoa ja näkökulmia muistakin asioista. Tämänkin vuoksi on tärkeää, että monien alojen erityisosaamista on koolla samanaikaisesti.

6.2 Pohdinta

Tässä luvussa pohditaan vielä tutkielman tulosten merkitystä sekä tehdään niistä johtopäätöksiä. Tuloksia tarkastellaan myös suhteessa aiempiin tutkimuksiin sekä pohditaan kiinnostavia jatkotutkimuksen aiheita. Tutkielman tuloksia on analysoitu sisällönanalyysin keinoin.

Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta on merkittävä ongelma, joka aiheuttaa uhreille runsaasti monenlaisia henkisiä ja fyysisiä vammoja. Aineistona toimivien fokusryhmähaastattelujen perusteella miesten naisiin kohdistama väkivalta on huomattavasti yleisempää kuin toisin päin tapahtuva. Samankaltaista asetelmaa tukevat tutkimuskirjallisuudesta poimitut tilastot. Tosin osa tilastoista on melko vanhoja, joten niistä ei voi vetää suoria yhtäläisyysmerkkejä nykypäivän tilanteeseen. Tässä pro gradussa ei kuitenkaan ole tarkoituksena tehdä kattavaa tilastollista esitystä. Tutkielman kannalta merkittävin seikka esiintyy niin vanhoissa kuin uudemmissakin tilastoissa, eli asetelma naisesta uhrina ja miehestä väkivallan tekijänä. Näistä tilastoista sekä tämän tutkielman tuloksista poikkeava tilasto esiintyy Markku Heiskasen ja Elina Ruuskasen (2010, 17) tutkimuksessa. Sen mukaan Suomessa naiset ja miehet kokevat suunnilleen saman verran parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa. Tämän tutkielman puitteissa ei ole kuitenkaan järkevää pohtia enempää tilastojen eroavaisuuksia.

Huolimatta siitä, että haastateltujen ammattilaisten mukaan naiset ovat useimmiten uhreja, eivät he kuitenkaan käyttäneet sukupuolen merkitystä korostavia käsitteitä. Tällainen käsite olisi ollut esimerkiksi ”naisiin kohdistuva väkivalta.” Haastateltujen käyttämän puhettavan voi nähdä liittyvän sukupuolineutraaliin diskurssiin, joka on ollut varsin tyypillinen puhetapa suomalaisen väkivaltatyön kentällä. (Laitila 2020, 91.)

Puhetavalla on merkitystä parisuhdeväkivallan parissa tehtävän työn kannalta. Tutkielman tulosten valossa voidaan nähdä, että väkivaltatyötä tekevät viranomaiset saattavat käyttää uhrin kokemusta vähätteleviä tai häntä syyllistäviä puhetapoja. Tällainen puhe vie uhrilta luottamusta viranomaisten kykyyn auttaa häntä. Paljon on myös sukupuolineutraalia puhetta väkivallasta, jossa keskitytään tarkastelemaan parisuhteen vuorovaikutusta. Tällaisessa asetelmassa on hankalaa vastuullistuttaa tekijää väkivallasta ja vapauttaa uhria

syyllisyydestä. Esimerkiksi pariterapiassa ilmenevät parisuhdeväkivaltaan liittyvät seikat pitäisi käsitellä omina erillisinä ongelmana, kuten Nyqvistkin (2001, 21) toteaa.

Moniammatillinen yhteistyö on tutkielman tulosten mukaan tärkeä väline, jolla parisuhdeväkivaltaa voidaan ehkäistä ja uhreja auttaa (vrt. Notko ym. 2021). Siitä voisi olla apua myös edellä kuvatun kaltaiseen tilanteeseen, jossa pariterapian keinoin koitetaan auttaa parisuhteen osapuolia. Pariterapiassa puheeksi tullut väkivalta olisi hyvä käsitellä omana, erillisenä ongelmana. Tällöin terapeutin tulisi johdattaa uhri väkivaltatyöhön erikoistuneiden auttajien tukemaksi ja väkivallan tekijä puolestaan jonkin hänelle sopivan avun piiriin. Suhteen vuorovaikutuksen käsittely voisi tarvittaessa jatkua pariterapiassa.

Parisuhdeväkivallalla on monenlaisia yhteiskunnallisia ulottuvuuksia yleisen hyvinvoinnin ja kustannusten muodossa sen lisäksi, että se aiheuttaa kärsimystä uhreille. Siihen nähden aiheesta puhutaan julkisuudessa hyvin vähän. Väkivallan uhrit jäävät liian usein yksin ongelmiensa kanssa. Uhrien on vaikeaa auttaa itseään, koska huono itsetunto, riippuvuus ja toivottomuus saavat jäämään tuhoisaan parisuhteeseen. Uhrien yksinäisyyden takia olisi ensiarvoisen tärkeää, että parisuhdeväkivallasta käytäisiin enemmän julkista keskustelua. Tällöin sekä auttajien että uhrien olisi helpompi ottaa väkivalta puheeksi. Esimerkiksi tunnettujen artistien esittämät laulut parisuhdeväkivallasta voivat olla tärkeitä, koska ne tuovat esiin vaiettua aihetta. Musiikin keinoin voidaan vedota ihmisten tunteisiin, ja laulujen tekstit voivat tarjota samastusmispintaa uhreille. Tässä seuraavassa (Maustetytöt 2020) parisuhdeväkivallasta kertovassa laulussa tuodaan esiin irrottautumisen vaikeutta:

On siis kesä en tiedä mitä mä teen.

Jos menen rannalle heitänkö sormuksen veteen.

Pyydät taas että unohtaisin eilisen illan,

Oon niin kyllästynyt väsynyt ja mustelmilla.

Menen rannalle katson näinkö maailma makaa.

Näen kaiken enää surun ja katkeruuden takaa.

Voin sun tansseja tanssii mut täytyyks sun lyödä.

Jos juomat tarjoot ei mun tarvii leipääsi syödä.

Mä tahtoisin pois täältä pikimmiten.

Mut tee se itse oppaassa ei kerrottu miten.

En kerta elämäni enää mitenkään hallitse.

Mun päässä äänet vain huutaa tee se itse. (Maustetytöt - Tee se itse 2020.)

Laulussa kerrotaan toiveesta irtaantua väkivallasta ja sen tekijästä, mutta laulun henkilö ei tiedä, miten se tehdään. Hän kokee menettäneensä elämänsä hallinnan ja kärsii monista fyysisistä ja psyykkisistä oireista.

Parisuhdeväkivalta ylittää uutiskynnyksen yleensä vain pahimpien tapausten osalta tai julkisuuden henkilöiden ollessa siitä osallisena. Vaikenemisen kulttuuri lisää aiheeseen liittyvää häpeää ja salailua. Sen takia sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden on vaikeampi ottaa parisuhdeväkivalta puheeksi asiakkaiden kanssa. Siten myös uhrien, jotka muutenkin jo kärsivät häpeästä, on hankalampi puhua kokemastaan väkivallasta. Puhumattomuus puolestaan vaikeuttaa auttajien mahdollisuutta tukea väkivallan uhria, koska väkivallan tunnistaminen on ensiarvoisen tärkeä asia uhrin auttamisessa (Vauhkonen 2020, 68).

Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen auttamisessa on monenlaisia muitakin esteitä kuin julkisen keskustelun puute tai auttajien haasteet ilmiön puheeksi ottamisessa. Tulosten mukaan vähäiset resurssit liittyvät moniin asioihin auttamistyössä. Ne vaikuttavat uhrien saamaan tukeen, auttajille järjestettävään koulutukseen ja ohjaukseen sekä moniammatillisen yhteistyön onnistumiseen.

Sosiaali- ja terveysalalla työskentelee paljon ihmisiä vailla parisuhdeväkivaltaan perehdyttävää pohjakoulutusta. Se näkyy muun muassa taitamattomuutena tukea uhria ja ohjata oikeanlaisten palveluiden piiriin. Koulutuksen puutteellisuus on huomattu Suomen rajojen ulkopuolellakin. Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä eli GREVIO vaatii järjestelmällistä ja pakollista perus- ja jatkokoulutusta lain valvonnassa ja syyttäjinä toimiville virkamiehille. Koulutuksessa tulee huomioida kaikki väkivallan muodot ja niiden väliset yhteydet sekä uusiutuvan väkivallan riskitekijät. Siinä tulee huomioida myös erilaisten taustojen vaikutus uhrien halukkuuteen ja kykyyn ilmoittaa väkivallasta eri viranomaisille. (Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma 2020, 31.)

Uusiutuva parisuhdeväkivalta saa jopa väkivaltatyön erityisosajat neuvottomiksi ja turhautuneiksi. Siksi työntekijät tarvitsevat monenlaista tukea ja työvälineitä, joista ainakin koulutuksen ja työohjauksen määrää olisi hyvä lisätä. Koulutus nousi esiin tärkeänä

asiana muissakin (esim. Notko ym. 2021) EPRAS-hankkeesta tehdyissä tutkimuksissa. Olisi hyvä, että kaikilla auttajilla olisi käsitys väkivallan uusiutumisen yleisyydestä sekä syistä, jotka ajavat uhria takaisin väkivallan tekijän luokse. Olisi myös tärkeää, että auttajat puhuisivat keskenään samaa kieltä. Moniammatillisen koulutuksen avulla auttajat voivat saada ymmärrystä toisten työalojen käytännöistä sekä mitä toisten ammattilaisten vastuisiin ja työnkuvaan kuuluu. Koulutuksessa tulisi kertoa myös siitä, että uhrin toipuminen on prosessi, joka nousi esiin esimerkiksi WHO:n (2005) tutkimuksessa.

Uhrin toipumisen kannalta on tärkeää, että hän saa hyvää kohtelua heti ensimmäisellä yhteydenotollaan johonkin viranomaistahoon. Esimerkiksi seksuaalista väkivaltaa kokeneiden ensikontakti auttajiin syntyy usein terveydenhuollossa, minkä vuoksi on tärkeää, että lääkärit ja muu terveydenhuollon henkilökunta kohtaavat uhrin ymmärtävällä ja häntä tukevalla tavalla. Uhrin toipumisen kannalta on tärkeää, että hän kokee tulevansa kuulluksi ja että hänet otetaan vakavasti. Uhri tarvitsee turvallisuuden ja autetuksi tulemisen kokemusta. (THL 2021a.) Tämän vuoksi koulutuksessa pitäisi kiinnittää erityistä huomiota toipumista tukeviin tekijöihin.

Parisuhdeväkivallan ehkäisemiseen ei ole yhtä valmista ratkaisumallia, vaan monet eri asiat vaikuttavat siihen. Jokainen yksittäinen tekijä, jolla naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa voidaan vähentää, on tärkeä ongelman ratkaisemiseksi. Se vaatii toimia kansainvälisellä ja kansallisella tasolla, organisaatioissa sekä myös yksittäisten auttajien kohdalla. Oleellista on, että kaikilla näillä tasoilla huomioidaan uhrien tukeminen ja tarpeisiin vastaaminen. Merkityksellistä on myös se, että tehdään lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, kuten esimerkiksi kiristetään sanktioita. Tämän lisäksi miehet tulisi saada mukaan työskentelyyn parisuhdeväkivaltaa vastaan unohtamatta myöskään yhteiskunnan normien muuttamista. (WHO 2005, 137.)

Uhrin heikko omanarvontunto ja vähäinen usko tulevaisuuteen saavat tämän usein jäämään väkivaltaiseen suhteeseen. Siksi uhri tarvitsee paljon ulkopuolisia auttajia tullakseen autetuksi. Ensiarvoisen tärkeää on se, että uhrille annetaan sosiaalista ja henkistä tukea. Sen lisäksi uhri tarvitsee asumisen tukea, johon liittyy oleellisesti se, että uhri ei joudu asumaan väkivallan tekijän kanssa samassa paikassa. Turvakodit ovat tämänkin kannalta hyvin tärkeitä. Haasteeksi muodostuu asunnon löytäminen turvakotijakson jälkeen, sillä turvakodit on tarkoitettu väliaikaisiksi asumismuodoiksi. Uhrien tuettuun asumiseen pitäisi

varata lisäresursseja, jotta turvakotijakson jälkeenkin olisi mahdollista löytää turvallinen paikka asua.

Moniammatillisen yhteistyön merkitys on suuri uhrin auttamisessa. Tästä tutkielmasta saadut tulokset ovat yhteneviä aiempien tutkimusten kanssa (esim. Fagerlund ym. 2020; Niklander ym. 2019; Notko ym. 2021; Piippo ym. 2021). Yhteistyön avulla vähennetään päällekkäistä työtä ja saadaan jokaisen työntekijän ja työalan erityisosaamista hyödynnettyä. Yksinään työntekijä väsy helpommin, mutta yhteistyö tuo voimavaroja auttamiseen. Tärkeän lisän väkivaltatyön kentälle tuovat SERI -tukikeskukset, joissa monen eri alan ammattilaiset työskentelevät samassa paikassa. Keskuksista voidaan olla yhteydessä myös muihin auttajiin. Työmuoto on sen verran uusi, että tämän tutkielman tuloksissa se ei vielä näy.

Yksi tämän pro gradun mielenkiitoisista tuloksista on se, että uusiutuvan väkivallan edessä jopa väkivaltatyön erityisosaajat ovat toisinaan neuvottomia. Moniammatillinen yhteistyö voi tuoda helpotusta tähän haasteeseen. Erityisesti MARAK:in avulla on saatu paljon hyviä tuloksia. Aiempien tutkimusten (esim. Piispa & October 2017) mukaan väkivalta on saatu katkaistua suurimmalla osalla uhreista. Tämänkin tutkielman tuloksissa MARAK näyttäytyy merkittävänä tekijänä uusiutuvan väkivallan katkaisussa.

Toisaalta MARAK:sta saatua tutkimustietoa voi vääristää se seikka, että haastatteluihin eivät vastaa kaikki MARAK:iin osallistuneet parisuhdeväkivallan uhrin. Piispan & Octoberin (2017, 307) MARAK-asiakkaita koskevassa tutkimuksessa 77 prosentilta asiakkaista oli saatu tietoa väkivallan jatkumisesta. Tulokset olivat hyviä näiden asiakkaiden osalta, mutta tutkijoiden mukaan on syytä epäillä, että tilanne voi olla huonompi niiden kohdalla, joita ei tavoitettu mukaan tutkimukseen. On mahdollista, että heidän kohdallaan väkivalta jatkuu. (Piispa & October 2017, 309.)

Näistä epäilyksistä huolimatta moniammatillinen yhteistyö on tällä hetkellä tehokkain väline parisuhdeväkivallan katkaisemiseen ja uhrin auttamiseen silloin, kun se sujuu esteittä (vrt. Notko ym. 2021). Yhteistyön kannalta onkin tärkeää, että olemassa olevia esteitä raivataan pois. Yhteistyötä helpottaisi, jos työntekijöiden vaihtuvuus olisi vähäisempää, koska tuttuihin ihmisiin ja heidän työpanokseensa on helpompi luottaa. Mikäli toiset ammattilaiset eivät toimi toivotulla tavalla uhrin tukemiseksi, herättää se

työntekijöissä negatiivisia tuntemuksia (Leinonen 2019, 27–29). Organisaatioiden tulisi panostaa työntekijöiden tukemiseen ja viihtyvyyteen, jotta vaihtuvuutta olisi vähemmän ja työntekijät jaksaisivat paremmin työssään. Koulutuksen ja työnohjauksen määrää tulisi lisätä, jotta työntekijöiden tuki ei olisi niin paljon työkavereiden varassa. Sen lisäksi olisi hyvä lisätä tutustumista toisiin samalla alueella toimiviin auttajiin. Tutkimustulokset ovat samansuuntaisia kuin EPRAS-hankkeen raporteista saadut (esim. Notko ym. 2021). Hyvät suhteet muihin väkivaltatyötä tekeviin työntekijöihin helpottavat moniammatillista yhteistyötä. Yhteistyön onnistumisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että muutoksia tehdään myös organisaatioiden tasolla sen lisäksi, että tutustutaan toisiin auttajiin. (Notko ym. 2021).

Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi tarkastella väkivallasta irtaantumista sellaisten uhrien kohdalla, joita ei ole tavoitettu aiempiin MARAK:ia käsitteleviin tutkimuksiin. Kuten edellä mainittiin, niin MARAK:sta saatuja hyviä tuloksia voidaan arvioida kriittisesti sen tähden, että tutkimuksessa ei ole tavoitettu kaikkia MARAK:iin osallistuneita. Olisi mielenkiintoista saada tutkimustietoa väkivallasta toipumisesta tutkimuksen ulkopuolelle jääneiden osalta. Tosin tutkimus voisi olla hankalaa toteuttaa sataprozenttisella osallistujamäärällä eettisten syiden takia; ketäänhän ei voi pakottaa haastateltavaksi. Mikäli eettiset kysymykset saataisiin ratkaistua, olisi mielenkiintoista saada uutta suomalaista tutkimustietoa MARAK:sta tästä näkökulmasta katsottuna. Myös SERI-tukikeskuksista olisi kiinnostavaa saada sekä uhrien että työntekijöiden näkemyksiin pohjautuvaa tutkimustietoa. Olisi mielenkiintoista tutkia keskusten moniammatillisen yhteistyön toimivuutta sekä sitä, millaisen vastaanoton keskuksset ovat saaneet väkivaltatyön kentällä.

LÄHTEET:

Arias, Ileana (1998) Complexities of family violence and need for belongingness. Teoksessa Klein, Renate (toim.): *Multidisciplinary Perspectives on Family violence*. Routledge London, 212–219.

Danielsson, Petri & Salmi, Venla (2012) Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. OPTL Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 34/2013.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino: Jyväskylä.

Fagerlund, Monica, Houtsonen, Jarmo, Notko, Marianne & Husso, Marita (2020) Conceptualising violence in close relationships: Discrepancies between police conceptions and the letter of the law in Finland. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 06 June 2020, DOI: 10.1007/s10610-020-09448-1

Heiskanen, Markku & Piispa Minna (1998) *Usko, toivo, hakkaus*. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Oy Edita Ab, Helsinki.

Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina (2010) *Tuhansien iskujen maa*. Miesten kokema väkivalta Suomessa. Julkaisusarja No.66. HEUNI. Helsinki.

Hennink, Monique. M. (2007) *International focus group research: A handbook for the health and social sciences*. Cambridge University Press.

Honkatukia, Päivi (2011) *Uhrit rikosprosessissa –haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252. Hakapaino Oy Helsinki.

Husso, Marita (2003) *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Vastapaino Tampere.

Jokinen, Arto (2017) Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen ja P. Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino Tampere, 36 - 50.

Kainulainen, Heini (2017) Raiskaus - myyttejä ja todellisuutta. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen ja P. Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino Tampere, 214 - 231.

Kaittila, Anniina (2017) Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset avun hakijoina. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen ja P. Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino Tampere, 89 - 103.

Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampereen yliopistopaino.

Kivelä, Salla (2020) The Documentation of Family Violence in Healthcare and the Associations of Violence on Well-Being. Tampere University Dissertations 197. PunaMusta Oy – Yliopistopaino Tampere 2020.

Koski, Helena (1999) Ulos ansasta, apua perheväkivaltatilanteisiin. Kirjayhtymä Oy Helsinki.

Kotanen, Riikka (2018) The rise of the crime victim and punitive policies? Changes to the legal regulation of intimate partner violence in Finland. Violence Against Women 2018 Oct;24(12):1433–1453.

Laitila, Selina (2020) Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten lähisuhdeväkivaltaan ja sukupuoleen liittyvät puheet. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Leinonen, Noora (2019) Ammattilaisten lähisuhdeväkivallan kohtaamiseen liittyvien tunteiden yhteys väkivallan kokijalle, tekijälle ja ammattilaisille rakennettuun toimijuuteen. Psykologian ja sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Mäkeläinen, Terhi & Husso, Marita & Mäntysaari, Mikko & Notko, Marianne &

Virkki, Tuija (2012) Tukitoimenpiteet lähisuhdeväkivaltaa kokeneille naisille. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:11.

Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma vuosille 2020–2023 (2020). Oikeusministeriön julkaisuja. Mietintöjä ja lausuntoja. 2020:15.

Niklander, Elisa, Notko, Marianne & Husso, Marita (eds.) (2019a) Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa. EPRAS-hankkeen arviointi. Raportti 13/2019.2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Niklander, Elisa & Peltonen, Joonas & Fagerlund, Monica & Mela, Marianne & Houtsonen, Jarmo & Notko, Marianne & Husso Marita (2019b) EPRAS-hankkeen projektikonaisuus ja sen arviointi. Teoksessa E. Niklander, M. Notko & M. Husso (toim.) Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa: EPRAS-hankkeen arviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 13/2019. Helsinki. 24-80.

Niklander, Elisa & Peltonen, Joonas & Notko, Marianne & Husso Marita (2019c) Enhancing Professional Skills and Raising Awareness on Domestic Violence, Violence against Women and Shelter Services (EPRAS) -hanke. Teoksessa E. Niklander, M. Notko & M. Husso (toim.) Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa: EPRAS-hankkeen arviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 13/2019. Helsinki. 17–23.

Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2017) Vaino väkivaltana ja yhteiskunnallisammattillisena kysymyksenä. Teoksessa M. Laitinen, J. Kinnunen & R. Hannus (toim.): Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41, 19–41.

Notko, Marianne & Husso, Marita (2019a) Lähisuhdeväkivalta ilmiönä. Teoksessa E. Niklander, M. Notko & M. Husso (toim.) Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa: EPRAS-hankkeen arviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 13/2019. Helsinki. 13-16.

Notko, Marianne & Husso, Marita (2019b) Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen haasteet ja mahdollisuudet. Teoksessa E. Niklander, M. Notko & M. Husso (toim.) Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa: EPRAS-hankkeen arviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 13/2019. Helsinki. 86–89.

Notko, Marianne, Husso, Marita, Piippo, Sisko, Fagerlund, Monica, Houtsonen, Jarmo (2021) Intervening in domestic violence: Interprofessional cooperation among social and health care professionals and the police, *Journal of Interprofessional Care*. DOI: 10.1080/13561820.2021.1876645

Nousiainen, Kirsi (2015) Lyöty äiti –väkivaltainen koti sisäisenä tilana. Teoksessa E. Virokannas & S. Väyrynen (toim.) *Varjoja naiseudessa*. Unipress, 83 - 112.

Nyqvist, Leo (2001) Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos: Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003) Lasten kokema perheväkivalta käsitteinä ja ilmiöinä. Teoksessa E. Paavilainen & T. Pösö (toim.) *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*. Porvoo: WSOY, 13–44.

Pekkarinen, Anna-Greta (2020) Parisuhdeväkivallan kehystäminen poliisien työssä. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Piippo, Sisko, Husso, Marita, Hirvonen, Pasi, Notko, Marianne, Glumbíková, Kateřina (2021) Institutional and affective practices of domestic violence interventions in social work: Malignant positioning of victims. Teoksessa Husso M., Karkulehto S., Saresma T., Laitila A., Eilola J., Siltala H. (toim.) *Violence, Gender and Affect*. Palgrave Studies in Victims and Victimology. Palgrave Macmillan, Cham. DOI:10.1007/978-3-030-56930-3_6

Piispa, Minna (2008) Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa. Teoksessa Su. Näre, Sa. Näre & S. Ronkainen (toim.) *Paljastettu intiimi*. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Lapin yliopistokustannus Rovaniemi.

Piispa, Minna & Hannus, Riitta & Valtonen, Ulla (2017) Vainon tunnistaminen, riskiarviointi ja turvasuunnitelma. Teoksessa M. Laitinen, J. Kinnunen, & R. Hannus (toim.): Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41, 153–167.

Piispa, Minna & October, Martta (2017) Vaikuttava työkalu toistuvaan parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen. Yhteiskuntapolitiikka, 3, pp. 304-312. Yhteiskuntapolitiikka-lehti.

Piispa, Minna & Lappinen, Laura (2014) MARAK – moniammatillista apua väkivallan uhrille. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 21/2014. Suomen yliopistopaino. Tampere.

Ronkainen, Suvi (2017) Mitä väkivalta on? Erontekojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma, 19–35. Tampere: Vastapaino.

Ruoho, Aila & Ilola, Vuokko (2014) Usko, toivo ja raskaus. Vanhoillislestadiolaista perhe-elämää. Atena Kustannus Oy.

Saarikoski, Helena (2001) Mistä on huonot tytöt tehty. WS Bookwell Oy Porvoo.

Silvasti, Tiina (2014) Sisällönanalyysi. Teoksessa I. Massa (toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Gaudeamus Helsinki.

Tasala, Markku (2018) Kun lyödään raamatulla. Talentia 1/2018, 12-18.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Jyväskylä.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. laitos. Helsinki.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.

Vauhkonen, Ronja (2020) Rikoslain mukainen pahoinpitely, sosiaalinen ongelma vai pitkäaikainen trauma? Lähisuhdeväkivalta poliisin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten määrittelemänä. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Villa, Janne (2013) Hengellinen väkivalta. Kirjapaja Helsinki.

WHO:n raportti (2005) Teoksessa Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi, Rafael Lozano (toim.) Väkivalta ja terveys maailmassa. Gummerus Jyväskylä.

Nettilähteet:

Haloo Helsinki! (2010) Jos elämä ois helppoo. Haloo Helsinki! Official 24.11.2010. Saatavilla: <https://www.youtube.com/watch?v=GYqQyfR9MmU>
Viitattu 7.8.2020

Maustetytöt (2020) Tee se itse. Is This Art. 12.6.2020. Saatavilla: <https://www.youtube.com/watch?v=Bv3MG-3gjks>
Viitattu 10.5.2021

Raiskauskriisikeskus Tukinainen (2021). Saatavilla: <https://tukinainen.fi/>
Viitattu 13.5.2021

Lähisuhde- ja perheväkivalta (2021) Katkaise väkivallan kierre. Saatavilla:

<https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/perhevakivalta.html>

Viitattu 13.5.2021

THL (2015a) Väkivaltaan puuttuminen THL 7.1.2015. Saatavilla:

https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/puuttuminen

Viitattu 23.4.2019.

THL (2015b) Lähisuhdeväkivallan vastaisen työn toimintamallit. THL 20.11.2015.

Saatavilla: <https://www.youtube.com/watch?v=L9IDRtbZWNg&feature=youtu.be>

Viitattu 25.4.2019.

THL (2017) MARAK - moniammatillinen riskinarviointi. THL 18.8.2017. Saatavilla:

https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/marak

Viitattu 1.5.2019.

THL (2021a) Seksuaaliväkivaltaa kokeneen hoito. THL. Saatavilla:

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta/seksuaalivakivaltaa-kokeneen-hoito>

Viitattu 13.5. 2021

THL (2021b) SERI - Seksuaaliväkivallan uhrin tukikeskukset. THL. Saatavilla:

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta/seri-seksuaalivakivallan-uhrin-tukikeskukset>

Viitattu 13.5.2021

Tilastokeskus (2015) Rikos- ja pakkokeinotilasto 2015. Saatavilla:

https://www.stat.fi/til/rpk/2015/15/rpk_2015_15_2016-05-30_tie_001_fi.html

Viitattu 11.5.2021

Väkivallan vähentäminen (2015) Rikksentorjuntaneuvosto oikeusministeriö 15.1.2015.

Saatavilla:

<http://www.vakivallanvahentaminen.fi/fi/index/hyviakaytantoja/lahisuhdevakivalta/marac.html> Viitattu 25.4.2019.

LIITTEET

Liite 1

Enhancing Professional Skills and Raising Awareness on Domestic Violence, Violence against

Women and Shelter Services (EPRAS)

FOKUSRYHMÄHAASTATTELURUNKO (ks. Niklander ym. 2019a)

Ryhmähaastattelussa keskustellaan seuraavista teemoista 1-2 tutkijan ohjaamana, ryhmän koko 4-8

osallistujaa. Haastattelun teemat toimivat ohjenuorana keskustelulle.

Keskustelun aluksi kartoitetaan osallistujien taustatietoja:

Millaisia ammattitutkintoja teillä on, millaisilta eri aloilta? Miten pitkään olette toimineet nykyisissä ammateissanne, mahdollinen aikaisempi työkokemus muilta aloilta?

1. Lähisuhdeväkivallan kohtaaminen omassa ammatissa

Millä tavalla määrittelette lähisuhdeväkivallan tai perheväkivallan työssänne, mitä se pitää sisällään ja mitä merkityksiä eri käsitteillä on? Millä tavoin lähisuhdeväkivalta liittyy työhönne, miten usein ja millä tavoin kohtaatte sitä? Millaisia lähisuhdeväkivallan muotoja kohtaatte? Millaisia kokemuksia teillä on lähisuhdeväkivaltatyön haasteista ja mahdollisuuksista omassa työssä? Millaisia ajatuksia ja tunteita työssä kohdattu lähisuhdeväkivalta herättää? Millaisia työkäytäntöjä ja ohjeita teillä on lähisuhdeväkivaltatilanteita varten? Onko työyhteisönne ja organisaation lähisuhdeväkivallan kohtaamista koskeva tuki ja ohjeistus mielestänne riittävää?

2. Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä koulutus peruskoulutuksessa ja työuran aikana

Oletteko saaneet oman ammattinne peruskoulutuksessa lähisuhdeväkivaltaan liittyvää koulutusta? Oletteko saaneet muuta lähisuhdeväkivaltaan liittyvää koulutusta (esim. täydennyskoulutuksena)? Jos olette, millaista se on ollut (kesto, järjestäjä, vapaaehtoista/pakollista)? Oletteko osallistuneet moniammatilliseen koulutukseen? Millainen kokemus koulutukseen osallistuminen on ollut (hyödyt, haitat)?

3. Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä koulutustarve

Millaisia toiveita ja tarpeita teillä on lähisuhdeväkivaltaan liittyvästä koulutuksesta? Mitä koulutuksen tulisi sisältää, mitkä asiat ovat erityisen tärkeitä omalla alallanne ja organisaatiossanne? Millä tavalla koulutus pitäisi toteuttaa (lähiopetus, verkkokurssit tms.)?

4. Lähisuhdeväkivalta ja moniammatillinen yhteistyö

Millaisten muiden ammattiryhmien ja toimijoiden kanssa teillä on kokemusta yhteistyöstä lähisuhdeväkivaltaan liittyen? Millaisia haasteita ja millaisia hyviä käytäntöjä olette kohdanneet yhteistyössä? Mitkä asiat edesauttavat toimivaa yhteistyötä, mitkä estävät sitä?

5. Kolme toivetta hyvälle haltialle: näin meidän työssämme lähisuhdeväkivaltaan voisi parhaiten puuttua. Jos saisitte esittää oman työnne näkökulmasta kolme toivetta hyvälle haltialle, mitkä olisivat keskeisimmät asiat joiden avulla lähisuhdeväkivaltaan liittyviä kysymyksiä voitaisiin ratkaista parhaalla mahdollisella tavalla?